

MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE
50a JAARVERSLAG VAN
DE COMMISSIE VOOR DE
MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE
OVER HET JAAR 1994

M

E

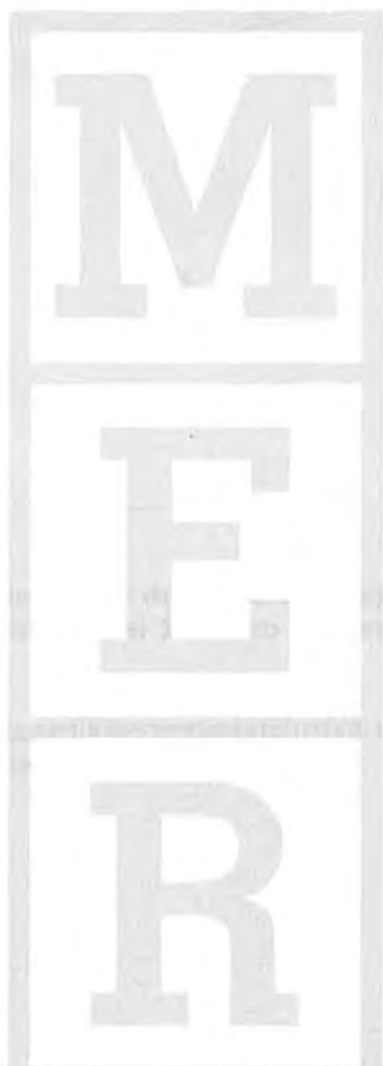
R

Milieu-effectrapportage is een wettelijke regeling. Hiermee wordt bereikt dat er voldoende milieu-informatie beschikbaar is voordat besluiten genomen worden over activiteiten die belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu kunnen hebben. Zo kan de eventuele schade aan het milieu beperkt worden.

MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE
50a JAARVERSLAG VAN
DE COMMISSIE VOOR DE
MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE
OVER HET JAAR 1994

Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Postbus 1000, 2000 AA Haarlem
Telefoon (020) 612 4111

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Postbus 1000, 2000 AA Haarlem
Telefoon (020) 612 4111

VOORWOORD

Voor het eerst sinds invoering van de m.e.r.-regeling in 1987, bleef het aantal uitgebrachte adviezen achter bij het aantal uit het voorgaande jaar. De teruggang is slechts minimaal, maar het is toch opvallend dat deze zich voordoet juist in het jaar waarin het herziene Besluit m.e.r. van kracht is geworden. De doorwerking van het herziene Besluit m.e.r. blijkt wel als gekeken wordt naar de aard van de nieuwe adviseringen. In 1994 had een vrij aanzienlijk aantal adviseringen betrekking op nieuwe m.e.r.-plichtige activiteiten (rivierdijkversterkingen en landinrichting) en op activiteiten waarvoor de drempel voor m.e.r.-plicht is verlaagd (grondwaterwinningen). Minder adviseringen werden gestart voor de aanleg van golfbanen en voor afvalverwijderingsinrichtingen. Voor deze laatste categorie had dit waarschijnlijk te maken met een 'verzadigings-effect'.

In het buitenland bestaat veel belangstelling voor de opzet van m.e.r. in Nederland en voor de rol van de Commissie voor de m.e.r. daarbinnen. Dit bleek in 1994 uit de intensieve buitenlandse contacten van de Commissie en zeker ook uit de belangstelling voor in het Engels vertaalde documentatie. Samen met vertegenwoordigers van het ministerie van VROM speelt de Commissie een actieve rol in een internationale studie naar de effectiviteit van m.e.r. die door Canada is gestart in 1993.

Een terugkerend punt van discussie vormde ook het afgelopen jaar de vraag op welk besluitvormingsniveau milieu-effectrapportage het best tot zijn recht komt. Veelal zijn daarbij drie niveau's van besluitvorming te onderscheiden. M.e.r. op *inrichtingsniveau* is sterk uitvoeringsgericht; m.e.r. op *locatiekeuzeniveau* of op *strategisch* niveau meer beleidsgericht. Ook in 1994 was bij verschillende projecten op uitvoeringsniveau behoefte om meer duidelijkheid op het beleidsniveau omdat op dat niveau de cruciale beslissingen worden genomen – ook als het gaat om de effecten op het milieu. Deze discussie zal de komende jaren verder gevoerd moeten worden; heel concreet bijvoorbeeld bij de herziening van de Vierde Nota op de Ruimtelijke Ordening Extra (VINEX). De Commissie acht het daarbij een goede ontwikkeling indien er een geleidelijke accentverlegging van uitvoeringsgerichte m.e.r.'s naar meer strategische m.e.r.'s zal plaatsvinden omdat op het strategische niveau dikwijls de richtinggevende besluiten worden genomen. Bovendien zal dit betekenen dat het aantal m.e.r.'s op inrichtingsniveau vermindert, terwijl de inhoud beperkter van omvang zal kunnen zijn.

ir. P. van Duursen,
voorzitter van de Commissie voor de m.e.r.

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Samenvatting	1
Summary	5
DEEL 1 OVERZICHT VAN DE WERKZAAMHEDEN	
Inleiding	11
1. Uitgebrachte adviezen	12
1.1 Kwantitatieve ontwikkelingen	12
1.1.1 Aantal adviezen	12
1.1.2 Overzicht van procedures	14
1.1.3 Initiatiefnemer en bevoegd gezag	15
1.1.4 Typen projecten	15
1.2 Gegevens over adviezen	17
1.2.1 Adviezen voor richtlijnen	17
1.2.2 Voortoetsing en beoordeling van concept-MER'en	18
1.2.3 Toetsingsadviezen	19
1.2.4 Overige adviseringen	22
2. Overige werkzaamheden en ontwikkelingen	24
2.1 Ontwikkelingen in de m.e.r.-regelgeving	24
2.1.1 Wijziging hoofdstuk 7 Wet milieubeheer inzake m.e.r.	24
2.1.2 Herziening Besluit m.e.r.	25
2.1.3 Richtsnoer aanvullingen op een milieu-effectrapport	25
2.2 Adviseringen voor het DGIS	26
2.3 Cursussen, seminars en workshops	27
2.4 Database 'Infor-mer'	29
DEEL 2 ERVARINGEN VAN DE COMMISSIE MET M.E.R.	
3. Milieu-effectrapportage voor landinrichting	33
3.1 Inleiding	33
3.2 Landinrichting en m.e.r.: omgaan met provinciaal beleid	34
3.3 Planvorming en m.e.r.: omgaan met alternatieven	37
3.4 Slotopmerkingen	39
4. Milieu-effectrapportage voor rijkswegen	41
4.1 Noodzaak van wegenprojecten	41
4.2 Openbaar vervoer	45
4.3 Slotopmerking	48
5. Aanvulling op het milieu-effectrapport	49
5.1 Inleiding	49
5.2 Overwegingen bij het vragen van een aanvulling	49
5.3 Procedure in de praktijk	52

DEEL 3 BIJLAGEN

1. Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994, met woonplaats
2. Lijst van personen die in 1994 zijn opgetreden als adviseur voor de Commissie, met woonplaats
3. Samenstelling van presidium en secretariaat van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994
4. Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994
5. Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994 uitgebrachte adviezen
6. Overzicht van procedures: stand van zaken per 31 december 1994

Bijlage 7 is niet in dit deel van het jaarverslag opgenomen, maar is afzonderlijk gebundeld.

7. Beschrijving van projecten: stand van zaken per 31 december 1994

SAMENVATTING

Deel 1: Overzicht van werkzaamheden

In 1994 bracht de Commissie 163 adviezen uit: 83 adviezen voor richtlijnen en 80 toetsingsadviezen. Dit betekent dat de stijgende tendens, die zich over een reeks van jaren heeft voorgedaan, zich in het afgelopen jaar niet voortzette. Ten opzichte van 1993 daalde het aantal uitgebrachte adviezen licht. De Commissie bracht in 1994 geen adviezen uit over ontheffingsaanvragen.

In 1994 werden 7 adviezen uitgebracht voor projecten in het kader van de samenwerkingsovereenkomst met het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Bij haar toetsingsadviezen stelt de Commissie de vraag centraal of het MER **voldoende** informatie bevat voor een verantwoorde besluitvorming. In het geval het MER op **essentiële** punten tekortkomingen vertoonde adviseerde de Commissie het MER op deze punten aan te vullen. In onderstaande tabel worden de aantallen positieve en negatieve toetsingsadviezen uitgesplitst.

Aantal projecten	Informatie in MER	MER direct aangevuld	advies van Commissie	MER aangevuld na advies Commissie
61	voldoende	n.v.t.	positief	n.v.t.
3	onvoldoende	nee	negatief	ja
3	onvoldoende	nee	negatief	nee
2	onvoldoende	ja	negatief	n.v.t.
11	onvoldoende	ja	positief	n.v.t.

Ten gevolge van de wijziging van het *Besluit m.e.r.* per 1 september 1994 namen bij de *nieuwe* adviseringen de projecten voor dijkversterking en landinrichting een relatief belangrijk aandeel in. In onderstaande tabel is de verdeling over de typen projecten samengevat.

Typen projecten waarover de Commissie heeft geadviseerd, uitgedrukt als percentage van het totale aantal projecten.

Typen projecten	Projecten in 1994 (%)	Projecten t/m 1994 (%)	Categorieën Besluit m.e.r.
• Infrastructuur	18	13	1,2,3,4,6,8,24
• Waterstaatkundige projecten, waterwinning	10	5	5,12,13,14,15
• (Openlucht-)recreatie	4,5	9	10
• Landelijk gebied: landinrichting, mil.oefenterrein	15	5	7,9
• Landelijk gebied: woningbouw, bedrijventerreinen, ontgrondingen	15	12	11,16,20
• Afvalverwijdering: be- en verwerking	24	32	18.1,18.2,18.4 18.5,18.7
• Afvalverwijdering: stort	7	14	18.3,18.6,23
• Energie en industrie	4,5	6	17,21,22,25,26
• Overig (onder meer vrijwillig m.e.r.)	2	4	

Op 31 december 1994 bedroeg het aantal lopende of afgeronde (verplichte en vrijwillige) m.e.r.-procedures 517.¹⁾ Van dit aantal verkeerden 123 projecten in de fase van het opstellen van het MER; ten opzichte van 1993 was dit een lichte daling. Dit betekent dat in 1994 het zogenaamde *stuwmeer* van projecten waarvoor een MER wordt opgesteld is gedaald.

Over 186 projecten was per 31 december 1994 een besluit genomen. Voor 78 projecten was de procedure gestaakt of voor langere tijd opgeschort. In onderstaande tabel zijn de gegevens over de procedurele voortgang van de m.e.r.-projecten samengevat.

Overzicht van de verdeling van de projecten over de verschillende procedure-stappen op 31 december 1994.

	totaal aantal <u>projecten</u>	waarvan <u>gestaakt</u>
kennisgeving startnotitie	23	4
richtlijnenadvies uitgebracht	36	9
richtlijnen vastgesteld	166	44
kennisgeving MER	19	8
toetsingsadvies uitgebracht	85	10
besluit genomen	183	3
eerste evaluatie uitgevoerd	5	--
TOTAAL	517	78

Ook worden in deel 1 van het jaarverslag enkele projecten of typen projecten aangestipt die zicht geven op de aanpak of werkwijze van de Commissie. Meest in het oog springend was daarbij het toetsingsadvies van de Commissie over het IMER Schiphol.

In haar advies over de *Integrale milieu-effectrapportage Schiphol en omgeving* (IMER; project 334), constateerde de Commissie dat het MER op belangrijke punten onduidelijkheden bevatte of tekortkomingen vertoonde. In het advies werd onderscheid gemaakt naar de manier waarop de diverse tekortkomingen in het MER dienden te worden aangevuld: directe informatieverschaffing in de vorm van een *Aanvulling* op het IMER indien de aanvullende informatie een **essentiële** rol speelt bij de te nemen besluiten, informatieverschaffing in een latere fase van de besluitvorming of informatieverschaffing via de *evaluatie-achteraf*. In het toetsingsadvies werden criteria aangegeven om te beslissen op welke wijze de gewenste informatie beschikbaar diende te komen.

Ten slotte bevat deel 1 van het jaarverslag een overzicht van de overige werkzaamheden van de Commissie en het secretariaat in 1994. Daarbij komt naar voren dat vanuit andere landen een grote behoefte bestaat om te leren over de opzet van en ervaringen met het Nederlandse m.e.r.-systeem en van de onafhankelijke positie van de Commissie voor de milieu-effectrapportage. In 1994 werden om die reden een aantal adviezen, de handleiding *Informatie voor werkgroepen* en enkele artikelen in het Engels vertaald en beschikbaar gesteld.

1 Hierin zijn niet meegerekend de ontheffingsprocedures, projecten tijdens het interimbeleid, procedures voor HELP-projecten en dergelijke.

Deel 2: Inhoudelijke aandachtspunten bij adviseringen

Deel 2 bevat drie korte artikelen. Hierin wordt inzicht gegeven in de werkwijze of in aandachtspunten van de Commissie bij:

- Milieu-effectrapportage voor landinrichting;
- Milieu-effectrapportage voor rijkswegen;
- Aanvulling op het milieu-effectrapport.

Milieu-effectrapportage voor landinrichting

Door het van kracht worden van het herziene Besluit m.e.r. is landinrichting m.e.r.-plichtig geworden. Tot dusverre heeft de Commissie richtlijnenadviezen uitgebracht voor circa 20 reeds in voorbereiding zijnde landinrichtingsprojecten. In principe dient bij de start van de m.e.r. duidelijkheid te bestaan over de gewenste ruimtelijke functietoedeling. In verschillende projecten moest nog een nadere invulling (toedeling, begrenzing) van deze functies worden gegeven. In andere projecten vormde flexibiliteit van het plan en van het beleidskader een extra aandachtspunt, teneinde toekomstige ontwikkelingen te kunnen inpassen. Ook als de functies reeds zijn vastgelegd kunnen op het vlak van inrichting en vormgeving van het gebied nog keuzes worden gemaakt met mogelijke belangrijke milieugevolgen. Deze milieu-aspecten spelen een centrale rol in de richtlijnenadviezen. In het artikel wordt verder, aan de hand van concrete voorbeelden, aangegeven hoe de Commissie adviseerde over alternatieven. Na de inventarisatie van knelpunten en op basis van het gegeven beleidskader kunnen *visies* op de ontwikkeling van het gebied worden geformuleerd. Vervolgens kunnen binnen iedere visie voor de inrichting van *deelgebieden varianten* worden ontwikkeld. Tenslotte kunnen varianten worden gecombineerd tot *alternatieven*.

Milieu-effectrapportage voor rijkswegen

In dit artikel wordt ingegaan op twee vraagstukken bij wegenprojecten. Als voor de aanleg of verbreding van een wegverbinding m.e.r. wordt uitgevoerd, hoe moet dan de *noodzaak* van die activiteit in het MER worden onderbouwd? Volgt deze via een rekensom uit de criteria van het landelijk verkeersbeleid, of moet de noodzaak juist in het MER worden aangetoond? De Commissie kiest voor een benadering waarbij in het MER wordt beschreven hoe de automobiliteitsindex voor de voorgenomen wegverbinding is afgeleid van de regionale en landelijk index en wat de realiteitswaarde van dit streefcijfer is. Aan de hand van een prognose van de verkeersontwikkeling kunnen toekomstige knelpunten in kaart worden gebracht. Soms vraagt zij een scenario waarin zoveel mogelijk extra automobiliteitsbeperkende maatregelen worden genomen. Bij het aantonen van de noodzaak dienen naast de bereikbaarheidsdoelstellingen ook de leefbaarheidsdoelstellingen betrokken te worden.

Daarnaast speelt de vraag in hoeverre het MER aandacht moet besteden aan de mogelijkheden om het *openbaar vervoer* te intensiveren. In gevallen waarbij een openbaar-vervoerbedrijf (mede-)initiatiefnemer is, kunnen openbaar-vervoeroplossingen volwaardig als alternatief worden uitgewerkt. In andere gevallen is het van belang op een globaal niveau te weten welke invloed verbeterd openbaar vervoer heeft op de benodigde capaciteit van de wegverbinding. Openbaar-vervoeroplossingen hoeven dan echter niet tot op dezelfde detailgraad te worden uitgewerkt als alternatief.

Aanvulling op het milieu-effectrapport

Bij de toetsing van MER'en gaat de Commissie uit van het toetsingskader, zoals dat door de Wet milieubeheer wordt geboden. Dit toetsingskader bevat algemene vereisten, die in de richtlijnen worden geoperationaliseerd. In dit artikel staat een beknopt overzicht van overwegingen bij adviezen uit 1994 waarin werd geadviseerd om een MER direct aan te vullen²). Als overwegingen worden in het artikel onder meer genoemd:

- Kennis over de bestaande milieutoestand en de autonome ontwikkeling daarvan is noodzakelijk voor de voorspelling van milieugevolgen.
- Het MER dient een compleet overzicht te bevatten van de reële oplossingsmogelijkheden.
- Informatie in het MER mag niet zo onvolledig of onjuist zijn dat bij verzameling van de ontbrekende informatie de volgorde van de alternatieven in de milieuscore alsnog kan veranderen.
- Wanneer recente praktijkgegevens over de belangrijkste milieugevolgen van een activiteit bekend en beschikbaar zijn, dienen deze te worden gebruikt. In deze gevallen mag deze informatie niet ontbreken en worden opgegeven als leemte in kennis.

Deel 3: Bijlagen

De bijlagen geven informatie over samenstelling van de Commissie, over de personen die in 1994 als adviseur optraden, over de samenstelling van het presidium en het secretariaat en over de samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de m.e.r. Daarnaast is een lijst opgenomen met in 1994 uitgebrachte adviezen en worden gegevens verstrekt over de fase waarin de projecten zich bevinden.

Informatie over de stand van zaken per 31 december 1994 van m.e.r.-projecten is in een afzonderlijk (en los verkrijgbaar) deel opgenomen (bijlage 7). Deze bijlage bevat informatie over alle *lopende* projecten. Projecten waarover vóór 1994 een definitief besluit is genomen, of die vóór 1994 zijn gestaakt, staan niet in de bijlage. In deze gevallen is slechts aangegeven of de meest recente beschrijving van het betreffende project is opgenomen in het jaarverslag over 1992 of over 1993.

2 In 1994 gebeurde dit in ongeveer een kwart van de gevallen.

SUMMARY

Section 1: Overview of activities

In 1994 the Commission issued 163 advices: 83 advices on scoping guidelines and 80 review advices. This means that the rising tendency which has occurred since the introduction of EIA in the Netherlands in 1987 did not continue in 1994. Compared to 1993 the number of advices even decreased a little. As a result of the revision of the Environmental Impact Assessment³⁾ Decree in September 1994, river dike improvement and land use plans form a relatively large share of the new advices.

In the table below the division among the different types of projects is summarized. On 31 December 1994 the number of mandatory and voluntary EIA procedures partly ongoing or completed amounted tot 517. Of these, 123 were in the stage of drawing up the EIS, a slight decrease compared to 1993. This means that the quantity of projects for which no review advice has yet been issued has decreased in 1994.

Table 1

Types of projects	projects in 1994 (%)	projects until 1994 (%)	Categories EIA Decree
• Infrastructure	18	13	1, 2, 3, 4, 6, 8, 24
• Watersupply and Water-works	10	5	5, 12, 13, 14, 15
• Outdoor Recreation	4,5	9	10
• Land use plans; military exercise areas	15	12	7, 9
• Urban developments; soil, sand and gravel mining	15	12	11, 16, 20
• Waste management: waste treatment facilities	24	32	18.1, 18.2, 18.4 18.5, 18.7
• Waste management: landfills	7	14	18.3, 18.6, 23
• Energy and industry	4.5	5	17, 21, 22, 25, 26
• Other (e.g. voluntary EIA)	2	4	

On 31 December 1994 a decision had been taken on 186 projects. The procedures for 74 projects had been stopped or postponed for a considerable period of time. The table below contains these data per type of project.

3 EIA (Environmental Impact Assessment) refers to the procedure. EIS (Environmental Impact Statement) refers to the main product of EIA: the report with environmental information that supports the license application or draft plan. The Dutch EIA Decree includes a list which describes all activities and related decisions for which the application of EIA is mandatory.

Table 2

Steps in the EIA process	total number of projects	of which were stopped or postponed
• Announcement of notification of intent	23	4
• Advisory Guidelines issued	36	9
• Guidelines established	166	44
• Announcement of EIS	19	8
• Review advice issued	85	10
• Decision taken	183	3
• First post-project evaluation carried out	5	-
Total	517	78

Section 1 of this annual report briefly describes some projects or types of projects which give insight into the working approach or methodology of the Commission. Finally it contains an overview of the other activities of the Commission and the secretariat in 1994. In 1994 the Commission learned that in other countries there is a great deal of interest in the functions, the working approach and the experience of the EIA Commission in the Netherlands, with independent scoping and reviewing. In response to this growing interest from abroad the Commission prepared in 1994 a number of papers in English on EIA methodology in the Netherlands including the views of the Commission for EIA⁴]

Agreement with the DGIS

In 1994, 7 advices were prepared in the framework of the agreement with the Directorate General for International Development Cooperation of the Ministry of Foreign Affairs (DGIS). Of these, two advices concerned Terms of Reference for projects in Ecuador and Yemen. Review advices were published for projects in Nepal, Pakistan, Sri Lanka and Surinam. These advices were submitted to the Minister for Development Cooperation.

For 6 projects the EIA-procedure was postponed or cancelled. Informal advice was given for another 6 projects.

In her advices with regard to development projects the Commission for EIA endeavours to apply the concept of 'Sustainable Development'. This is done by asking for description of not only environmental but also social and institutional aspects of a project and by stressing the importance of integration of these aspects to decision making. Another important focal point in her advisory work for DGIS is the transfer of knowledge and experience.

4 These papers include the following subjects: scoping alternatives, comparing alternatives, reviewing EISs, strategic environmental assessment and effectiveness of EIA in the Netherlands.

Section 2: Developments in EIA

Points of specific attention in the advices

Section 2 contains three articles. In these articles insight is given into the methodology or points of interest of the Commission in the following cases:

- EIA and land use plans;
- Alternatives in EIA on national motorways;
- Supplements to EISs.

EIA and land use plans

EIA is mandatory for land use plans since the revised EIA Decree has come into force. So far the Commission has issued advisory guidelines for about 20 land use plans which are in preparation. In principle there should be clarity about the desired spatial assignment of functions. In various projects a more specific assignment (allotment) of functions had yet to be given. In other projects flexibility of the plan and the policy framework was a point of attention so future developments could be accommodated. Even if functions have already been assigned, choices with important environmental impacts can still be made in the field of structure and design. These environmental impacts play a central part in the advisory guidelines.

Furthermore the article describes, by giving concrete examples, how the Commission advised on alternatives. After listing the bottlenecks and on the basis of the given policy framework, visions on the development of the area can be developed. After that, within every vision variants for the structuring of subareas can be developed. Finally these variants can be combined into alternatives.

Alternatives in EIA on national motorways

This article describes two issues considering EIA for the construction of motorways. How should the necessity of the construction or widening of a road connection be motivated in the EIS? Does the necessity follow automatically from a calculation based on the criteria derived from the national transport policy? Or should the necessity be proved in the EIS itself? The Commission chooses an approach, in which in the EIS is described how the road transport mobility index is derived from regional and national indexes and what the reality of this policy target is.

On the basis of a prognosis of the development of traffic future bottlenecks can be identified. Sometimes the Commission asks for a scenario in which as many measures as possible for the limitation of road transport mobility are taken.

In discussing the objective for motorway construction proposals, environmental criteria including criteria on living conditions must be considered next to accessibility criteria.

Apart from this there is the issue to which extent the EIS should go into the possibilities to develop public transportation. In those cases in which a public transportation company is (joint) proponent, public transportation solutions can be described as potential alternatives. In other cases it is of importance to roughly know which influence improved public transportation has on the capacity needed for the road connection. In such cases however, public transportation solutions do not need to be elaborated as an alternative to the same measure of detail.

Supplements to EISs

When reviewing EISs the Commission adopts the framework, as given in the National Environmental Policy Act, as a starting point.

This framework contains general requirements which are made operational in the guidelines. In this article the Commission gives a brief overview of the considerations used in review advices in 1994 which resulted in recommendations to supplement EISs directly, before further steps in the decision making can be made. Among others the following considerations are mentioned:

- Lack of data on the current state of the environment and it's autonomous development needed for the prediction of environmental impacts.
- Lack of a complete overview of the realistic possibilities for solutions.
- Information in the EIS may not be so incomplete that a different environmental ranking of the alternatives results.
- If recent data on the environmental impacts from similar activities nearby or elsewhere is available, such data should be used. In these cases this information should not be omitted and mentioned as a gap in knowledge.

Section 3: Appendices

The appendices in Section 3 give information about the persons involved with the work of the Commission as member of the Commission, as advisor to the Commission, as (deputy) chairman, with the secretariat or in the management of the Foundation of the Commission for EIA.

Information on the state of progress of individual EIA projects on 31 December 1994 is presented in an appendix which can be obtained separately. This appendix contains all current projects. Projects which were concluded with a decision in or before 1994 have been omitted from the appendix. For such projects only a reference is made to their full description in appendix 7 of the annual report on 1992 or 1993.

DEEL 1: OVERZICHT VAN DE WERKZAAMHEDEN

Inleiding

1. Uitgebrachte adviezen
2. Overige werkzaamheden en ontwikkelingen

INLEIDING

In het jaarverslag is beknopte informatie opgenomen per uitgebracht advies, alsmede informatie over de voortgang van alle m.e.r.-procedures. Deze informatie is samengevat in enkele tabellen. Daarnaast wordt in het jaarverslag ook aandacht besteed aan de meer inhoudelijke ontwikkelingen in de advisering door de Commissie, zowel door het opnemen van informatie over 'bijzondere' adviseringen als in de vorm van korte artikelen.

Het jaarverslag is, net als in voorgaande jaren, opgebouwd uit drie delen.

In **Deel 1** van dit jaarverslag zijn de kwantitatieve ontwikkelingen in adviezen in 1994 nader belicht. Ook worden in dit deel van het jaarverslag enkele adviezen of typen adviseringen aangestipt die zicht geven op ontwikkelingen in de aanpak of werkwijze van de Commissie. Ten slotte bevat dit hoofdstuk een overzicht van de overige werkzaamheden van de Commissie en het secretariaat in 1994.

Deel 2 bevat drie korte artikelen, waarin inzicht wordt gegeven in de aanpak of in aandachtspunten van de Commissie bij:

- Milieu-effectrapportage voor landinrichting;
- Milieu-effectrapportage voor rijkswegen;
- Aanvulling op het milieu-effectrapport.

In **Deel 3** zijn de bijlagen opgenomen. Dit deel bevat vooral achtergrond- en detailinformatie over de Commissie, het secretariaat en de projecten. Informatie over de stand van zaken per 31 december 1994 van m.e.r.-projecten is in een afzonderlijk (en los verkrijgbaar) deel opgenomen (bijlage 7). Deze bijlage bevat informatie over alle *lopende* projecten. Projecten waarover vóór 1994 een definitief besluit is genomen, of die vóór 1994 zijn gestaakt, zijn niet in deze bijlage beschreven. In deze gevallen is slechts aangegeven of de meest recente beschrijving van het betreffende project is opgenomen in het jaarverslag over 1992 of over 1993.

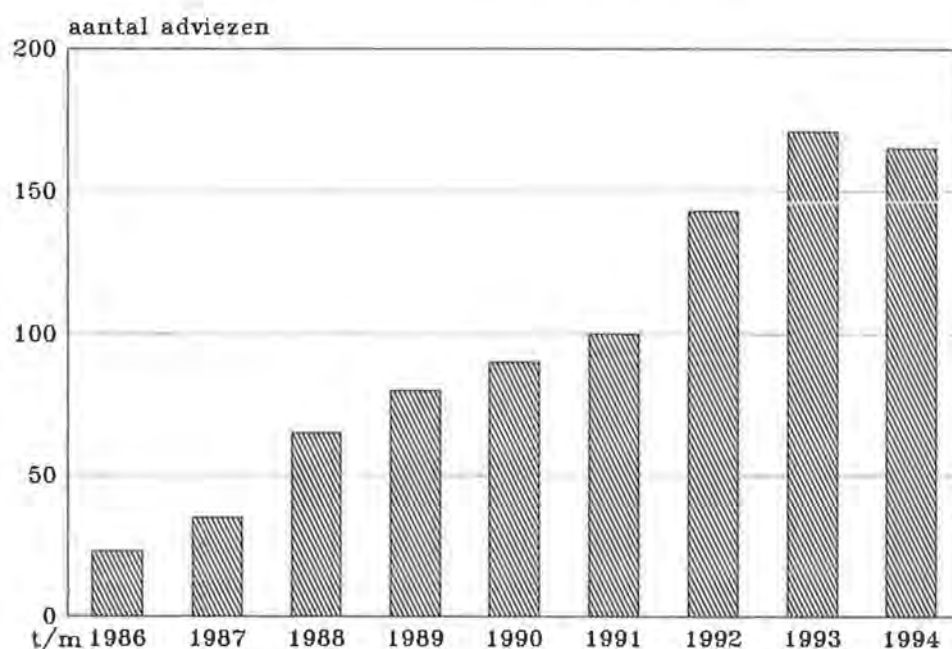
1. UITGEBRACHTE ADVIEZEN

1.1 Kwantitatieve ontwikkelingen

1.1.1 Aantal adviezen

In 1994 bracht de Commissie in totaal 163 adviezen uit.^{5]} Dit betekent dat de stijgende tendens, die zich over een reeks van jaren heeft voorgedaan, zich in het afgelopen jaar niet voortzette. Ten opzichte van 1993 daalde het aantal uitgebrachte adviezen licht. Figuur 1.1 geeft een overzicht van het aantal uitgebrachte adviezen in de afgelopen jaren.

Figuur 1.1: Aantal uitgebrachte adviezen^{6]} per jaar tot en met 1994.

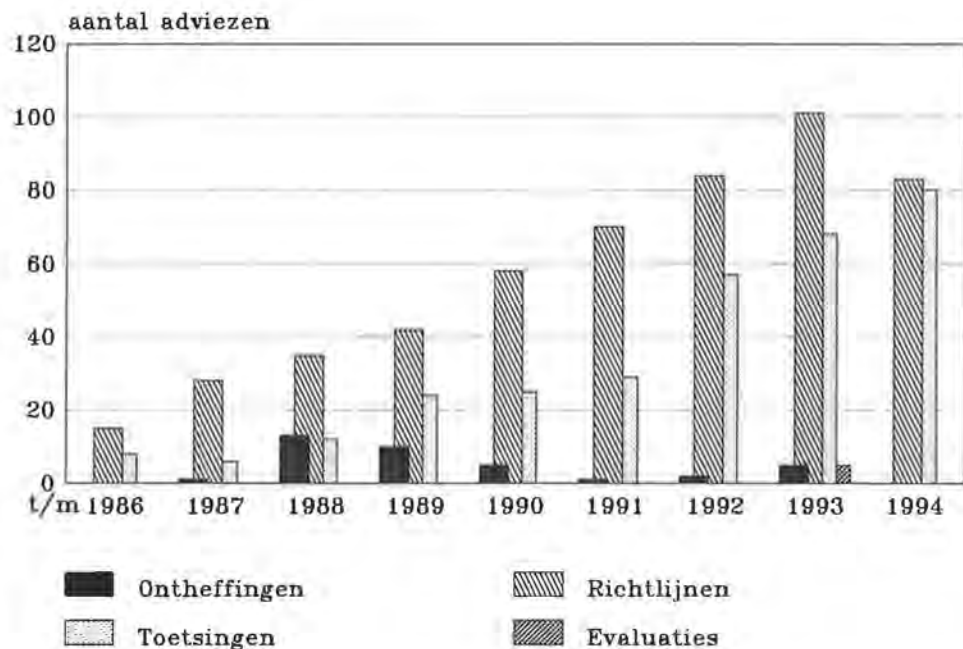
Het aantal uitgebrachte richtlijnen- en toetsingsadviezen bedroeg in 1994 respectievelijk 83 en 80. Het aantal uitgebrachte toetsingsadviezen evenaarde daarmee in 1994 bijna het aantal richtlijnenadviezen. In mei 1994 werd een 'mijlpaal' bereikt met de start van de 500-ste m.e.r.-procedure, het project *Grondwaterwinning Over-Betuwe* (project 609).

- 5 De adviezen aan de minister voor Ontwikkelingssamenwerking zijn hierbij niet meegerekend. Zie ook § 2.2.
- 6 Hierbij zijn alle door de Commissie uitgebrachte adviezen meegerekend. Dit betekent dat naast de verplichte adviseringen ook zijn meegerekend de adviezen in het kader van vrijwillige m.e.r.-procedures, de ontheffingsprocedures, procedures tijdens het interimbeleid (periode 1981 - 1986), procedures in het kader van de evaluatie van de HELP-methode bij landinrichting, procedures die een op m.e.r. gelijkende procedure volgen, alsmede de buitenlandse projecten. De adviezen die werden uitgebracht in het kader van de overeenkomst met het DGIS zijn uitgezonderd (zie § 2.2).

In 1994 bracht de Commissie geen adviezen uit over ontheffingsaanvragen of over evaluatieprogramma's^{7]}.

Figuur 1.2 geeft een overzicht van het aantal uitgebrachte adviezen tot en met 1994, uitgesplitst naar type advies. Daarin valt op dat de lichte daling in het aantal adviezen vooral een gevolg is van een vermindering van het aantal uitgebrachte richtlijnenadviezen. De herziening van het *Besluit m.e.r.* heeft vooralsnog niet geleid tot een toename van het aantal *nieuwe* m.e.r.-procedures.

Figuur 1.2: Aantal uitgebrachte richtlijnen-, toetsings-, ontheffings- en evaluatieadviezen per jaar tot en met 1994.

Het aantal projecten, waarover de Commissie tot nu toe heeft geadviseerd, bedraagt in totaal 543^{8]}. In 1994 zijn daarnaast 20 projecten gestart waarvoor nog geen advies voor richtlijnen is uitgebracht. De projecten waarover advies werd uitgebracht, betreffen:

- 494 wettelijk verplichte en vrijwillige m.e.r.-procedures;
- 30 verzoeken om ontheffing van de m.e.r.-procedure (alle vóór 1993)^{9]};
- 7 projecten tijdens het interim-beleid tot en met mei 1986 (projecten 101, 102, 103, 111, 112, 116 en 117);

- 7 Bijlage 5 bevat een opgave van de adviezen die de Commissie in 1994 heeft uitgebracht. Bijlage 7, de projecten-bijlage, bevat van alle nog lopende projecten een korte beschrijving.
- 8 Dit aantal is lager dan het totaal aantal uitgebrachte adviezen. Ieder project is maar voor één geteld, ook als voor het project bijvoorbeeld zowel een richtlijnenadvies als een toetsingsadvies is uitgebracht. De adviseringen voor het DGIS zijn niet meegerekend.
- 9 In totaal zijn 31 verzoeken om advisering over ontheffingsaanvragen aan de Commissie voorgelegd. Over het project 237 heeft de Commissie geen advies uitgebracht vanwege het intrekken van het verzoek tot ontheffing. Zie voor een overzicht van de ontheffingsprocedures bijlage 6.

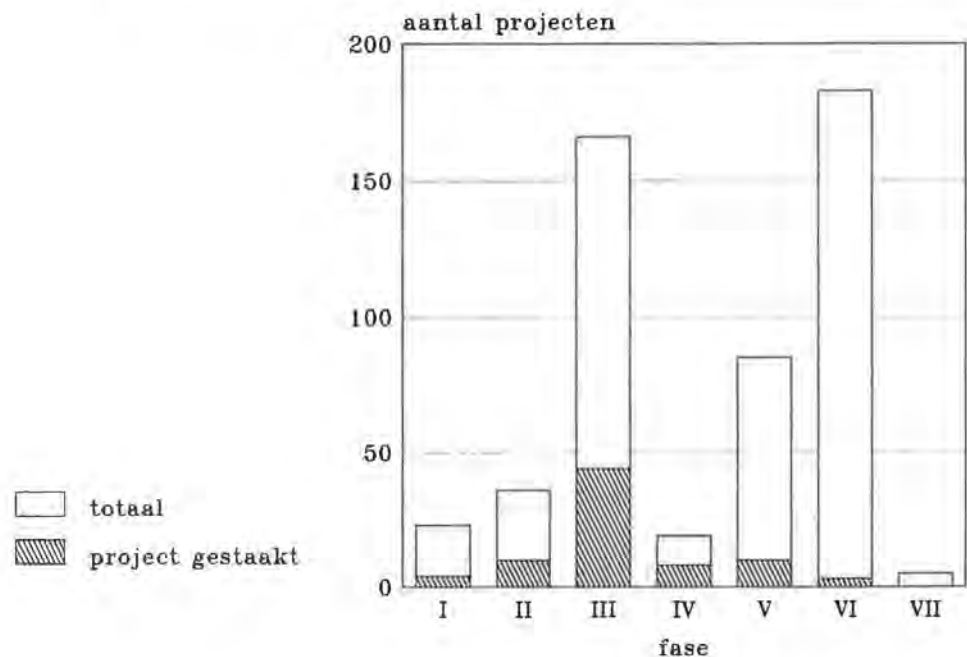
- 5 projecten in het kader van de discussie over m.e.r.-plicht voor landinrichting (projecten 128, 156, 174, 246 en 278);
- 4 projecten die een op de m.e.r.-procedure gelijkende procedure volgen (projecten 115, 121, 137 en 447, waarvan de eerste twee vielen onder het interimbeleid 1981 – 1986);
- 3 internationale projecten die geen m.e.r.-procedure volgen (projecten 034, 036 en 126).

In bijlage 7 zijn de gegevens per project opgenomen.

1.1.2 Overzicht van procedures

Bijlage 6 geeft een overzicht van de voortgang van de 517 verplichte en vrijwillige m.e.r.-projecten per 31 december 1994.¹⁰⁾ In figuur 1.3 zijn deze gegevens samengevat. Het aantal lopende projecten bedraagt 253. Voor 59 van deze projecten zijn nog geen richtlijnen vastgesteld. In totaal 123 projecten verkeren thans in de fase van het opstellen van het MER; ten opzichte van 1993 (133 projecten) betekent dit een lichte daling. In totaal is over 188 projecten een besluit genomen (kolom VI plus VII). Voor 78 projecten is, voor zover bekend bij de Commissie, de procedure gestaakt of voor langere tijd opgeschort.¹¹⁾ Uit deze getallen komt naar voren dat het 'stuwmeer' van projecten waarvoor een MER wordt opgesteld, is gedaald.

Figuur 1.3: Overzicht van de verdeling van projecten over de verschillende procedure-stappen op 31 december 1994.

10 Hierin zijn derhalve niet meegerekend de ontheffingsprocedures, de projecten tijdens het interimbeleid, procedures voor HELP-projecten en dergelijke. Het totale aantal m.e.r.-procedures (517) is gelijk aan het aantal projecten waarover de Commissie heeft geadviseerd (494) plus het aantal projecten waarover (nog) niet is geadviseerd (19 lopende adviseringen en vier gestaakte).

11 Een deel van de gestaakte projecten is als een gewijzigd voornemen en een nieuwe m.e.r.-procedure voortgezet.

	totaal aantal <u>projecten</u>	waarvan <u>gestaakt</u>
I kennisgeving startnotitie	23	4
II richtlijnenadvies uitgebracht	36	9
III richtlijnen vastgesteld	166	44
IV kennisgeving MER	19	8
V toetsingsadvies uitgebracht	85	10
VI besluit genomen	183	3
VII eerste evaluatie uitgevoerd	5	--
TOTAAL	517	78

1.1.3 **Initiatiefnemer en bevoegd gezag**

In 1994 waren bij nieuwe projecten 39 maal particulieren de initiatiefnemer. In 62 projecten traden overheidsinstanties of bedrijven/organisaties met overheids-participatie op als initiatiefnemer. In een derde van de gevallen (34 maal) was de initiatiefnemer tevens bevoegd gezag. Ten opzichte van 1993 deden zich geen belangrijke verschuivingen voor.

Bij het merendeel van de nieuwe projecten trad in 1994 een provincie op als bevoegd gezag. Bij 36 projecten traden twee of meer overheden op als bevoegd gezag.

Als (mede-)bevoegd gezag fungeerden:

	<u>1993</u>	<u>1994</u>
• rijksoverheden	25	36
• provincies	81	79
• gemeenten	15	13
• waterkwaliteitsbeherende instanties ^{12]}	36	19
• samenwerkingsverbanden (gemeenten/provincies)	2	3

1.1.4 **Typen projecten**

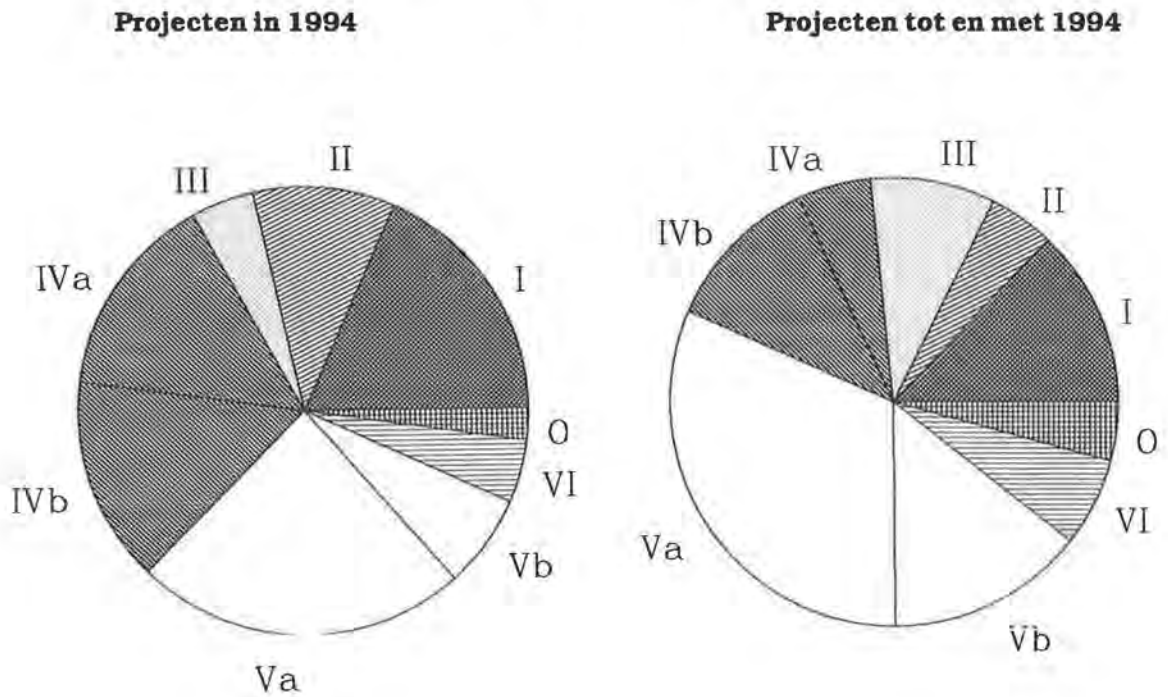
Figuur 1.4 geeft een overzicht van de typen verplichte en vrijwillige m.e.r.-projecten waarover de Commissie heeft geadviseerd in 1994 en tot en met 1994. Bij dit overzicht wordt een project slechts aan één jaar toegerekend, namelijk het jaar waarin het *advies voor richtlijnen* is uitgebracht^{13]}. Sommige – veelal complexe – projecten kunnen in meer categorieën tegelijk vallen; deze zijn dan vaker geteld.

Ten opzichte van het gemiddelde is in 1994 verhoudingsgewijs vooral meer geadviseerd over (her-)inrichtingsprojecten (categorie IVa; het betreft landinrichtings-procedures in verband met de wijziging van het Besluit m.e.r.). De toename van het aantal projecten voor dijkversterking wordt in de grafiek weerspiegeld in de toename van het percentage categorie II-projecten.

12 Voor zover die niet in een andere categorie vallen.

13 Vrijwillige m.e.r.-procedures voor projecten die tijdens het interimbeleid zijn gestart, zijn niet in het overzicht opgenomen. Evenmin zijn opgenomen de procedures voor ontheffingen, HELP-rapporten en dergelijke.

Figuur 1.4: Typen projecten waarover de Commissie heeft geadviseerd, uitgedrukt als percentage van het totale aantal projecten.

Typen projecten	Projecten in 1994 (%)	Projecten t/m 1994 (%)	Categorieën Besluit m.e.r.
I Infrastructuur	18	13	1,2,3,4,6,8,24
II Waterstaatkundige projecten, waterwinning	10	5	5,12,13,14,15
III (Openlucht-)recreatie	4,5	9	10
IVa Landelijk gebied: landinrichting, mil. oefenterrein	15	5	7,9
IVb Landelijk gebied: woningbouw, bedrijventerreinen, ontgrondingen	15	12	11,16,20
Va Afvalverwijdering: be- en verwerking	24	32	18.1,18.2,18.4 18.5,18.7
Vb Afvalverwijdering: stort	7	14	18.3,18.6,23
VI Energie en Industrie	4,5	6	17,21,22,25,26
O Overig (onder meer vrijwillig m.e.r.)	2	4	

1.2 Gegevens over adviezen

1.2.1 Adviezen voor richtlijnen

Zowel binnen de Commissie als bij diverse bevoegde instanties is de afgelopen jaren veel ervaring opgedaan met het opstellen van (adviezen voor) richtlijnen. Dit leidt ertoe dat diverse instanties een eigen systematiek gaan ontwikkelen voor richtlijnen, die kan afwijken van de opzet of mate van detaillering zoals de Commissie die kiest voor haar richtlijnenadviezen.

De Commissie is er in 1994 toe over gegaan om in haar richtlijnenadviezen de *Hoofdpunten van het advies* afzonderlijk te benoemen. Achtergrond vormde de wens om de belangrijkste projectspecifieke delen van het richtlijnenadvies meer nadruk te geven. Hierdoor kan ook bij het opstellen van het MER door de initiatiefnemer, en vervolgens bij de toetsing van het MER, de aandacht zich meer richten op de belangrijkste aandachtspunten.

Hieronder wordt een aantal projecten behandeld, waarbij sprake is van een bijzondere situatie. De voorbeelden illustreren de rol van de Commissie bij deze projecten.

Adviseringen voor dijkverbeteringsprojecten

In 1992 heeft de minister van Verkeer en Waterstaat aan de Commissie Boertien gevraagd de uitgangspunten voor de rivierdijkverbetering te toetsen. Eén van de aanbevelingen van de Commissie Boertien was om m.e.r. in te voeren voor alle (nieuwe) projecten voor verbetering van rivierdijken, die nog op basis van art. 33 van de Waterstaatswet (1900) goedgekeurd moeten worden. Deze aanbeveling is verwerkt het herziene Besluit m.e.r., dat per 1 september 1994 in werking is getreden. Om de waterschappen een goede start te geven is op initiatief van de Unie van Waterschappen een cursus *M.e.r. en dijkverbetering* georganiseerd, waaraan de Commissie intensieve medewerking heeft verleend.

In 1994 zijn acht m.e.r.-procedures voor dijkverbeteringsprojecten gestart (578, 621, 632, 645, 647, 649, 650, 653). Voor het project *Gameren - Nieuwaal* is in 1994 al een toetsingsadvies uitgebracht en het MER voor het project *Bomendijk*, gestart in 1993, ligt ten tijde van het opstellen van dit jaarverslag ter visie.

In aansluiting op de aanbevelingen in de *Handreikingen* van de Technische Adviescommissie Waterkeringen (TAW) zijn enkele startnotities relatief uitgebreid opgezet en bevatten deze naast een probleemanalyse en doelstelling ook een verkenning en afbakening van alternatieven. Op basis van dit voorbereidende werk kan de Commissie in haar advies voor richtlijnen toegespitst adviseren over de in het MER te onderzoeken alternatieven en milieugevolgen.

Door de uitspraak van de rechter zal alsnog een MER gemaakt moeten worden voor het project bij *Tiel - Zennewijnen*, dat reeds was goedgekeurd vóór 1 september 1994 (en dus formeel niet m.e.r.-plichtig volgens het Besluit m.e.r.). De *uitspraak in hoofdzaak* zal over de m.e.r.-plicht voor dit project definitief uitsluitel moeten geven.

Tienjarenprogramma Afval 1995-2005 (project 599)

In het Tienjarenprogramma Afval 1995-2005 (TJP-A-95) worden op nationaal niveau besluiten over de (eind-)verwijdering van afvalstoffen geprogrammeerd. Het gaat daarbij met name om de selectie van verwijderingstechnieken en de programmering van de benodigde capaciteit van deze technieken. Het bijzondere van deze

vrijwillige m.e.r. schuilt onder andere in de methode die de initiatiefnemer van plan is te gebruiken bij het bepalen en afwegen van milieugevolgen: de *levenscyclus analyse* (LCA). Deze methode voor het vaststellen van de milieugevolgen van concrete produkten is momenteel sterk in ontwikkeling. Het gebruik voor strategische besluitvorming is echter nieuw. LCA onderscheidt zich met name van 'traditionele' milieu-effectbeoordeling, doordat deze methode alle milieugevolgen van een produkt of proces (in dit geval: afvalverwijdering) mee in beschouwing neemt, in plaats van te kiezen voor een beperkte(re) set 'milieu-indicatoren'. In haar advies geeft de Commissie aan dat zij de keuze voor het gebruik van LCA in principe een goede vindt. Zij waarschuwt er echter voor, dat de toepassing van deze methode een aantal onzekerheden met zich meebrengt, die voor een deel samenhangen met de nog maar recente ontwikkeling van deze methode. Zij adviseert daarom in het MER, naast de LCA, ook de meer traditionele methode met indicatoren toe te (blijven) passen, met name bij de vergelijking van alternatieven. Deze laatste methode, alhoewel beperkter, heeft als voordeel dat zij inzichtelijker is, hetgeen kan bijdragen aan de begrijpelijkheid en aanvaarding van het MER voor besluitvormers en publiek.

Grensoverschrijdend bedrijventerrein Heerlen – Aken (project 635)

Het *Grensoverschrijdend bedrijventerrein Heerlen – Aken* is een bijzonder project omdat sprake is van een bedrijventerrein dat deels op Nederlands en deels op Duits grondgebied gepland is. De betrokken gemeenten Heerlen en Aken hebben reeds vooraf besloten om de procedures in beide gemeenten zo veel mogelijk op elkaar af te stemmen. Dit komt onder andere tot uiting in het opstellen van één MER voor de besluitvorming in beide gemeenten. De Commissie is gevraagd in haar richtlijnenadvies rekening te houden met de inhoudseisen, die de gemeente Aken op basis van de Duitse wetgeving stelt aan een milieu-effectrapport. Het advies van de Commissie wijkt dan ook inhoudelijk op twee punten af van de adviezen voor vergelijkbare projecten in Nederland. Bij de beschrijving van milieugevolgen is meer nadrukkelijk gevraagd in te gaan op klimatologische aspecten en op de gevolgen van huisvesting voor toekomstige werknemers.

1.2.2

Voortoetsing en beoordeling van concept-MER'en

In 1993 heeft de Commissie een restrictievere benadering gekozen als het gaat om verzoeken om beoordeling van concept-MER'en of voortoetsingen. In dergelijke verzoeken wordt sindsdien slechts toegestemd indien het gaat om een nieuw type project of als de Commissie in haar richtlijnenadvies een bijzonder punt naar voren heeft gebracht. Behalve op basis van deze criteria werden in 1994 enkele verzoeken gehonoreerd vanwege in het verleden gedane toezeggingen. Een en ander heeft er in 1994 toe geleid dat een beperkt aantal verzoeken tot voortoetsing is gehonoreerd. Het betreft de volgende projecten:

- 370 Masterplan Harlingen
- 432 Interprovinciale Structuurvisie Ede -Veenendaal (ISEV)
- 481 Bedrijventerrein Vossenbergr-West te Tilburg
- 482 Windmolenpark Groningen
- 484 Grootschalige woon- en werklocaties stadsregio 's-Hertogenbosch
- 519 Kernenergiecentrale Borssele
- 521 Bosgebied Bentwoud bij Zoetermeer
- 537 Definitieve berging van Jarosiet uit bekken 1 en 2, Budelco te Budel
- 541 Milieubeleidsplan (MBP) Limburg
- 570 Uitwerkingsplan vierde spaarbekken Biesbosch

1.2.3

Toetsingsadviezen

In haar toetsingsadviezen streeft de Commissie een zo groot mogelijke consistentie na. Daarbij is het altijd zoeken naar een evenwicht tussen toespitsing op de aard van het project en de kwaliteit van het MER enerzijds en handhaving van de consistentie tussen verschillende adviezen anderzijds. De Commissie wil zich in haar toetsingsadviezen vooral richten op en beperken tot de hoofdzaken. Detailopmerkingen over het MER, die niet van belang zijn voor de verdere besluitvorming, worden daarom in het algemeen achterwege gelaten. In haar toetsingsadviezen geeft de Commissie ook aan hoe haar opmerkingen betrokken kunnen worden in de verdere besluitvorming of bij de m.e.r.-evaluatie achteraf.

In alle gevallen staat bij het opstellen van het toetsingsadvies de vraag centraal of het MER *voldoende of onvoldoende* informatie bevat om het milieubelang volwaardig te kunnen betrekken in de besluitvorming. Net als in vorige jaren kwam de Commissie ook in 1994 in ongeveer een kwart van de toetsingsprocedures tot de conclusie dat in het MER **essentiële** informatie ontbrak en dat het MER derhalve aanvulling behoefde (zie onderstaande tabel). In het merendeel van de gevallen (circa 70%) werd daarbij de in de praktijk gegroeide procedure gehanteerd, dat wil zeggen opschorting van de advisering van de Commissie tot na bekendmaking van en inspraak over de aanvulling.

De werkwijze bij aanvullingen blijkt in de praktijk goed te voldoen omdat op deze wijze zo min mogelijk tijd wordt verloren bij de afronding van de m.e.r.-procedure. Begin 1995 heeft de minister van VROM in het *Richtsnoer aanvullingen op het milieu-effectrapport* (zie § 2.1.3) de procedure (inhoudende bekendmaking van aanvulling en inspraak) hiervoor vastgelegd.

Aantal projecten	Informatie in MER	MER direct aangevuld	Advies van Commissie	MER aangevuld na advies Commissie
61	voldoende	n.v.t.	positief	n.v.t.
3	onvoldoende	nee	negatief	ja
3	onvoldoende	nee	negatief	nee
2	onvoldoende	ja	negatief	n.v.t.
11	onvoldoende	ja	positief	n.v.t.

Het artikel *Aanvulling op het milieu-effectrapport* (hoofdstuk 5) geeft, aan de hand van een aantal toetsingsadviezen uit 1994, voorbeelden van overwegingen die doorslaggevend waren voor het negatieve oordeel van de Commissie.

Hieronder worden enkele projecten nader belicht omdat daarin een nieuwe of bijzondere aanpak door Commissie werd gekozen of vanwege de bijzondere wijze waarmee het bevoegd gezag omging met het toetsingsadvies.

Integrale milieu-effectrapportage Schiphol en omgeving (IMER) (project 334)
Uitvoerings-milieu-effectrapportage Schiphol 4-banenstelsel (UMER-S4S2)
(project 405)

Op 23 augustus 1994 bracht de Commissie haar toetsingsadvies uit over het IMER en het UMER-S4S2. In het advies komt de Commissie tot de conclusie dat in het IMER veel goede en voor de besluitvorming relevante informatie is gepresenteerd over de milieugevolgen van de voorgenomen ontwikkeling van Schiphol tot een mainport. De Commissie meent dat desondanks op enkele belangrijke punten onduidelijkheden zijn blijven bestaan en tekortkomingen zijn te constateren. Deze zouden moeten worden verduidelijkt, respectievelijk aangevuld, om tot een verantwoorde onderbouwing te komen voor het nemen van de besluiten.

Aanvullende informatie kan op diverse manieren worden verschaft. In het toetsingsadvies worden drie **categorieën voor het verstrekken van aanvullende informatie** onderscheiden. Tevens worden **criteria** onderscheiden om te bepalen op welke wijze aanvullende informatie dient te worden gepresenteerd. De bovenbedoelde categorieën voor aanvullingen zijn:

1. De informatie behoort direct in de vorm van een aanvulling op het IMER te worden verstrekt, conform het *Richt snoer* (zie § 2.1.3). De Commissie acht deze informatie namelijk dermate essentieel, dat zonder die aanvullende informatie niet verantwoord tot besluitvorming kan worden gekomen. Daarbij heeft de Commissie de volgende vragen gehanteerd. Kan het resultaat van de aanvulling zodanig zijn dat:

- verandering optreedt in de onderlinge rangschikking van de alternatieven in het licht van de milieudoelstelling?
- verandering optreedt in de positie van de individuele milieu-indicatoren ten opzichte van de daarbij behorende leefmilieu-criteria bij de verschillende alternatieven zodat een winstsituatie omslaat in verlies of omgekeerd?

Als de mogelijkheid reëel aanwezig is van een bevestigend antwoord op een van deze vragen of op beide vragen, dan vindt de Commissie dat de aanvullende informatie een **essentiële** rol speelt bij de te nemen besluiten, i.c. de vaststelling van de PKB, deel 3, het Streekplan en de aanwijzingen volgens de Luchtvaartwet.

2. De informatie kan bij de concept-voordracht van het Streekplan of bij deel 3 van de PKB worden bekendgemaakt. Ter onderscheiding van de aanvullende informatie als bedoeld onder punt 1 acht de Commissie verantwoorde besluitvorming ook bij het ontbreken van de betreffende informatie mogelijk. Niettemin beschouwt de Commissie deze informatie belangrijk voor de kwaliteit van de besluitvorming in de zin van artikel 7.35 van de Wm.
3. De informatie kan via de evaluatie achteraf in het kader van m.e.r. (Wm, § 7.7) worden gegenereerd. Dit omdat de Commissie het verzamelen van de betreffende informatie niet direct uitvoerbaar acht.

Het toetsingsadvies van de Commissie heeft ertoe geleid dat door de initiatiefnemer een aanvulling op het IMER en het UMER-S4S2, het AMER genaamd, is opgesteld met informatie over die onderwerpen die zijn aangegeven in de categorie 1 van het toetsingsadvies van 23 augustus 1994. Het AMER is bekendgemaakt op 12 december 1994 en zal een inspraakprocedure doorlopen, waarbij ook de Commissie advies zal uitbrengen (naar verwachting eind januari 1995).

Het toetsingsadvies over het AMER gaat uit van twee vragen:

- Wat heeft de nieuwe informatie opgeleverd naast de informatie die al was gepresenteerd in het IMER en het UMER-S4S2 dat van toegevoegde waarde is voor het bevoegd gezag en de insprekers?
- Is de totale hoeveelheid informatie nu wèl toereikend voor het nemen van de diverse m.e.r.-plichtige besluiten?

Advies over de aanvulling op het MER Betuweroute (project 330)

Eind november 1994 is een toetsingsadvies uitgebracht over de aanvulling op het MER *Betuweroute*. Dit betrof een aanvulling inzake onderwerpen die de Commissie in het oorspronkelijke MER onvoldoende vond uitgewerkt, alsmede een verdere uitwerking van de informatie op het niveau van het tracébesluit.

De advisering van de Commissie werd bemoeilijkt, omdat bij het besluit over de PKB *Betuweroute* deel 4 de 'bandbreedte' voor het tracé en daarmee de ruimte voor alternatieven sterk was ingeperkt. Hierdoor werd ook de formele ruimte voor de Commissie bij haar toetsing beperkt. Daarnaast speelde een rol dat het kabinet tijdens de toetsingsperiode van het aanvullende MER besloot de besluitvormingsprocedure voor de *Betuweroute* een half jaar op te schorten voor nader onderzoek en heroverweging¹⁴].

De Commissie heeft in haar advies punten inzake geluidhinder, veiligheid en ecologische aspecten aangegeven die naar haar oordeel bij het opstellen van het ontwerp-tracébesluit verder moeten worden uitgewerkt. Tevens heeft zij aangegeven dat in het voorliggende voorontwerp-tracébesluit binnen de vastgelegde bandbreedte nog een aantal belangrijke milieuknelpunten resteren.

Als gevolg van de ervaringen bij de *Betuweroute* heeft de Commissie bij haar advies over de hoge-snelheidslijn (HSL; project 141) aanbevolen om bij de vaststelling van de PKB over de HSL voldoende bandbreedte open te houden en pas bij het ontwerp-tracébesluit op basis van locatiespecifiek onderzoek over de precieze ligging (horizontaal en verticaal) en inpassing te beslissen.

Woningbouwlocaties Streekplan Utrecht (project 390)

Grootschalige woon- en werklocaties in de stadsregio Tilburg (project 483)

Op 16 februari 1994 bracht de Commissie het toetsingsadvies uit over het MER *Woningbouwlocaties Streekplan Utrecht* met de aanbeveling het MER op een vier-tal hoofdpunten aan te vullen. Deze punten werden door de Commissie dermate essentieel voor de besluitvorming gevonden, dat zij aanvulling noodzakelijk achtte alvorens besluitvorming over deze onderdelen van het Streekplan zou kunnen plaatsvinden. Het provinciaal bestuur deelde de mening van de Commissie niet. Het Streekplan Utrecht (1995 – 2005) werd op 15 juni 1994 door Provinciale Staten goedgekeurd, met een motivering van het gebruik van de MER-informatie, de inspraak en de adviezen. De in het streekplan opgenomen grote bouwlocaties stemmen overeen met de akkoorden die dit jaar (1994) in het kader van de VINEX werden gesloten tussen de rijksoverheid en de provincie.

De gang van zaken bij dit project is een voorbeeld van een procedure waarbij het bevoegd gezag een besluit neemt zonder dat het MER, conform de aanbeveling van de Commissie, wordt aangevuld.

14 Daartoe is een Commissie onder voorzitterschap van drs. L.M.L.H.M. Hermans ingesteld.

Ook de provincie Noord-Brabant heeft een advies van de Commissie tot aanvulling van een MER niet opgevolgd. Het betrof hier het MER over de *Grootschalige woon- en werklocaties in de stadsregio Tilburg*. De Commissie was van oordeel dat het MER onvoldoende gegevens bevatte over de mogelijke hydrologische beïnvloeding van het natuurgebied *De Brand* bij het bouwrijp maken en bebouwen van de locaties in de noordoostelijke ontwikkelingsrichting (Berkel-Enschot, Udenhout). De Commissie adviseerde het MER met de uitkomsten van een hydrologische studie aan te vullen, alvorens een besluit over een definitief uitwerkingsplan te nemen. De uitkomsten van een dergelijke studie zouden namelijk de inhoud van het te nemen besluit over te bebouwen locaties en de aan te houden bebouwingsdichtheden kunnen beïnvloeden.

De provincie heeft het onderzoek naar de lokale overheden doorgeschoven en op 13 december 1994 een besluit over het Uitwerkingsplan genomen.

Composteringsinstallaties

Er is de afgelopen jaren veel praktijkervaring opgedaan met compostering op industriële schaal van groente-, fruit- en tuinafval (GFT). De Commissie vindt dat deze ervaring moet worden benut en dat bij het opstellen van MER'en voor composteringsinstallaties zo recent mogelijke meetgegevens van (geur-)emissies van andere composteringprojecten moeten worden gebruikt.

Onder meer in de aanbiedingsbrief bij het toetsingsadvies van het project *Compostering te Moerdijk* (project 315) is dan ook aangekondigd dat de Commissie hier bij volgende adviseringen extra op zal letten. Bij twee latere projecten¹⁵⁾ heeft de Commissie, conform deze lijn, geadviseerd het MER aan te vullen met recente meetgegevens van vergelijkbare projecten elders.

1.2.4

Overige adviseringen

Ontheffingsadviezen

In 1994 zijn geen ontheffingsadviezen uitgebracht. Dit heeft te maken met het wegvallen van de ontheffingsgrond '*geen nadelige gevolgen voor het milieu*' in de Wet milieubeheer; vrijwel alle ontheffingsprocedures waren op deze grond gebaseerd.

Adviezen over evaluatierapporten

Aan de Commissie is in 1994 geen advies gevraagd over evaluatie-rapporten van projecten waarvoor in het verleden m.e.r. was uitgevoerd.

Natuur- en geluidaspectenonderzoek Eder- en Ginkelse Heide (project 447)

De Commissie bracht in 1994 een toetsingsadvies uit over het *Natuur- en geluidaspectenonderzoek Eder- en Ginkelse Heide*. Dit onderzoek, dat werd uitgevoerd voor de inrichting en het gebruik van de Eder- en Ginkelse heide door eenheden van de Luchtmobiele Brigade maakte geen deel uit van een m.e.r.-procedure. De Commissie werd ingeschakeld door de minister van VROM op verzoek van de Tweede Kamer.

15 De bedoelde projecten zijn *GFT-composteringstrichting Dutven* (project 378) en *Van Vliet sloop- en GFT-afvalverwerking te Wateringen* (project 486). Zie ook hoofdstuk 5.

Golfbaan Ameland (project 366)

In de gemeente Ameland bestaat al jaren een voornemen tot aanleg van een golfbaan. Tijdens de voorbereidende fase werd besloten de oppervlakte van het golfterrein terug te brengen tot onder de m.e.r.-plichtige drempel van 50 ha. Hoewel daardoor formeel geen sprake van m.e.r.-plicht meer was, besloot de gemeente toch tot uitvoering van een m.e.r.-procedure. Omdat de m.e.r. hiermee een vrijwillig karakter had, was toestemming van de minister van VROM en van de minister van LNV nodig voor de inschakeling van de Commissie voor het uitbrengen van een richtlijnen- en toetsingsadvies voor en over het MER.

De ministers stemden in met de vrijwillige m.e.r.-procedure. De m.e.r.-procedure werd uitgevoerd voor de vaststelling van de wijziging van het ter plaatse vigerende *Bestemmingsplan Binnenduinrandzone Hollum/Ballum*. In 1991 werd met de m.e.r.-procedure gestart.

Nog voor de afronding van het MER stemde de gemeenteraad in het najaar van 1993 echter al in met de uitvoering van de golfbaan als onderdeel van de totale activiteit. Medio 1994 startte de aanleg van de golfbaan. In september 1994 werd het MER met het voorontwerp van het bestemmingsplan ter inzage gelegd en ter toetsing aan de Commissie aangeboden. Omdat de aanleg van de golfbaan reeds in uitvoering was genomen, was het niet meer goed mogelijk om met de uitkomsten van het MER in de besluitvorming rekening te houden.

Bij brief van 11 oktober 1994 heeft de minister van VROM, mede namens de minister van LNV aan Burgemeester en Wethouders van Ameland meegedeeld dat zij de Commissie niet meer in staat stelt het desbetreffende MER te toetsen.

2. OVERIGE WERKZAAMHEDEN EN ONTWIKKELINGEN

2.1 Ontwikkelingen in de m.e.r.-regelgeving

In 1994 keurde het parlement de wijziging van de m.e.r.-regeling in de Wet milieubeheer goed en maakte de regering het integraal herziene *Besluit m.e.r.* bekend. Daarmee zijn de eerste evaluatie van de m.e.r.-regeling en de volledige implementatie van de m.e.r.-richtlijn van de Europese Unie afgerond.

Tevens is een regeling in de wet getroffen voor activiteiten met mogelijk belangrijke grensoverschrijdende milieugevolgen, waarmee voldaan is aan verplichtingen voortvloeiend uit het Espoo-verdrag¹⁶].

2.1.1 **Wijziging hoofdstuk 7 Wet milieubeheer inzake m.e.r.**

De voornaamste wijzigingen in hoofdstuk 7 van de Wm betreffen het *vervallen van de ontheffingsmogelijkheid* op grond van 'geen belangrijke milieugevolgen', de invoering van een *m.e.r.-beoordelingsplicht*, de aanpassing van de omschrijving voor het *meest milieuvriendelijke alternatief*, de introductie van het *compensatie*-beginsel en de regeling bij situaties met mogelijk *grensoverschrijdende milieugevolgen*. Met betrekking tot de twee laatste onderwerpen merkt de Commissie het volgende op.

Compensatie

Het wetsartikel over compensatie bevat een '*kan-bepaling*': het bevoegd gezag kan bepalen dat in het MER compenserende maatregelen moeten worden beschreven; dit is dus niet verplicht. Het bevoegd gezag zal bij de besluitvorming moeten bepalen of compenserende maatregelen noodzakelijk zijn en, zo ja, hoe.

De Commissie vraagt in haar richtlijnenadviezen naar compensatie bij de volgende activiteiten:

- activiteiten in of grenzend aan een *gevoelig gebied*, zoals aangegeven in het Structuurschema Groene Ruimte die, ook na mitigatie, belangrijke milieugevolgen veroorzaken;
- activiteiten in gebieden waarvoor provinciale of gemeentelijke overheden beleid voor compensatie hebben ontwikkeld.

Grensoverschrijdende milieugevolgen

In § 7.8 van de Wm is de regeling vervat voor situaties met mogelijk grensoverschrijdende milieugevolgen. In dergelijke gevallen schrijft de wet voor dat in de m.e.r. en in de besluitvorming expliciet aandacht wordt besteed aan de grensoverschrijdende milieugevolgen. De Commissie dient dan ook in haar adviezen tijdens de richtlijnenfase en bij de toetsing aandacht aan die aspecten te schenken. Daarnaast kan de minister van VROM aan de Commissie om advies vragen bij projecten in het buitenland die mogelijk milieugevolgen in Nederland hebben.

16 Economie Commission for Europe (ECE)-verdrag van 25 februari 1991, ook wel Espoo-verdrag genaamd, Tractatenblad 1991, 104.

Natuurontwikkelingsplan Grensmaas(project 595)

In het advies voor richtlijnen voor het MER *Natuurontwikkelingsplan Grensmaas* heeft de Commissie zowel inhoudelijk als procedureel aandacht besteed aan grensverschrijdende milieugevolgen. Inhoudelijk, omdat ingrepen aan weerszijden van de Grensmaas elkaar beïnvloeden en hierdoor mede bepalend zijn voor het slagen van het totale project. De inhoudelijke punten zijn door bevoegd gezag in de definitieve richtlijnen overgenomen.

Naast inzicht in de werking van de nieuwe procedure voor projecten met grensoverschrijdende milieugevolgen in de Wm is het naar de mening van de Commissie van belang om in het MER de wijze van afstemming van besluitvorming, aanpak en organisatie aan te geven.

Het advies van de Commissie om te komen tot procedurele afstemming en deze in het MER te beschrijven, is ook door het bevoegd gezag overgenomen. Het bevoegd gezag heeft de adviezen over afstemming met Vlaanderen over de wijze van aanpak en organisatie van het project als zinvol ervaren. Deze punten zullen echter geen onderdeel van het MER vormen omdat hierover in aparte documenten zal worden gerapporteerd.

2.1.2 **Herziening Besluit m.e.r.**

Per 1 september 1994 is het herziene *Besluit m.e.r.* van kracht geworden. De inwerkingtreding is soepel verlopen. Dit vloeit mede voort uit de 'anticipatieplicht', die inhoudt dat *nieuwe activiteiten* reeds m.e.r.-plichtig waren als te voorzien was dat het *besluit* over die activiteit zou worden genomen ná het van kracht worden van het herziene Besluit m.e.r. De meeste nieuwe m.e.r.-plichtige activiteiten zijn in het voorontwerp-Besluit m.e.r. (augustus 1992) bekendgemaakt. In de loop van 1993 zijn m.e.r.-procedures gestart voor bijvoorbeeld landinrichting, windmolenparken en grondwateronttrekkingen. Sinds het verschijnen van het ontwerp-Besluit m.e.r. (mei 1993) is de lijst van m.e.r.-plichtige activiteiten nog uitgebreid met onder meer rivierdijkversterkingen en glastuinbouw.

In 1994 heeft de Commissie een aanzienlijk aantal adviezen uitgebracht over 'nieuwe' m.e.r.-plichtige activiteiten; onder meer twaalf adviezen over landinrichtingsprojecten, vijf over grondwateronttrekkingen (verlaging drempel m.e.r.-plicht) en vier over dijkverbeteringsprojecten.

2.1.3 **Richtsnoer aanvullingen op een milieu-effectrapport**

Bij essentiële tekortkomingen in een MER kan het bevoegd gezag van de initiatiefnemer een aanvulling op het MER verlangen. Begin 1995 zal de minister van VROM hiertoe het *Richtsnoer aanvullingen op een milieu-effectrapport* bekendmaken. De richtsnoer zal aansluiten bij de in de praktijk gebruikelijke procedure¹⁷. In het richtsnoer wordt vastgelegd dat gelegenheid tot inspraak gegeven dient te worden over aanvullingen op het MER omdat de aanvulling informatie bevat die essentieel is voor de besluitvorming.

17 Zie ook § 1.2.3 waarin de huidige praktijk bij aanvullingen wordt beschreven.

2.2 Adviseringen voor het DGIS

In maart 1993 is, met instemming van de bewindslieden van de ministeries van VROM en van LNV, een overeenkomst gesloten tussen de Commissie en het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De overeenkomst, die op 1 juli 1993 effectief werd, is in principe aangegaan voor een periode van drie jaar, waarna zal worden bekeken of en hoe de samenwerking zal worden voortgezet. De overeenkomst houdt in dat de Commissie bij door DGIS te selecteren Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsprojecten met belangrijke implicaties voor het milieu richtlijnen- en toetsingsadviezen uitbrengt.

Een tussentijdse evaluatie van de samenwerkingsovereenkomst tussen de Commissie en het DGIS heeft plaatsgevonden door een extern bureau. Het concept-evaluatierapport kwam in december 1994 uit. Inmiddels is besloten tot verlenging van de overeenkomst tot 1 januari 1997.

In 1994 zijn zeven adviezen uitgebracht, te weten twee richtlijnenadviezen, vier toetsingsadviezen en een aanvullend toetsingsadvies. Richtlijnenadviezen werden uitgebracht voor projecten in Jemen en Ecuador. Toetsingsadviezen werden uitgebracht voor projecten in Nepal, Pakistan, Sri Lanka en Suriname.

Eind 1994 werd gestart met de advisering over richtlijnen voor de locatiekeuze en de inrichting van een haven in de Gaza-strook. Ook is een begin gemaakt met de toetsing van een milieu-effectrapport voor het Ghazi-Barotha Hydropower Project in Pakistan.

Voor 6 projecten, waarvoor advies werd gevraagd, werd de procedure tijdelijk opgeschort of definitief afgebroken. Het betreft vier projecten in India, een project in Colombia en een project in Niger.

Voor een aantal projecten werd de Commissie om haar mening gevraagd zonder dat (nog) van een formele adviesaanvraag sprake was. Het betreft projecten in India (1), China (1), Bangla Desh (2), Burkina Faso (1) en Ecuador (1).

Verschillen met de Nederlandse m.e.r.-praktijk

De Nederlandse m.e.r.-praktijk wordt bepaald door in de wet vastgelegde procedures. De door het DGIS gebezigde procedures zijn vooral gebaseerd op voorstellen van het Development Assistance Committee van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Deze voorstellen bieden nadrukkelijk ruimte om de initiatieven, waarvoor een m.e.r. dient te worden doorlopen te plaatsen in het kader van 'duurzame ontwikkeling'. De Commissie benut de geboden ruimte ondermeer door in haar adviezen een onderbouwing te vragen van de plaats van een initiatief in de ontwikkelingsplannen en -strategieën van de lokale overheden. Ook vraagt de Commissie een beschrijving van de sociale en de socio-economische omstandigheden ter plaatse en van de effecten van het initiatief op deze omstandigheden. In haar adviezen besteedt de Commissie veel aandacht aan de aanwezige uitvoerings- en beheercapaciteit voor het initiatief, de 'institutionele duurzaamheid'. Tevens betreft zij in haar advisering de effecten van een initiatief op de positie en mogelijkheden van vrouwen, kinderen en andere - mogelijk kwetsbare - bevolkingsgroepen.

In veel gevallen heeft het land waar ontwikkelingssamenwerkings-projecten worden uitgevoerd een eigen m.e.r.-wetgeving. De Commissie betreft deze dan bij haar advisering over richtlijnen en toetsing. Ook worden lokale m.e.r.-instanties bij de advisering ingeschakeld en streeft de Commissie ernaar, vanuit de doelstelling van 'capaciteitsontwikkeling', de adviezen zoveel mogelijk in samenwerking tot stand te laten komen. Hierbij wordt er overigens voor gewaakt dat de onafhankelijke positie van de Commissie niet in gevaar komt.

De mogelijkheden inspraak in de m.e.r.-procedure in te passen, en de wijze waarop dat mogelijk is, zijn sterk landgebonden. Daarom volgt de Commissie met betrekking tot inspraak een ad-hoc beleid, waarbij als uitgangspunt geldt dat actief naar het realiseren van inspraak wordt gestreefd.

De Commissie verleende in 1994 medewerking aan de volgende workshops:

- Working Party on Development, Assistance and Development, Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), Development Assistance Committee. Dit project beoogt om door middel van workshops de door donorlanden, internationale donororganisaties en ontwikkelingsbanken gehanteerde procedures voor milieu-effectrapportage bekend te maken, op elkaar af te stemmen en te stroomlijnen (EIA-coherence study).
- Workshop over de raakpunten tussen milieu-effectrapportage en 'vrouwen-effectstudies', gehouden in het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam.

2.3

Cursussen, seminars en workshops

In 1994 leverden medewerkers van het secretariaat, Commissieleden en (plaatsvervangend) voorzitters van de Commissie diverse bijdragen over m.e.r. aan cursussen, congressen, seminars en andere bijeenkomsten. Enkele hiervan zijn eenmalig, maar een groot aantal keert jaarlijks terug. De belangrijkste bijdragen zijn geleverd aan:

Voorlichting binnenland

- *Colleges inleiding m.e.r. en rollenspel op onderwijsinstellingen:*
 - Rijksuniversiteit Utrecht (studenten scheikunde)
 - Rijksuniversiteit Limburg (studenten gezondheidszorg)
 - Hogeschool Larenstein (post-HBO studenten)
 - Rijksuniversiteit Groningen (studenten biologie)
 - Rijksuniversiteit Utrecht (studenten internationale cursus milieukunde)
 - HBO West-Brabant (studenten)
 - Hogeschool Midden-Utrecht
 - Hogeschool IJsselland
- *Voorlichting voor overheid en bedrijfsleven:*
 - DRSU Silbverbranding (medewerkers waterschappen, overheid, K.v.K. et cetera)
 - Society of Petroleum Engineers northern Branch (society-leden)
 - Rijkswaterstaat
 - Rijkswaterstaat, studiedag over kwaliteit MER
 - VROM, Amersfoort: voorlichting over de wetswijzigingen, workshop over (kwaliteit) m.e.r.
 - RIVM Bilthoven: m.e.r. en gezondheid
 - Top Tech studies Technische Universiteit Delft: m.e.r. en industrie
 - TNO Leiden
 - Vereniging voor milieukundigen: m.e.r. en afvalberging

▪ **Bijdragen aan meerdaagse cursussen:**

- Milieu en Ruimtelijke Ordening
- M.e.r. en dijkverbetering
- Vergelijking alternatieven en m.e.r.
- Inleiding milieurecht
- Basiscursus m.e.r.

Buitenlandse contacten

- Nederland: Young Women Christian Association (YWCA): lezing over Nederlandse m.e.r.-systeem
- Italië: Nato, CCMS, post evaluation and EIA
- Italië: Nato, CCMS, public consultation and EIA in the Netherlands
- Turkije (Ankara): TÇV, bijdragen aan m.e.r.-cursus
- Roemenië: WHO European Centre for Environmental Health: diverse lezingen
- Griekenland: Grieks m.e.r.-centrum: lezing 'scoping of alternatives'
- Griekenland: workshop van de Europese Commissie over m.e.r.-methodologie
- Portugal: m.e.r.-cursus voor Portugees-sprekende landen
- Nederland: inleidingen over m.e.r. voor buitenlandse postgraduate studenten (ITC Enschede en Universiteit van Amsterdam)
- Nederland: voorlichting aan delegaties en bezoekers uit Kroatië, Finland, Japan, Curaçao en Duitsland
- Zweden: Swedish Council for the disposal of radioactive waste (KASAM), congres 'm.e.r. en berging van radio-actief afval'
- Canada: deelname aan de 'annual meeting of the International Association for Impact Assessment' 1994, met bijdrage in de workshop 'Environmental Assessment (EA) for policies, plans and programmes' en bijdrage over Nederlandse effectiviteit van m.e.r.
- Nederland: workshop met Canada (FEARO) ter voorbereiding van de EA Summit te Quebec
- Canada: deelname aan de internationale EA Summit te Quebec
- Nederland: internationale workshop als vervolg op de EA Summit in het kader van de Effectiveness Study onder andere over Strategic EA.
- Duitsland: Seminar te Kiel 'Umweltverträglichkeitsprüfung (UVP) in den Niederlanden - Vorbild für Schleswig-Holstein?'
- België: Vrije Universiteit te Brussel (colleges over m.e.r. voor opleiding Human Ecology)

Internationale bijeenkomst over m.e.r. (Environmental Assessment Summit) te Canada

Van 12 - 14 juni 1994 vond te Quebec in Canada een bijeenkomst plaats van vertegenwoordigers van landen en internationale organisaties die verantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van m.e.r. binnen die landen en organisaties. De bijeenkomst vond plaats onder auspiciën van het Canadese FEARO (Federal Environmental Assessment Review Office) en de IAIA (International Association for Impact Assessment). De bijeenkomst was belegd om na te denken en actie te ondernemen over een door Canada gestarte internationale studie naar de effectiviteit van het instrument m.e.r. Twee andere doelen betroffen de opbouw van een internationaal netwerk van *EA-practitioners/administrators* en de opzet van een programma gericht op het bevorderen van het gebruik van m.e.r. in besluitvormingsprocessen. Nederland heeft toegezegd bij te dragen aan de effectiviteitsstudie, met name ten aanzien van het verzamelen van praktijkervaring over strategische m.e.r. en het coördineren van zogenaamde *Country Status Reports*. De Commissie is in beide actief betrokken. In december 1994 is door Nederland een internationale workshop georganiseerd, waarbij de Commissie zowel een inhoudelijke (opstellen van een discussiedocument) als een organisatorische inbreng heeft geleverd (opstellen van het programma, uitnodigen van deskundigen en het vervullen van het voorzitterschap). Het discussiedocument en de opgedane ervaringen zullen verwerkt worden tot één van de hoofdstukken van de effectiviteitsstudie. In 1995

zullen elders workshops plaatsvinden over andere onderwerpen van de studie. De Country Status Reports beogen een beeld te geven van de stand van zaken op het gebied van m.e.r. in alle landen die aanwezig waren tijdens de conferentie. De Commissie is betrokken bij de inhoudelijke voorbereiding en zal het verzamelen van informatie coördineren. De informatie zal onderdeel uitmaken van de effectiviteitsstudie die naar verwachting in 1996 afgerond zal worden tijdens een volgende bijeenkomst.

Ten behoeve van de in juni in Canada gehouden bijeenkomst en voor een workshop van de Europese Commissie die begin oktober plaatsvond in Griekenland stelde de Commissie een reader samen met artikelen over onder meer m.e.r. in Nederland, effectiviteit van m.e.r., 'scoping' in m.e.r. en het vergelijken van alternatieven¹⁸). Daarnaast is een aantal richtlijnenadviezen in het Engels vertaald¹⁹). Tevens kwam in 1994 een Engelse vertaling beschikbaar van de handleiding voor werkgroepleden, *Information for working groups*.

Inmiddels is gebleken dat aan dergelijk materiaal in het buitenland grote behoefte bestaat. Veel landen willen de Nederlandse ervaringen benutten bij het implementeren of verbeteren van eigen m.e.r.-systemen.

2.4 Database 'Infor-mer'

De afgelopen jaren is een database, *Infor-mer* genaamd, ontwikkeld waarin gegevens over alle m.e.r.-procedures opgeslagen kunnen worden. Op basis van de ervaringen met het invoeren van projectgegevens in Infor-mer, is besloten het programma te beperken tot procedurele gegevens. In 1994 is gewerkt aan aanpassing van de database aan de gewijzigde wettelijke regelingen rond m.e.r. Een nieuwe versie (3.0) is in december 1994 operationeel geworden.

18 Commissie voor de milieu-effectrapportage. EIA-methodology in the Netherlands; Views of the Commission for EIA. Utrecht, 1994.

19 Zie bijlage 5.

DEEL 2: ERVARINGEN VAN DE COMMISSIE MET M.E.R.

3. Milieu-effectrapportage voor landinrichting
4. Milieu-effectrapportage voor rijkswegen
5. Aanvulling op het milieu-effectrapport

1870

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

3. MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE VOOR LANDINRICHTING

3.1 Inleiding

Door het van kracht worden van het herziene Besluit milieu-effectrapportage op 1 september 1994 is landinrichting m.e.r.-plichtig geworden. Tot dusverre heeft de Commissie richtlijnenadviezen uitgebracht voor circa 20 landinrichtingsprojecten met een meer of minder ver gevorderde planvorming op het moment van starten van de m.e.r.-procedure.

Landinrichtingsprojecten verschillen wezenlijk van veel andere m.e.r.-plichtige activiteiten. De belangrijkste verschillen hebben te maken met de relatie tussen het (provinciaal) beleid en de planvorming:

- Landinrichting is een uitvoeringsinstrument van vastgesteld beleid op het gebied van ruimtelijke ordening, water en milieu. Een landinrichtingsplan is dus een uitwerkingsplan van 'beleidsopdrachten' in bijvoorbeeld een streekplan en een provinciaal beleidsplan natuur en landschap. Sterker dan bij andere m.e.r.-plichtige activiteiten bepaalt het gegeven ruimtelijke ordeningskader de bandbreedte voor de planvorming.
- Planvorming bij landinrichting is veelal een langdurig proces. Tussen het moment van gereedkomen van het MER en het voorontwerp en het moment dat de 'eerste schop de grond ingaat' verstrijken jaren. Dit vergt flexbiliteit bij het omgaan met het beleidskader.
- Terwijl startnotities voor de meeste m.e.r.-plichtige activiteiten een voorgenomen activiteit al definiëren, is dat bij landinrichting niet het geval. Weliswaar is duidelijk op basis van welke knelpunten en doelen men een gebied wil herinrichten of verkavelen, de wijze waarop dat kan gebeuren is nog niet aangegeven.
- M.e.r.-plichtige activiteiten hebben doorgaans negatieve gevolgen voor 'de bestaande toestand van het milieu'. Bij landinrichting is verbetering van de 'bestaande toestand van het milieu' in het plangebied juist een belangrijk uitgangspunt. Landinrichting heeft dus niet alleen negatieve, maar ook positieve milieugevolgen door bij te dragen aan het oplossen van milieuknelpunten in het plangebied.

De m.e.r.-procedure voor landinrichting zal op deze specifieke kenmerken van landinrichting moeten anticiperen. Dit artikel bespreekt de wijze waarop deze elementen terugkomen in de advisering van de Commissie over richtlijnen. In het bijzonder krijgt het omgaan met alternatieven in relatie tot het provinciale beleid aandacht. Opgemerkt moet worden dat voor geen van de gestarte m.e.r.-procedures al een MER is gepubliceerd. Er heeft dus nog geen evaluatieve terugkoppeling plaats kunnen vinden van het toetsen van het MER naar de adviezen voor richtlijnen.

Dit artikel gaat niet in op de procedurele aspecten van m.e.r. en landinrichting. Daarvoor wordt verwezen naar het Besluit m.e.r.^{20]} en de Handleiding m.e.r.^{21]}.

3.2 Landinrichting en m.e.r.: omgaan met provinciaal beleid

"Landinrichting strekt tot verbetering van de inrichting van het landelijk gebied overeenkomstig de functies van dat gebied, zoals deze in het kader van de ruimtelijke ordening zijn aangegeven".

Met dit artikel geeft de Landinrichtingswet de meervoudige doelstelling van landinrichting aan. De (ruimtelijke) functies die in het geding zijn, zijn onder andere land- en tuinbouw, bosbouw, natuur en landschap, infrastructuur, openluchtrecreatie, drinkwatervoorziening en cultuurhistorie. Landinrichting richt zich op het creëren van mogelijkheden om deze functies beter tot hun recht te laten komen en op het verbeteren van de onderlinge afstemming van deze functies. Hoewel het wetsartikel aangeeft dat landinrichting een instrument is voor uitvoering van vastgesteld beleid ten aanzien van functies van het gebied, heeft de m.e.r. in de praktijk soms ook betrekking op het vaststellen en begrenzen van functies. De volgende situaties hebben zich tot nu toe voorgedaan:

Functies zijn nog niet (geheel) vastgesteld

Deze situatie treedt bijvoorbeeld op in het landinrichtingsproject Westzaan, waar de planvorming te maken heeft met strijdige beleidskaders op nationaal en provinciaal niveau.

In het herinrichtingsgebied Westzaan lopen de meningen van Rijksoverheid, provincie en gemeenten over de aard en de omvang van de gewenste natuurontwikkeling nog uiteen. In het Structuurschema Groene Ruimte is het gebied aangemerkt als *strategisch Groenproject* met functie moeras-natuurontwikkeling. De omvang van het gebied dat voor dit doel ontwikkeld dient te worden is circa 750 ha. De provincie Noord-Holland heeft in haar streekplan vastgelegd dat het veenweidegebied zo veel mogelijk gehandhaafd dient te worden. De gemeente Zaanstad sluit zich daarbij aan. Het behoud als veenweidegebied is sterk afhankelijk van de bestaansmogelijkheden voor de agrarische sector, ondersteund door beheersvergoedingen.

In het richtlijnenadvies adviseerde de Commissie om op basis van de potenties in (delen van) het gebied voor landbouw, veenweide-natuur en moeras-natuur alternatieven te ontwikkelen. In ieder geval zou het MER alternatieven moeten uitwerken met hetzij een maximum aan veenweide-natuur hetzij een maximum aan moeras-natuur. Hierdoor wordt duidelijk wat de bandbreedte in milieu-effecten in principe is. Daarnaast adviseerde de Commissie een combinatie-alternatief en een meest milieuvriendelijk alternatief uit te werken.

De m.e.r. spitst zich in dit geval toe op het beleidsniveau waar beslissingen belangrijke milieugevolgen hebben, namelijk het toekennen van functies aan gebieden. Vanuit het oogpunt van een maximale bijdrage van m.e.r. aan de besluitvorming is deze situatie het meest aantrekkelijk. Omdat landinrichting doorgaans

20 Besluit van 4 juli 1994, houdende uitvoering van het hoofdstuk Milieu-effectrapportage van de Wet Milieubeheer (Besluit milieu-effectrapportage 1994). Staatsblad nr. 540 d.d. 26 juli 1994.

21 Milieu-effectrapportage; Besluiten voor een Leefbaar Nederland: Handleiding milieu-effectrapportage. Opgesteld door DHV, Milieu en Infrastructuur BV in samenwerking met Twijnstra Gudde Management Consultants, Amersfoort, in opdracht van de ministeries VROM en LNV, 1994.

pas start als er volledige duidelijkheid is over functietoekenning aan gebieden in het provinciale beleidskader, doet deze situatie zich niet vaak voor.

Functies zijn aangegeven, maar flexibiliteit is van belang

Landinrichting heeft als doel het functioneren van een gebied voor een groot aantal jaren te verbeteren. Een plan moet dan ook op toekomstige ontwikkelingen anticiperen. Veelal zijn deze toekomstige ontwikkelingen nog niet bekend ten tijde van het ontwikkelen van het voorontwerp voor het plan en het MER. Het betreft niet alleen beleidsontwikkelingen maar ook (autonome) ontwikkelingen in het gebied, zoals stedelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen in de landbouw. De consequentie hiervan is dat de planvorming een zekere flexibiliteit moet bezitten, waarin toekomstige ontwikkelingen kunnen worden ingepast. Flexibiliteit kan betekenen dat het (provinciale) beleidskader niet te strak wordt gehanteerd, maar gehanteerd wordt tegen de achtergrond van het zich snel ontwikkelende ruimtelijke en milieubeleid. Alternatieven in het MER kunnen dan in openheid inspelen op ontwikkelingen die nog niet als vastgesteld beleid kunnen worden gekwalificeerd. M.e.r. kan er dan toe bijdragen dat de volledige bandbreedte van milieugevolgen van deze verschillende mogelijke toekomstige ontwikkelingen in beeld worden gebracht voor besluitvorming, ook al behoren deze ontwikkelingen strikt genomen niet altijd tot de m.e.r.-plichtige activiteit. Daarmee wordt voorkómen dat in een later stadium een deel van de planvorming (èn m.e.r.) opnieuw moet worden doorlopen. Dit geeft tevens het belang aan van goed overleg tussen de initiatiefnemer (de landinrichtingscommissie) en het bevoegd gezag (het provinciaal bestuur) tijdens het opstellen van het voorontwerp en het MER.

In het herinrichtingsgebied Schoonebeek is één van de toekomstige (autonome) ontwikkelingen de herstructurering van de aardoliewinning. Deze herstructurering valt formeel buiten de m.e.r.-procedure voor de herinrichting. Niettemin adviseerde de Commissie in het advies voor richtlijnen de herinrichting en de herstructurering integraal te benaderen omdat daarmee belangrijke mogelijkheden voor verbetering in de samenhang van functies ontstaan; het zoeken van win-win situaties voor herinrichting en herstructurering ten aanzien van milieukwaliteit en verstoring in het gebied, de verkeerssituatie en de landbouwkundige ontsluiting. De herinrichting kan vanuit deze optiek bijdragen aan verschillende wijzen waarop de functie 'aardoliewinning' in het gebied kan worden ingepast.

In haar richtlijnen-advies voor het ruilverkavelingsproject Odoorn signaleert de Commissie dat de onzekere toekomst van de akkerbouw in het gebied het noodzakelijk maakt zoveel mogelijk alternatieve ontwikkelingsrichtingen voor het gebied voor de toekomst open te houden. Aanbevolen wordt naast de voorgenomen activiteit een alternatief met een minimaal pakket inrichtingsmaatregelen en maximale flexibiliteit uit te werken om in te kunnen spelen op veranderende maatschappelijke ontwikkelingen. Een dergelijk alternatief kan dezelfde bouwstenen bevatten als de voorgenomen activiteit, maar dan op een meer bescheiden manier uitgewerkt. Elementen daarvan kunnen zijn een beperkte, uitgekende verkaveling (mogelijk met behoud van bestaande perceelgrenzen), een minimale uitgekende verbetering van de ontsluiting en het vermijden van ingrepen met onomkeerbare effecten.

Flexibiliteit kan ook betekenen dat het vigerende provinciale beleidskader wordt bijgesteld in overeenstemming met nieuwe ontwikkelingen, bijvoorbeeld op nationaal niveau. Daarmee kan een optimale uitgangssituatie voor de planvorming en de m.e.r. ontstaan. Deze situatie deed zich bijvoorbeeld voor bij het project Laaghalen, waar de planvorming op het moment van starten van de m.e.r. al enige jaren gaande was.

Het streekplan Drenthe (1990) fungeert als uitgangspunt voor de planvorming in het landinrichtingsproject Laaghalen. Sinds het vaststellen van het Streekplan zijn op diverse terreinen door de Rijks-overheid en de provincie nieuwe beleidsdocumenten gepubliceerd. De Commissie gaf de provincie in overweging een geactualiseerd en gebiedsspecifiek provinciaal beleidskader voor dit ruilverkavelingsgebied te formuleren.

Ook flexibiliteit in planvorming is aan grenzen gebonden, vooral in gebieden waar-in grote ingrepen kunnen gaan plaatsvinden die nog niet zijn uitgekristalliseerd. In het plangebied voor het project Leidschendam worden in de toekomst nog in-grijpende besluiten genomen over een eventueel tracé voor de HSL en over de loca-tie van nieuwe stortplaatsen. Bij de start van de m.e.r.-procedure kon men de con-sequenties nog niet overzien: deze te verwachten besluiten worden niet in de plan-vorming verwerkt. Als inpassing in de lopende m.e.r.-procedure niet meer mo-gelijk is, bijvoorbeeld door aanvullende richtlijnen op te stellen, kan dit in een la-ter stadium leiden tot een planwijziging met behulp van m.e.r.

Functies zijn aangegeven maar nog niet geheel begrensd

De functies van het gebied zijn doorgaans (gedetailleerd) toegekend in provinciale plannen. De situering en begrenzing van deze functies in het plangebied kan nog onderwerp van discussie zijn. Bij deze projecten is er dus sprake van locatievraagstukken.

Voor het herinrichtingsgebied Groenraven-Oost, grenzend aan de bebouwde kom van onder andere Utrecht en Zelst, zijn de functies van het landelijk gebied aangegeven in het streekplan. Het plan onderscheidt vijf typen landelijk gebied, variërend van hoofdfunctie 'agrarisch gebied met intensieve dag-recreatie' tot hoofdfunctie 'natuur', uit te werken in het landinrichtingsplan. Ontwikkeling van natuur en recreatie spelen daarbij een hoofdrol, onder andere door:

- Realiseren van Randstadgroenstructuur projecten: een staatsboswachterij van 100 ha en een re-creatiegebied Laagraven van 130 ha. Hoewel er een 'voorkeurslocatie' is voor het bos, is deze nog niet geheel vastgelegd.
- Realiseren van locaties voor natuurontwikkeling en relatienotagebieden, waarvan sommige al con-creeet begrensd zijn. Voor andere is er een zoekgebied aangewezen.

De Commissie adviseerde varianten te ontwikkelen voor de exacte locatie en begrenzing van het bosge-bied en de situering en begrenzing van een natuurontwikkelingsgebied in een vooraf vastgesteld zoek-gebied conform toegedeelde functies in het streekplan.

Inrichting en vormgeving binnen vastgestelde en begrensde functies

Doorgaans biedt het provinciale beleid een gedetailleerd kader voor de planvor-ming. Het beleid legt daarmee uiteraard beperkingen op aan de ruimte voor het ontwikkelen van alternatieven in de m.e.r.-procedure. Functies zijn vastgelegd en begrensd, zodat de m.e.r. in deze gevallen gaat over de inrichting en de vormgeving van het gebied, overeenkomstig de functietoedeling. Hoewel de functietoekenning niet ter discussie staat kunnen keuzen op het niveau van de inrichting en vormge-ving van het gebied belangrijke gevolgen voor het milieu hebben die het MER moet beschrijven. Belangrijke beslissingen op dit niveau zijn onder andere:

- *(grond)water en bodem*: kwaliteit en kwantiteit die men nastreeft (bijvoorbeeld al dan niet hydrolo-gisch scheiden van agrarische en natuurfuncties, opheffen of herstellen van kwelsituaties, verbete-ren kwaliteit van waterbodems);
- *verkaveling*: grootschalig of kleinschalig, inpassing in de landschappelijke structuur;
- *natuur*: de natuurwaarden die men nastreeft (bijvoorbeeld inrichting van watergangen en oevers, exact begrenzen van gebieden en creëren van bufferzones tussen gebieden met verschillende func-ties);
- *landschap*: de gewenste hoofdstructuur van het landschap (bijvoorbeeld kleinschalig of grootscha-lig karakter, beplantingen, inpassing infrastructuur en verstedelijkte zones)

- *recreatie*: gewenste voorzieningen en inpassing in landschap en natuur (rustverstoring).

Deze milieu-aspecten spelen een centrale rol in de adviezen voor richtlijnen van de Commissie. Enkele voorbeelden zijn in kaders in de volgende paragraaf weergegeven.

3.3 Planvorming en m.e.r.: omgaan met alternatieven

In het voorgaande is geconstateerd dat planvorming de nodige flexibiliteit vraagt, gezien de lange termijn waarover planvorming en realisering van het project plaatsvinden. Door deze flexibiliteit is het van belang in m.e.r. voor landinrichting de volledige bandbreedte van de beschikbare beleidsruimte te benutten voor het ontwikkelen van alternatieven, ook in situaties waarin de beleidsruimte al sterk is ingeperkt door het provinciale beleidskader. Het proces zou soms kunnen leiden tot wijziging van het beleidskader op onderdelen. Omdat het ontwikkelen van alternatieven, waaronder een meest milieuvriendelijke alternatief, volgens de m.e.r.-systematiek een nieuw element is in de planvorming bij landinrichting, besteedt de Commissie in haar adviezen voor richtlijnen veel aandacht aan dit aspect, zowel wat betreft de methode van ontwikkelen van alternatieven als wat betreft de inhoud van de alternatieven.

Ontwikkelen van alternatieven

Startnotities voor landinrichtingsprojecten presenteren nog geen voorgenomen plan. De opzet is om de insprekers, waaronder de bewoners van de streek, maximale mogelijkheden te bieden de planvorming te beïnvloeden. Vanuit die optiek past het niet al voor het publiceren van de startnotitie met planontwikkeling aan te vangen. Van groot belang is het dan dat het MER goed inzicht biedt in de probleemstelling en de doelstellingen voor de landinrichting, omdat deze het kader voor de planontwikkeling vormen. In de startnotities zijn probleem- en doelstellingen in toenemende mate gebiedsspecifiek beschreven, zodat insprekers en adviseurs een steeds duidelijker leidraad voor de advisering wordt geboden.

De richtlijnenadviezen concentreren zich ten aanzien van alternatieven op de volgende hoofdpunten:

- de **inventarisatie van knelpunten** op basis van de beschrijving van de bestaande situatie en autonome ontwikkeling in het plangebied en de **inventarisatie van de belangrijkste beleidsbesluiten**, als uitgangspunt voor het beschrijven van **doelen** voor het project;
- het **ontwikkelen van alternatieven** in wisselwerking met de planvorming. Hoewel bij de meeste projecten de m.e.r. betrekking heeft op de inrichting en de vormgeving van een gebied, betekent dat niet dat een landinrichtingsplan slechts bestaat uit een verzameling van louter inrichtings- en vormgevingsmaatregelen. Landinrichting is een sector-overstijgend instrument. De kracht van landinrichting is juist het oplossen van sectorale problemen in samenhang met elkaar. Voorafgaand aan de keuze van inrichtings- en vormgevingsmaatregelen kan de landinrichtingscommissie (de initiatiefnemer) in het landinrichtingsplan **visies op de ontwikkeling van het plangebied** formuleren. Deze visies, die de basis vormen van alternatieven, geven verschillende manieren aan waarop men doelen voor meerdere functies in samenhang met elkaar kan realiseren. Als doelen strijdig blijken te zijn, is dat een uitgangspunt voor het ontwikkelen van meerdere visies die doelen voor tenminste één functie vrijwel

compromisloos tot uitdrukking brengen. Vragen komen aan de orde zoals: "Hoe kan de landschappelijke structuur in het plangebied eruit zien? Hoe kan natuurontwikkeling samengaan met de functie landbouw? Hoe kan (extensieve) recreatie gekoppeld worden aan natuurfuncties?" Deze vragen spelen zich af op het schaalniveau van het gehele plangebied. De visies houden rekening met het beleidskader, de sectorale wensen en de eigenschappen en potenties van het plangebied. Het formuleren van visies is de **eerste stap** van het genereren van alternatieven. In het landinrichtings-jargon wordt als synoniem voor 'visie' ook de term 'concept' gehanteerd.

Men kan concepten ontwikkelen op basis van functies. Voor het gebied Groenraven-Oost worden bijvoorbeeld twee concepten ontwikkeld: een concept 'natuur' en een concept 'recreatie'.

In het gebied Drachten worden concepten ontwikkeld niet op basis van de functies, maar op basis van de gewenste schaal van het landschap. Mogelijkheden voor concepten zijn 'restauratie' en 'nieuw begin'. In het restauratie-concept wordt het bestaande, kleinschalige landschap behouden, waarbij landbouwkundige verbeteringen zo veel mogelijk binnen de bestaande perceelsgrenzen en -grootte worden uitgevoerd. In het concept 'nieuw begin' wordt de verkaveling aangepast aan landbouwkundige eisen. Beplantingen en kavelsloten die daartoe een belemmering vormen kunnen worden verwijderd. Mogelijk zouden bospercelen, recreatieve voorzieningen en bijzondere woonvoorzieningen in het buitengebied kunnen worden toegevoegd. Op deze wijze kan een veel grootschaliger landschap ontstaan, als 'tegenhanger' van het kleinschaliger 'restauratie-concept'.

De startnotitie voor het gebied Weerijds (Noord-Brabant) ging uit van het beken-concept: accentueren van de beekdalen met houtwallen en/of moerassen. Dit concept is sterk geënt op de aanwezige natte, noordoost-zuidweststructuur. De Commissie adviseerde naast dit concept een concept te ontwikkelen dat meer rekening houdt met de aanwezige droge structuren in het gebied die vooral van zuidoost naar noordwest lopen. Zij wees in dit verband op een aanwezige bosgordel in het midden van het gebied, die met aanvullende elementen een interessante schakel tussen de verschillende aanwezige beken zou kunnen opleveren. Een dergelijk 'bosgordel-concept' zou in ecologisch, landschappelijk en agrarisch opzicht een volwaardig alternatief kunnen bieden naast of in aanvulling op het beken-concept.

Als **tweede stap** worden **binnen iedere visie varianten voor de herinrichting van deelgebieden** ontwikkeld, bestaande uit een combinatie van inrichtings- en vormgevingsmaatregelen. Varianten kunnen per deelgebied bijvoorbeeld bestaan uit maatregelen op het gebied van bodem, waterhuishouding, natuurontwikkeling, beplantingen, recreatieve voorzieningen en verkaveling.

Voortbouwend op het hiervoor genoemde voorbeeld van het concept 'nieuw begin' in Drachten, zouden varianten op deelgebied-niveau kunnen worden ontwikkeld voor bijvoorbeeld beplantingen. Aanleg van nieuwe bossingels kan verwijdering en voortschrijdende aftakeling van singels compenseren. Patronen van beplantingen zouden zodanig ontworpen kunnen worden dat een verwijzing naar de voorheen bestaande toestand herkenbaar is. Binnen landschappelijke varianten kunnen cultuur-historische patronen worden versterkt, bijvoorbeeld door het opnieuw uitgraven en verbreden van de wijken, het accentueren van hoofdrichtingen in de ontginningssassen.

In het project Enschede-Zuid is bijvoorbeeld geadviseerd een variant voor deelgebieden te ontwikkelen waarin bufferende beplantingsstroken worden aangelegd tegen het overwaaien van bestrijdingsmiddelen en het meebemesten van grotere waterlopen. Een dergelijke variant zou niet alleen landschappelijk gezien van waarde kunnen zijn, maar tevens bijdragen aan een verbetering van de waterkwaliteit in het gebied.

In de **derde stap** worden **varianten gecombineerd tot alternatieven**. Hierbij staat voorop dat de combinatie van varianten in één alternatief beantwoordt aan de uitgangspunten van één van de beschreven visies.

Alternatieven bij vergevorderde planontwikkeling

De ruimte voor het ontwikkelen van alternatieven kan beperkt zijn bij projecten met een al ver gevorderde planvorming op het moment van starten van de m.e.r.-procedure. Dit deed zich bij veel projecten voor die onder de m.e.r.-plicht vielen omdat het voorontwerp landinrichtingsplan nog niet was gepubliceerd op het moment dat het herziene Besluit m.e.r. van kracht werd. Dit leidde ertoe dat startnotities feitelijk maar één reëel alternatief schetsen, waarop nog enkele variaties mogelijk zijn. Hoewel de Commissie in haar adviezen voor richtlijnen dit uitgangspunt van beperkte ruimte onderschrijft, constateert zij tevens dat aanvullende gegevens uit de m.e.r. tot nieuwe inzichten en alternatieven kunnen leiden die nog geen rol speelden in de planvorming. Een al te sterke insnoering in de startnotitie acht de Commissie dan ook niet gewenst.

Het landinrichtingsproject 'Laaghalen' is in voorbereiding genomen in 1987. De startnotitie (november 1993) stelt dat door de vergevorderde planvorming twee alternatieven realistisch zijn, die in het uiteindelijke plan zullen worden gecombineerd tot het voorkeursalternatief. Ten behoeve van de planvorming wordt echter nog aanvullend (hydrologisch) onderzoek uitgevoerd. Ook kan besluitvorming over het nabijgelegen militaire oefenterrein tot nieuwe informatie leiden. De Commissie adviseerde in het richtlijnenadvies al deze informatie volwaardig bij de planontwikkeling te betrekken en zonodig andere dan de in de startnotitie aangegeven alternatieven in het MER in beschouwing te nemen.

3.4 Slotopmerkingen

De ervaringen met m.e.r. voor landinrichting zijn momenteel nog beperkt. Voor geen enkele procedure is het MER afgerond. Een evaluatie van de tot dusverre gevolgde werkwijze bij advisering over richtlijnen is dus nog niet mogelijk.

M.e.r. heeft doorgaans geen betrekking op de planvorming op het hoogste niveau, namelijk de toekenning van functies aan het gebied. Echter ook op lagere abstractieniveaus (zoals situering en begrenzing van bijvoorbeeld natuurontwikkelingsgebieden, beoogde natuurontwikkeling, maatregelen voor inrichting en vormgeving) maken landinrichtingsplannen keuzen met belangrijke milieugevolgen.

M.e.r. kan deze gevolgen zichtbaar maken en mogelijkheden aandragen voor milieuvriendelijker planvorming. Het is dan ook op dit moment al duidelijk dat m.e.r. meerwaarde kan hebben bij besluitvorming over landinrichting. Enkele belangrijke punten van meerwaarde van m.e.r. zijn:

- kritische bezinning bij de start van projecten door het proces van scoping dat bij m.e.r. plaatsvindt (bijvoorbeeld het formuleren van probleem- en doelstelling);
- openheid naar het publiek van het proces;
- (nog) nadrukkelijker dan voorheen bij de planontwikkeling stilstaan bij de ontwikkeling en presentatie van alternatieven.

Om deze punten van meerwaarde optimaal te kunnen benutten is het noodzakelijk dat de soms nauwe bandbreedte voor het formuleren van alternatieven volledig wordt gebruikt, en dat er mogelijkheden bestaan voor bijstelling van provinciaal beleid op onderdelen indien de m.e.r. voor landinrichtingsprojecten daar aanleiding toe zou geven. Omgekeerd is flexibiliteit in de planvorming ook gewenst,

om toekomstige veranderingen in bijvoorbeeld beleid zonder al te veel problemen en vertraging in de planvorming en -uitvoering te kunnen implementeren. Met dit punt heeft de landinrichting overigens al ruime ervaring, getuige de vele gebieden die op basis van het natuurbeleid in lopende projecten zijn ingepast. Voor het MER en het voorontwerp voor het landinrichtingsplan betekent dit dat de planvorming en effectbeschrijvingen zich enerzijds op de grote lijnen moeten concentreren, maar anderzijds toch een goed beeld moeten geven van te verwachten ontwikkelingen en gevolgen. Het ontwikkelen van alternatieven en het kiezen van het juiste detailniveau in de planontwikkeling vragen daarom veel aandacht bij het opstellen van MER'en.

4. MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE VOOR RIJKSWEGEN

Als voor aanleg of verbreding van een wegverbinding m.e.r. wordt uitgevoerd, hoe moet dan de **noodzaak** van die activiteit in het MER worden onderbouwd? In hoeverre moet het MER aandacht besteden aan de mogelijkheden om het **openbaar vervoer** te intensiveren?

Dat zijn vragen waarmee de Commissie in de afgelopen tijd herhaaldelijk is geconfronteerd, als zij richtlijnen- of toetsingsadviezen opstelde. Dit artikel gaat in op deze vragen en op de manier waarop de Commissie hier mee omgaat.

4.1 Noodzaak van wegenprojecten

Eén van de vragen waarop een MER een antwoord moet geven, is de vraag of een voorgenomen activiteit werkelijk nodig is. Als het mogelijk is om de doelstellingen te realiseren zonder het voornemen uit te voeren, dan ontbreekt de absolute noodzaak. Maar ook als wordt aangetoond, dat geen van de alternatieven ertoe leidt dat aan de doelstellingen wordt voldaan, is dat relevante informatie; ook dan is de noodzaak van de voorgenomen activiteit twijfelachtig.

Voor rijkswegen zijn landelijke doelstellingen vastgelegd in het tweede Structuurschema Verkeer en Vervoer (SVV2). Naast beleidsdoelstellingen geeft het SVV2 ook indicatief aan welke wegenprojecten in de komende periode 'in procedure gebracht' kunnen worden. Opname in de SVV-lijst van projecten betekent echter niet dat de noodzaak van een project is aangetoond. De SVV-lijst is slechts indicatief (en limitatief).

Het SVV2 stelt: *"Ten behoeve van de tracé/m.e.r.-procedure wordt een projectnota²² opgesteld. Dit is een breed opgezette studie, zowel wat betreft de probleemstelling, de in beschouwing te nemen alternatieven als ook het studiegebied. De projectnota bevat de kern van het afwegingsproces. Daar komt een antwoord op de vraag of de capaciteit en de kwaliteit van de verplaatsingsbehoefte in het studiegebied moet worden opgelost door uitbreiding of aanpassing van de infrastructuur (weg, rail, water)"²³.*

De feitelijke vaststelling van de noodzaak is dus gekoppeld aan de trajectnota/MER. Per project zullen de landelijke doelstellingen van het SVV2 moeten worden vertaald in projectdoelstellingen, en op basis daarvan zou dan de noodzaak van een project aangetoond moeten worden. Twee doelstellingen staan centraal in het SVV2: verbetering van de leefbaarheid en verbetering van de bereikbaarheid. Voor deze hoofddoelstellingen zijn onder andere twee verkeerskundige criteria geformuleerd, aan de hand van de begrippen *congestiekans* en *automobiliteitsindex*. De congestiekans is de kans op files. Het SVV2 geeft aan, dat deze niet meer mag bedragen dan 2%, respectievelijk 5%²⁴] voor het dagelijkse verkeer op het hoofdwegennet. In de Randstad ligt deze congestiekans nu op 20 à 30%.

22 Aangezien het SVV2 is verschenen voordat de Tracéwet van kracht werd, wordt in SVV2 nog gesproken van een projectnota en niet van trajectnota.

23 SVV2, pagina 136.

24 De 2%-grens geldt voor achterlandverbindingen van de mainports; de 5%-grens geldt voor overige verbindingen.

De automobilitéitsindex is een weergave van de verandering van het aantal auto-verkeersbewegingen sedert 1986; voor dat jaar is de index gesteld op 100. Als er geen extra maatregelen in het SVV2 genomen zouden worden, dan zou de index in het jaar 2010 170 bedragen: het SVV2 is er echter op gericht, de index in het jaar 2010 te beperken tot 135²⁵].

Tot zover is de systematiek van doelstellingen niet verschillend van die bij andere m.e.r.-projecten.

Voor het realiseren van de streefcijfers voor congestie en automobilitéit zijn echter verschillende actoren verantwoordelijk:

- ① de regionale directies van Rijkswaterstaat voor de aanleg en het onderhoud van rijkswegen;
- ② de regionale directies van Rijkswaterstaat voor verkeersregulerende maatregelen, zoals toeritdosering en dergelijke;
- ③ de lagere overheden (vooral de gemeenten) voor lokale maatregelen, zoals stringenter parkeerbeleid en dergelijke;
- ④ de openbaar-vervoermaatschappijen voor de aanleg en onderhoud van railinfrastructuur en voor de dienstregeling van de openbaar-vervoerverbindingen;
- ⑤ de minister van Verkeer en Waterstaat voor landelijke maatregelen zoals invoering van rekeningrijden, accijnsverhoging op benzine en dergelijke.

Bij rijkswegenprojecten moet ervan worden uitgegaan, dat op landelijk niveau de nodige maatregelen (punt 5) zullen worden getroffen. Centraal in de trajectstudies/m.e.r.'s staan de verkeersregulerende maatregelen (punt 2) en de aanleg (en onderhoud) van rijkswegen (punt 1). Het is echter de vraag, in hoeverre een trajectstudie/MER op voornemens en alternatieven ten aanzien van maatregelen van lokale overheden (punt 3) en openbaar-vervoermaatschappijen (punt 4) kan ingaan. Zij zijn immers meestal niet betrokken bij de opstelling van het MER.

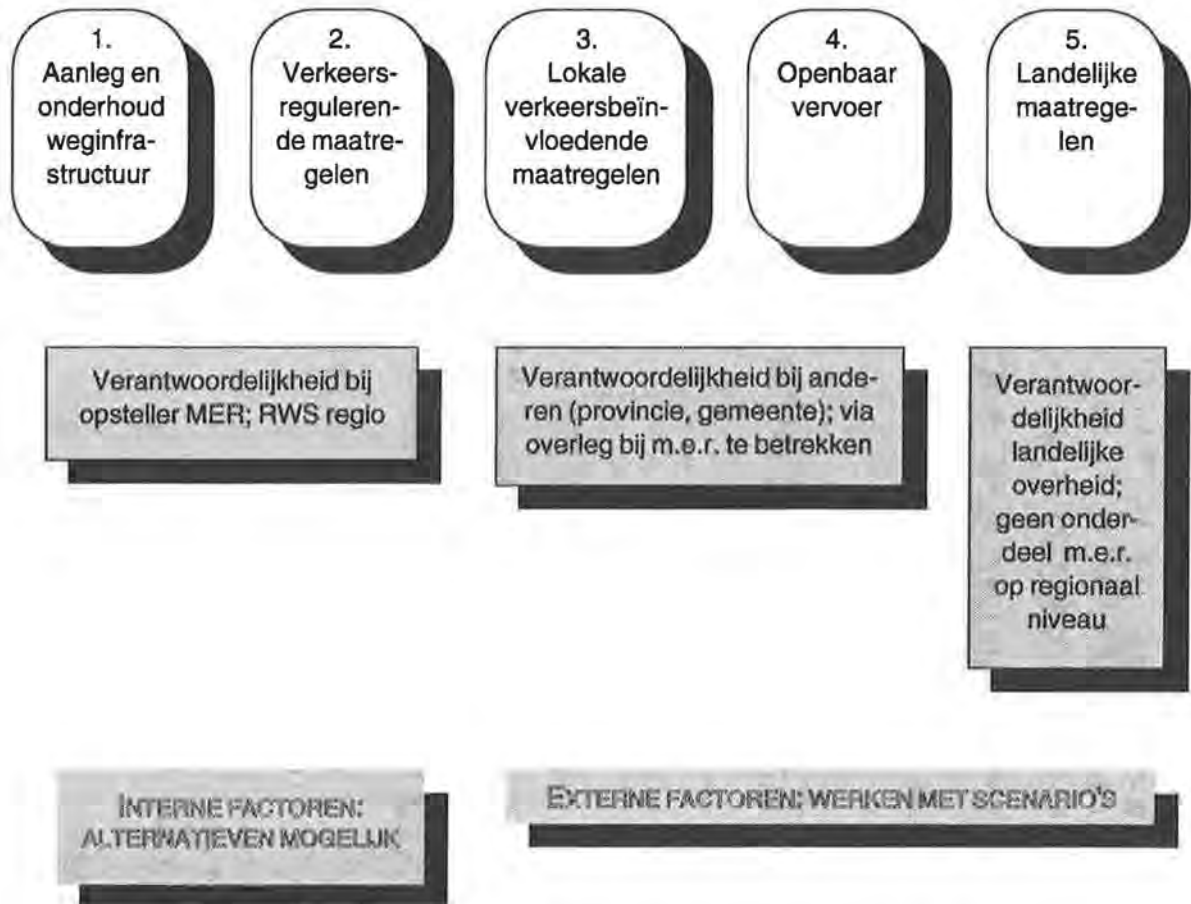
Het feit, dat er meerdere actoren optreden als initiatiefnemer bij een m.e.r. over rijkswegen, compliceert de analyse in een MER. In het algemeen is het bij toepassing van m.e.r. belangrijk om een onderscheid te maken tussen externe factoren en interne factoren. Externe factoren zijn factoren die door de initiatiefnemer niet of slechts indirect kunnen worden beïnvloed. Interne factoren zijn die factoren waar de initiatiefnemer(s) direct invloed op heeft. Bij een m.e.r. voor een rijksweg worden bijvoorbeeld nieuwe bouwlocaties beschouwd als externe factoren; de toegestane maximumsnelheid en de handhaving daarvan als interne factoren.

Een voorbeeld is de situatie bij de corridorstudie Amsterdam – Almere/'t Gooi (project 612). Aangezien de toekomstige woningbouwlocaties in deze corridor ter discussie staan heeft de Commissie gevraagd om bij de formulering van alternatieven uit te gaan van verschillende scenario's voor situering van woningbouwlocaties.

In MER'en voor rijkswegen kunnen dus landelijke maatregelen (punt 5) altijd als externe factoren en regionale verkeersmaatregelen plus het rijkswegennet (punt 1 en 2) als interne factoren worden beschouwd. De status van de openbaar-vervoermaatregelen en de lokale maatregelen is niet altijd duidelijk. Vaak is Rijkswa-

25 In 1993 was deze index gestegen tot 114 (gemiddeld over alle weekdays; landelijk).

terstaat^{26]} de enige initiatiefnemer, maar is er wel overleg met de lagere overheden en de openbaar-vervoermaatschappijen. Een en ander is ter verduidelijking in onderstaand schema weergegeven.

Het bijzondere van rijkswegen is wel, dat het resultaat van de gezamenlijke inspanningen – en niet de resultaten van de acties van elk van de afzonderlijke actoren – is vastgelegd. Als 'lump sum' moeten de actoren zorgen voor een landelijke automobiliteitsindex van 135 in het jaar 2010. Het is niet duidelijk in hoeverre ter discussie kan staan, of en hoe de regionale vertaling van deze index kan worden gehaald. Er zijn namelijk twee verschillende manieren om met de index 135 om te gaan, die beide uit het SVV2 kunnen worden afgeleid: de 'doorrekenbenadering' en de 'open benadering'.

26 Formeel is de minister van Verkeer en Waterstaat zowel initiatiefnemer als bevoegd gezag. In de praktijk wordt bij dergelijke projecten de rol van initiatiefnemer gedelegeerd aan de regionale directies van Rijkswaterstaat. De formele verantwoordelijkheid van de minister als initiatiefnemer betekent echter niet, dat de m.e.r.-procedure zou dienen voor besluiten over het landelijk maatregelenpakket om de automobiliteit te sturen.

De doorrekenbenadering gaat ervan uit, dat het SVV2 aangeeft dat de landelijke index 135 vertaald dient te worden naar de afzonderlijke vervoerregio. Het landelijk gemiddelde van alle regionale indices moet dan 135 opleveren. Vervolgens kan deze regionale index worden vertaald naar de individuele wegverbinding. De vaststelling van de regionale automobilitetsindex en van de index per wegverbinding is echter géén onderdeel van m.e.r. Uit de automobilitetsindex van de verbinding en de nagestreefde beperking van de congestiekans kan via een rekensom worden afgeleid of aanleg/capaciteitsvergroting van een wegverbinding noodzakelijk is. Op die manier zou de noodzaak van aanleg/capaciteitsvergroting buiten de m.e.r.-procedure om worden vastgesteld als afgeleide van de landelijke streefcijfers en staat daarmee in het MER niet ter discussie.

De andere benadering gaat echter ook uit van het SVV2. Dat stelt immers óók, dat in een MER *"een antwoord [moet komen] op de vraag of de capaciteit en de kwaliteit van de verplaatsingsbehoefte in het studiegebied moet worden opgelost door uitbreiding of aanpassing van de infrastructuur."*^{27]}

Advisering door de Commissie

De Commissie kiest voor de tweede benadering. Zij is van mening dat in het MER toegelicht moet worden hoe de automobilitetsindex voor de wegverbinding wordt afgeleid van de regionale en landelijke index en wat de realiteitswaarde van dit streefcijfer is. Meestal vraagt zij, aan de hand van een prognose voor de verkeersontwikkeling, aan te geven waar zich knelpunten gaan voordoen en hoe ernstig die knelpunten zullen zijn wanneer niet wordt ingegrepen. Soms vraagt zij ook om een scenario te ontwikkelen, waarin zoveel mogelijk extra automobilitetsbeperkende maatregelen worden genomen. Zij vraagt om aan te geven, wat de robuustheid is van de als alternatieven geschetste oplossingen. Onder robuustheid wordt daarbij verstaan de mate waarin de alternatieven nog voldoen als de verkeersontwikkeling mee- of tegenvalt, of de mate waarin de verbinding nog voldoet (of te ruim is gedimensioneerd) in de eerste jaren ná het jaar 2010.

Door deze aanpak wil de Commissie bereiken dat het MER de noodzaak van eventuele verbeteringen van rijkswegen behandelt zónder dat daarmee het landelijk beleidskader van het SVV2 ter discussie wordt gesteld.

Er treedt een moeilijkheid op als het MER, bij bespreking van de doelstellingen van het project, zich niet volledig baseert op het landelijk beleidskader, maar (ook nog) andere doelen aanduidt, bijvoorbeeld economische. De Commissie kan deze niet betrekken bij de toetsing. De koppeling tussen economische doelstellingen en mobiliteitsdoelstellingen vraagt een discussie op strategisch niveau, die eerder thuishoort bij de bespreking van het landelijk verkeers- en vervoerbeleid dan op het uitvoeringsniveau van concrete projecten.

Bij het aantonen van de noodzaak van de verbetering van een rijkswegverbinding kunnen niet uitsluitend de congestiekans en de automobilitetsindex als criteria worden gebruikt. Het landelijk beleid omvat immers ook leefbaarheidscriteria, die als gelijkwaardige criteria dienen te worden gehanteerd. In de praktijk blijken sommige rijkswegenprojecten (inclusief de mitigerende en eventueel compenseerende maatregelen) wel aan de landelijke bereikbaarheidsdoelstellingen en leef-

baarheidsdoelstellingen te kunnen bijdragen, zonder deze volledig te kunnen realiseren.

4.2 Openbaar vervoer

De positie van openbaar-vervoeroplossingen in m.e.r.'en is niet altijd helder. Dien ze als externe factoren te worden beschouwd, of maken ze deel uit van de oplossingen die voor het studiegebied moeten worden bestudeerd?

De Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp m.e.r. geeft aan, wat bij m.e.r. als alternatief moet worden beschouwd: "De aard en de omvang van de in aanmerking te nemen alternatieven zal van geval tot geval verschillen. In het algemeen kan het hierbij gaan om alternatieven met betrekking tot de wijze van uitvoering van een bepaalde activiteit (bijvoorbeeld verschillende produktiemethoden), de plaats waar de activiteit zal moeten plaatsvinden (bijvoorbeeld verschillende tracés voor buisleidingen), alternatieven die in feite het uitvoeren van een andere activiteit inhouden (bijvoorbeeld verbetering van het openbaar vervoer in plaats van de aanleg van een weg) en alternatieven voor wat betreft het tijdstip waarop of de mate van fasering waarmee een of meer activiteiten tot uitvoering worden gebracht."^{28]}

Ook in het verkeers- en vervoerbeleid is expliciet gesteld, dat alternatieven in een MER bijvoorbeeld ook openbaar-vervoeralternatieven moeten omvatten. Over de inhoud van een projectnota/MER stelt het SVV2, dat daarbij "*varianten in de beschouwing [worden] betrokken, in elk geval een 0-variant en voor wegen ook een openbaar-vervoervariant.*"^{29]}

De conclusie is duidelijk: **in m.e.r.-projecten voor wegen horen openbaar-vervoeralternatieven te worden beschreven.** De vraag is dan echter: hoe? Meestal zijn immers openbaar-vervoerbedrijven niet betrokken bij m.e.r.-projecten.

Advisering door de Commissie

In principe zijn er twee mogelijkheden om in het MER *openbaar-vervoer*oplossingen te beschrijven:

- ① het volwaardig uitwerken van openbaar-vervoeroplossingen als (in het kader van de m.e.r.-procedure te kiezen) alternatieven (dat wil zeggen het openbaar vervoer beschouwen als interne factor), of
- ② het schetsen van het probleemoplossende vermogen van het openbaar vervoer en van de consequenties voor de intensiteiten van het wegverkeer. Hierbij kan het gebruik van het openbaar vervoer (als externe factor) als prognose worden opgenomen of worden weergegeven met verschillende *scenario's*.

Ad 1.

Om een gelijkwaardige keuzemogelijkheid te bieden in het besluitvormingsproces zouden in het MER alternatieven tot op hetzelfde detailniveau moeten worden uitgewerkt; bovendien zouden de milieu-effecten van de alternatieven voor dezelfde milieuvariabelen, met zo mogelijk dezelfde nauwkeurigheid en betrouwbaarheid, moeten worden voorspeld.

28 Milieu-effectrapportage, ontwerp van wet, Tweede Kamer zitting 1980 - 1981, 16814, nr. 3, pagina 38.

29 SVV2, pagina 136.

Deze mogelijkheid bestaat alleen, wanneer er ook een openbaar-vervoerbedrijf is, dat optreedt als initiatiefnemer voor de m.e.r. en als de mogelijkheid bestaat om bij de te nemen besluiten over het openbaar vervoer te beslissen.

Deze situatie deed zich onder andere voor bij de corridorstudie Amsterdam – Utrecht, waar naast Rijkswaterstaat de Nederlandse Spoorwegen als initiatiefnemer optraden. In dit geval trad echter de complicatie op, dat in het SVV2 al was vastgelegd, dat de spoorlijn Amsterdam – Utrecht zou worden verdubbeld: een discussie over de capaciteit van de spoorverbinding en de kansen om méér reizigers te laten omschakelen van de auto naar de trein was dus in het kader van deze corridorstudie niet meer aan de orde.

Bij de tracéstudie/m.e.r. voor de Noordelijke Randweg Den Haag kon het openbaar vervoer wel als interne factor worden beschouwd. Hier traden naast Rijkswaterstaat ook de provincie en de gemeente Den Haag als initiatiefnemer op. De Commissie heeft in dit geval geadviseerd een openbaar-vervoeroplossing als volwaardig alternatief uit te werken. In het MER werd dit alternatief echter alleen in een bijlage rapport genoemd. Tegelijkertijd werd gesteld, dat het openbaar-vervoer alternatief (geen ingrijpende veranderingen in de weginfrastructuur) de verkeersknelpunten vergaand kon oplossen en dit alternatief dus wel een reële optie was. Op aandringen van het Overlegorgaan Verkeersinfrastructuur is het openbaar-vervoer alternatief alsnog als in het MER uitgewerkt. In haar toetsingsadvies heeft de Commissie gesteld, dat dit terecht was en dat een dergelijk alternatief volwaardig bij de besluitvorming betrokken hoort te worden.

Ad 2

In andere gevallen gaat de Commissie uit van het gegeven, dat het tracébesluit weliswaar géén besluit zal zijn over openbaar vervoer, maar dat het voor het tracébesluit wél relevant is om te weten welke invloed verbeterd openbaar vervoer heeft op de benodigde capaciteit van de wegverbinding. Zo zou een intensivering van een busverbinding kunnen betekenen, dat er in de spitsuren minder knelpunten optreden op een wegverbinding; verbetering van een railverbinding zou kunnen betekenen, dat er een aanzienlijk lagere intensiteit op de wegverbinding ontstaat. Dit is relevante informatie bij een besluit over de gewenste capaciteit van de wegverbinding.

Als er geen openbaar-vervoermaatschappij als mede-initiatiefnemer optreedt in de m.e.r.-procedure is het niet zinvol om openbaar-vervoer oplossingen uit te werken tot op tracékeuzeniveau. De wet specificceert immers dat *'redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven'* in het MER moeten worden gezien.

De Commissie vindt dat de regionale directies van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat (als initiatiefnemer) wel moeten aangeven, in hoeverre bus- en treinverbindingen kunnen bijdragen aan een oplossing. Zij meent ook dat niet in redelijkheid kan worden gevraagd om tracés voor treinverbindingen uit te werken of om dienstregelingen van busverbindingen aan te geven.

In haar advies voor richtlijnen voor de corridorstudie Amsterdam – Almere/t Gool heeft de Commissie gesteld, dat de probleemstelling zo moet te worden geformuleerd, dat concrete maatregelen in de sfeer van openbaar vervoer deel uit kunnen maken van alternatieven. Zij heeft daarbij aangegeven, dat van elk alternatief de realiteitswaarde en effectiviteit moet worden aangegeven, plus een schatting van de kans dat maatregelen kunnen worden gerealiseerd – waarbij de realisatie mede afhangt van andere partijen.

Beantwoording van de vraag: "Welk aandeel kan het openbaar vervoer leveren bij het oplossen van de knelpunten?" zal dus altijd noodzakelijk zijn. In principe zijn hier twee antwoorden voor mogelijk.

- ① In een extreem geval kan blijken, dat de knelpunten op de wegverbinding geheel kunnen worden opgelost met openbaar vervoer; het tracébesluit kan dan inhouden, dat er géén nieuwe weginfrastructuur wordt aangelegd en dat de openbaar-vervoermaatschappijen wordt verzocht om plannen uit te werken voor verbetering van de openbaar-vervoersverbindingen.
- ② In de meeste projecten blijkt het openbaar vervoer te kunnen helpen om de problemen op te lossen, maar niet voldoende om verbetering van de weginfrastructuur overbodig te maken. In het MER moet dan worden bekeken, welke combinaties van oplossingen relevant zijn voor de besluitvorming.

In beide situaties kan het echter zijn dat de mogelijke openbaar-vervoeroplossingen ongewenste milieugevolgen met zich meebrengen. Het is bijvoorbeeld denkbaar, dat snel duidelijk is, dat openbaar-vervoeroplossingen alleen mogelijk zijn via doorsnijding van een zeer waardevol landschap.

In alle gevallen is behandeling van openbaar-vervoeroplossingen in het MER zinvol, omdat ook die informatie relevant is voor de afweging, of de knelpunten kunnen worden opgelost met extra inzet van openbaar vervoer, dan wel of er extra weginfrastructuur moet worden aangelegd. Met andere woorden: de openbaar-vervoerinformatie is relevant voor een oordeel over de noodzaak in te grijpen in de weginfrastructuur.

Bij die afweging ligt in deze gevallen het zwaartepunt op het **strategisch** niveau: de afweging kan worden gemaakt zonder dat de exacte tracés van (nieuwe of verbrede) wegen of rail-/busverbindingen zijn uitgewerkt en zonder dat de exacte landschappelijke effecten van deze nieuwe/verbrede verbindingen in de afweging worden betrokken.

Op dat strategische niveau kan de informatie over emissies en globaal oppervlaktebeslag voldoende milieu-informatie bieden voor een afweging. Daarnaast zal ook de realiteitswaarde van oplossingen een rol spelen in de afweging.

Dit betekent, dat in dit type trajectnota/MER in feite twee vragen aan de orde komen:

- ① Wat voor type openbaar-vervoeroplossingen en wat voor type wegoplossingen kunnen helpen om de geformuleerde knelpunten op te lossen? (strategische afweging).
- ② Waar kunnen de wegoplossingen worden gesitueerd (tracékeuze) en hoe kunnen ze worden uitgevoerd?

Op basis van deze overwegingen heeft de Commissie gekozen voor de volgende benadering in haar richtlijnenadviezen in die gevallen waar RWS de enige initiatiefnemer is:

Het MER moet duidelijk maken, in hoeverre openbaar vervoer een bijdrage kan leveren aan het oplossen van de problemen. Belangrijk is na te gaan, of de verbetering van de bestaande weginfrastructuur of de aanleg van nieuwe weginfrastructuur kan worden beperkt.

Oplossingen met openbaar vervoer hoeven niet tot op hetzelfde detailniveau te worden uitgewerkt als oplossingen (alternatieven of varianten) voor de weginfrastructuur; ook hoeven de milieu-effecten van openbaar-vervoeroplossingen slechts globaal te worden aangegeven.

4.3

Slotopmerking

Het SVV2 tracht de beleidsdoelstellingen *leefbaarheidsverbetering* en *bereikbaarheidsverbetering* te laten doorklinken in alle projecten die binnen dit beleidskader worden uitgevoerd. Om dit te kunnen realiseren zouden alle actoren bij de besluitvorming betrokken dienen te zijn. Doordat dit niet het geval is, ontstaat een suboptimale situatie bij het uitvoeren van m.e.r. voor concrete projecten.

Om, gegeven deze situatie, zoveel mogelijk recht te doen aan de beleidsdoelstellingen van het SVV2 is de Commissie van mening dat in een trajectnota/ MER de noodzaak van individuele projecten ter discussie moet kunnen staan en voor ieder project minimaal op een strategisch niveau, de rol van openbaar vervoer bij het zoeken naar oplossingen zichtbaar gemaakt dient te worden.

5. AANVULLING OP HET MILIEU-EFFECTRAPPORT

5.1 Inleiding

In haar toetsingsadviezen geeft de Commissie aan of een MER voldoende informatie bevat om het milieubelang volwaardig bij de besluitvorming te kunnen laten meewegen. Wanneer de Commissie van mening is dat in een MER informatie ontbreekt, adviseert zij aanvullende informatie te verschaffen.

Ontbrekende informatie kan in twee categorieën worden onderverdeeld:

- ① Informatie die van **essentieel** belang is om verantwoord een besluit te kunnen nemen. In het toetsingsadvies wordt aangegeven dat het MER "**onvoldoende informatie**" bevat. In dat geval adviseert de Commissie de informatie direct in de vorm van een **Aanvulling** op het MER te verstrekken. In 1994 heeft de Commissie bij 21% van de toetsingen geadviseerd het MER direct aan te vullen.
- ② Niet essentieel voor een verantwoorde besluitvorming. De Commissie geeft aanbevelingen hoe met de ontbrekende informatie in de verdere besluitvorming rekening kan worden gehouden. Zij adviseert om de ontbrekende informatie bij de (ontwerp)vergunning of het plan te verschaffen of de informatie via een evaluatieverslag (zie § 7.9 van de Wm) te leveren³⁰.

Dit artikel geeft aan de hand van voorbeelden uit 1994 een aantal overwegingen die de Commissie hanteerde in gevallen waarbij zij adviseerde om een MER direct aan te vullen (*categorie 1*).

5.2 Overwegingen bij het vragen van een aanvulling

Bij de beoordeling van een MER hanteert de Commissie het volgende algemene toetsingskader (artikel 7.10 van de Wm):

- de vereisten waaraan een MER moet voldoen;
- de richtlijnen voor de inhoud van het MER die zijn vastgesteld door bevoegd gezag;
- de eis dat het MER geen onjuistheden bevat.

Als resultaat van de toetsing op deze vereisten geeft de Commissie aan, in hoeverre extra milieu-informatie noodzakelijk is voor het nemen van een verantwoord besluit.

Hieronder staan een aantal voorbeelden die aangeven hoe de Commissie het toetsingskader in de praktijk operationaliseert. Bij ieder voorbeeld worden overwegingen genoemd die bij de toetsing van dat MER van belang waren. De voorbeelden³¹ zijn gegroepeerd per onderdeel van het MER, zoals aangegeven in artikel 7.10 van de Wm.

30 Bij de laatste manier van informatieverstrekking (via het evaluatieverslag) gaat de Commissie ervan uit dat de initiatiefnemer de ontbrekende informatie niet in de fase van de besluitvorming kan verzamelen.

31 Zie voor uitgebreider beschrijvingen van de voorbeeldprojecten bijlage 7 van dit jaarverslag.

● **Probleemstelling en doel**

ECN opslagloods radioactief afval te Petten (N-H) (project 494)

In het MER was de noodzaak voor volledige benutting van de capaciteit van de opslagloods van ECN te Petten niet duidelijk gemaakt. Daarnaast ontbrak voor de reeds opgeslagen radioactieve afvalstoffen, en voor de afvalstoffen die nog zullen worden opgeslagen, informatie over hoeveelheden, herkomst, samenstelling, stralingsniveau en vervaltijden. Omdat de regering de keuze heeft gemaakt voor één centrale opslagplaats van radioactieve afvalstoffen bij de Centrale Organisatie voor Radioactief Afval (COVRA) in Borssele vond de Commissie deze gegevens essentieel voor de beoordeling van de noodzaak voor tijdelijke opslag in Petten. Hoe het voornemen zich verhield tot het regeringsstandpunt was niet goed inzichtelijk gemaakt in het MER. Bij de aanvulling vond een wijziging van het voornemen plaats. Het gewijzigde voornemen richt zich op de tijdelijke opslag van die hoog-radioactieve afvalstoffen, die binnen vijf jaar vervallen tot laag- of middel-radioactieve afvalstoffen. Na deze termijn kan alsnog afvoer naar de centrale opslag van COVRA plaatsvinden. Alle andere radioactieve afvalstoffen zullen direct worden afgevoerd naar de COVRA.

De volgende **overwegingen** waren bij de toetsing van belang:

- Bij (schijnbare of vermeende) strijdigheid van het voornemen met het overheidsbeleid dient het MER inzicht te verschaffen in de achtergronden en motieven van deze (schijnbare/vermeende) strijdigheid.
- De keuze van alternatieven in het MER moet volgen uit de probleemstelling en het doel.

● **Voorgenomen activiteit en alternatieven daarvoor**

Integraal milieu-effectrapport Schiphol en omgeving (IMER) (project 334)

De Commissie was van mening dat uit de inspraak twee mogelijk goede baanalternatieven naar voren kwamen die in het MER niet waren uitgewerkt. Deze dienden alsnog gelijkwaardig te worden uitgewerkt en bekendgemaakt en aan inspraak onderworpen te worden.

De **overweging** die hier werd gehanteerd was:

- Het MER dient een compleet overzicht te bevatten van de reële oplossingsmogelijkheden.

● **Bestaande toestand van het milieu**

Baggerspeciéstortplaats Amerikahaven Amsterdam (project 417)

Op de baggerstortlocatie is reeds een grote hoeveelheid bagger gestort. Het betreft een gedoogsituatie. Het MER geeft onvoldoende inzicht in een aantal onderwerpen, met name de hoeveelheid en aard van de reeds geborgen stoffen. De aard en verspreiding van de reeds bestaande verontreinigingen (door de reeds gestorte afvalstoffen) in vooral het grondwater was niet duidelijk gemaakt en daarmee ontbrak het inzicht in de toekomstige verspreiding van verontreinigingen. Geohydrologisch en geochemisch gezien is de bestaande toestand zeer complex. De Commissie vond dat meer inzicht moest worden verschaft in de bestaande milieutoestand omdat de kennis over de ernst van de grondwaterverontreiniging noodzakelijk was om een goede afweging te maken (bijvoorbeeld in de vorm van extra maat-

regelen om verspreiding te voorkomen). In de aanvulling op het MER kwam de initiatiefnemer aan een aantal kritiekpunten tegemoet, maar gaf nog steeds geen beschrijving van de bestaande milieutoestand. Dit leidde tot een negatief toetsingsadvies.

Uit dit voorbeeld blijkt het belang van een goede beschrijving van de bestaande milieutoestand, bijvoorbeeld met het oog op de toe te passen milieubescherpende maatregelen.

De **overweging** die in dit geval leidde tot het vragen van een aanvulling was:

- Kennis over de bestaande milieutoestand en de ontwikkeling daarvan is noodzakelijk om de voorgenomen activiteit te kunnen ontwikkelen en milieugevolgen te kunnen voorspellen.

● Gevolgen voor het milieu

Integraal milieu-effectrapport Schiphol en omgeving (IMER) (project 334)

De Commissie was van mening dat het IMER op een aantal punten aangevuld diende te worden. Twee voorbeelden hiervan waren:

- De geluidberekeningen voor nachtelijk vliegverkeer waren uitsluitend uitgevoerd overeenkomstig de in 1994 vastgestelde nieuwe norm terwijl het duidelijk was, dat buiten de contouren van deze norm nog aanzienlijke effecten zullen optreden.
- Het bleek dat verschillende aannames waren gebruikt voor de geluidsniveaus en de externe-veiligheidsberekeningen. Bij gelijke aannames bleek dat één van de milieu-indicatoren voor externe veiligheid van positief naar negatief zou omslaan.

Bij het nagaan van de noodzaak van een aanvulling op dit onderdeel heeft de Commissie zich met name laten leiden door de vraag of nieuwe informatie van invloed kon zijn op de onderlinge rangschikking van de alternatieven en daarmee op de besluitvorming. Zij achtte verantwoorde besluitvorming niet mogelijk zonder uitwerking van deze informatie.

Doorslaggevend was hier de **overweging**:

- Informatie in het MER (bijvoorbeeld uitkomsten van berekeningen of toegepaste voorspellingsmethodiek) mag niet zo onvolledig of onjuist zijn dat:
 - de volgorde van de alternatieven in de milieuscore kan veranderen;
 - de score van kwantitatieve milieu-indicatoren kan omslaan van positief naar negatief of omgekeerd³²; in dit voorbeeld bleek dit voor externe veiligheid het geval te zijn.

● Vergelijking van alternatieven

Locatiekeuze afvalberging Eindhoven (Zuid Oost-Brabant) (project 428)

De Commissie had kritiek op de wijze waarop de beschreven effecten werden gewaardeerd in de vorm van scores. Voor een aantal aspecten werden verschillende toetsingscriteria gebruikt. Bovendien werden de scores onvoldoende gemotiveerd en geformaliseerd, waardoor ze niet meer controleerbaar waren. Dit betekende dat

32 Deze criteria hebben ook te maken met het onderdeel 'Vergelijking van alternatieven' (namelijk het veranderen van de rangorde van de alternatieven).

de voorkeursvolgorde van de locaties ter discussie zou kunnen staan. In de aanvulling leidde herwaardering en herberekening tot een wezenlijke verandering van de voorkeursvolgorde van de alternatieven.

De **overweging** die hier werd gehanteerd was:

- Bij het op juiste wijze gebruiken van criteria zou de volgorde in de alternatieven wezenlijk kunnen veranderen. Dit is de grondslag voor elke zorgvuldige besluitvorming.

● Leemten in kennis

GFT-composteringsinrichting Duiven (project 378)

De gegevens in het MER over de geuremissie waren ontleend aan de aannames uit het MER voor de compostering PURVA (1989). Inmiddels werkte deze installatie en ook op andere plaatsen werd de composteringmethode in de praktijk toegepast. Al in eerdere adviezen had de Commissie kenbaar gemaakt dat praktijkervaring in composterings-MER'en een belangrijkere rol moest spelen dan een meer theoretische onderbouwing van de geuremissies. In de onderhavige situatie was bekend dat recentelijk metingen waren verricht bij vergelijkbare bestaande installaties. Derhalve adviseerde de Commissie een aanvulling waarin op basis van praktijkinformatie de geuremissie diende te worden onderbouwd.

De Commissie accepteerde hier geen leemten in kennis voor geuremissies meer omdat praktijkgegevens beschikbaar waren. Uit de nieuwe gegevens bleek dat de te verwachten geuremissies hoger zullen uitvallen en dat aanvullende maatregelen aan de installatie gewenst zijn.

De **overweging** die hier werd gehanteerd is:

- Wanneer recente praktijkgegevens over de belangrijkste milieugevolgen van een activiteit bekend en beschikbaar zijn, dienen deze te worden gebruikt. In deze gevallen mag deze informatie niet ontbreken of worden opgegeven als leemten in kennis.

5.3

Procedure in de praktijk

Wanneer de Commissie tijdens de toetsingsperiode concludeert dat een aanvulling noodzakelijk is, maakt zij dat kenbaar aan het bevoegd gezag. Het bevoegd gezag volgt dan in de huidige praktijk twee wegen:

- ① Het bevoegd gezag vraagt de Commissie de advisering op te schorten om de initiatiefnemer in de gelegenheid te stellen een aanvulling op te stellen. De initiatiefnemer is net als bij het MER verantwoordelijk voor de inhoud van de aanvulling. De Commissie baseert haar uiteindelijke advies op het MER inclusief de aanvulling.
- ② Het bevoegd gezag vraagt de Commissie het negatieve advies wél uit te brengen. Dit is nog niet vaak gebeurd, maar het lijkt erop dat bevoegde instanties in toenemende mate voor deze mogelijkheid kiezen in plaats van opschorten van de advisering. Het toetsingsadvies over de uitbreiding van de Luchthaven Schiphol is hiervan een voorbeeld. Het voordeel hiervan is dat voor insprekers duidelijk is op welke gronden een aanvulling is gevraagd.

De inspraak op het MER is wettelijk geregeld; voor inspraak op een aanvulling bestaan geen wettelijke vereisten. Tijdens de kamerbehandeling van de wijziging van de m.e.r.-regeling³³] heeft de regering, in aansluiting op de wensen van de provincies, de wens uitgesproken een flexibele regeling te treffen voor de aanvulling. Begin 1995 is door de minister van VROM, mede namens de minister van LNV, het *Richtsnoer aanvullingen op een milieu-effectrapport* bekendgemaakt³⁴].

33 Kamerstuk II 1991-1992, 22608 nr. 11.

34 Zie ook § 2.1.3 van dit jaarverslag.

DEEL 3: BIJLAGEN

1. Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994, met woonplaats
2. Lijst van personen die in 1994 zijn opgetreden als adviseurs voor de Commissie, met woonplaats
3. Samenstelling van presidium en secretariaat van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994
4. Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994
5. Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994 uitgebrachte adviezen
6. Overzicht van procedures: stand van zaken per 31 december 1994

Bijlage 7 is niet in dit deel van het jaarverslag opgenomen, maar is afzonderlijk gebundeld.

7. Beschrijving van projecten: stand van zaken per 31 december 1994

1. Introduction

2. Background

3. Methodology

4. Results and Discussion

5. Conclusion

6. References

7. Appendix

8. Index

9. Summary

10. Abstract

11. Keywords

12. Notes

13. References

14. Appendix

15. Index

16. Summary

17. Abstract

18. Keywords

BIJLAGE 1

Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994, met woonplaats

- dr.ir. F.G. **van den Aarsen** te Weerselo
prof.dr.ir. J.F. **Agema** te 's-Gravenzande
ir. J.W. **Assink** te Apeldoorn
ing. W.G. **Been** te Schiedam
drs. J.W. **Beijersbergen** te Kerkwerve
dr. A.J. **Beintema** te Doorn
dr. E.P.H. **Best** te Vicksburg (USA)
dr. J.A. **van den Berg** te Zeist
prof.dr. P.J. **van den Berg** te Voorschoten
prof.dr.ir. E.W. **Bijker** te Maassluis
prof.ir. C. **Bijkerk** te Rhenen
ir. M.G.M. **den Blanken** te Helloo
dr. W. **Bleuten** te Schalkwijk
dr. E.F. **Blokker** te Rotterdam
dr.ir. D.E. **Boas-Vedder** te Rotterdam
prof.dr. J.S.M. **Boleij** te Wageningen
dr. J.P. **Boon** te Den Burg
A.P.H.M. **Boonman** te Brunssum
ir. G. **Boonzaaijer** te Tilburg
prof.dr. K. **Bouwer** te Hellige Landstichting
prof.ir. L.J. **Brasser** te De Lier
ir. J.J. **Bruin** te Rotterdam
ir. H.S. **Buijtenhek** te Deventer
prof.dr.ir. P.J.H. **Bultjes** te Hilversum
ir. P.M. **Buis** te Utrecht
dr. K.J. **Canters** te Apeldoorn
prof.dr. L.A. **Clarenburg** te Pijnacker
prof.dr. F. **Collijn** te Wöhrden (D)
H. **Compaan** te 's-Gravenhage
dr. L.A. **Conrads** te Houten
dr. J.W. **Coplus Peereboom** te Nijmegen
dr.ir. W.J. **Coumans** te Weert
ir. W. **Cramer** te Woubrugge
prof.dr.ir. J.C. **van Dam** te Pijnacker
dr. N.M.J.A. **Dankers** te Den Burg
ir. H. **Dijkstra** te Zetten
ir. A.H. **Dirkzwager** te Lelystad
ing. A.J. **Dragt** te Leusden
dr. J.M. **Drees** te Haarlem
dr. P.P.J. **Driessen** te Zoetermeer
ir. J.H.A. **Driessen** te Stellendam
ir. J.C.H. **Drost** te Hellevoetsluis
ir. W. **van Duijvenbouden** te Woudenberg
ir. L.E. **Duvoort-van Engers** te Amersfoort
ir. B.Th. **Eendebak** te Oosterbeek
ing. C.L. **Eenkema** te Tynaarlo
drs. H.C. **Eerens** te Utrecht
dr. H. **Eljsackers** te Wageningen
prof.dr. D. **Eisma** te Bergen aan Zee
drs. M. **Epema-Brugman** te Puttershoek
ing. J.L.J. **van Es** te 's-Gravenhage
dr. J.H. **Ettema** te Amsterdam
dr.ir. A.J. **Flach** te Overveen
prof.ir. D.H. **Frieling** te Almere
ir. G.C. **Gelderblom**, gen.maj. b.d. te Zoetermeer
dr. J.A. **Goedkoop** te Bergen
ir. G. **Grakist** te Doorn
dr. A.J. **de Groot** te Groningen
dr. A.P. **Grootjans** te Groningen
dr. H. **de Haan** te Lemmer
prof.dr.ir. F.A.M. **de Haan** te Wageningen
dr. P. **Hagel** te IJmuiden
kol. b.d. G.H. **Hagen** te Breda
dr.ir. H. **Harsema** te Renkum
ir. W.J. **Heljnen** te Roosendaal
drs. C.J. **Hemker** te Amsterdam
prof.dr. P.Th. **Henderson** te Maastricht
prof.dr.ir. Ch.F. **Hendriks** te Vlaardingen
prof.mr.dr. E.F. **ten Heuvelhof** te Rotterdam
ir. H.Ch.M. **Heyning** te Amsterdam
drs. D. **van der Hoek** te Bennekom
dr.ir. J. **Hoeks** te Wageningen
prof.dr.ir. J. **de Hoogh** te Wageningen
prof.dr. L. **Hordijk** te Hoogland
ir. C. **Hordijk** te Delft
ir. A.Th. **ten Houten** te Wageningen
dr. H.J. **Hueck** te Delft
prof.dr. E.A. **Huisman** te Puiflijk
ir. Chr.J. **Huykens** te Dommelen
ir. P. **Ike** te Groningen
prof.mr. J.H. **Jans** te Almere
ing. R.P.M. **Jansen** te Hazerswoude-dorp
dr. R. **Janssen** te Amsterdam
dr. ir. J.M.A. **Janssen** te Wageningen
dr. W. **Joenje** te Wageningen
ing. L.A.B. **de Jong** te Boskoop
dr.ir. J.P.Th. **Kalkwijk** te Benthuisen
ir. J.P.G. **van de Kamer** te Duiven
ir. H.N. **Kerdijk** te Groningen
drs. W.J. **ter Keurs** te Voorschoten
ir. A. **Kiestra** te Boxtel
dr.ir. A. **Klapwijk** te Bennekom
drs. C.E. **Kleijn** te Eijsden
ir. F.R. **Klein** te Ouderkerk a/d Amstel
ir. W. **Klein** te Lochem
drs. R.H.J. **Klok** te Amersfoort
prof.dr. J.H. **Koeman** te Wageningen
ir. B.N. **de Koning** te Rhooon
prof.ir. J.H. **Kop** te Leersum
dr.ir. I.W. **Koster** te Bennekom
ir. B.G. **Kreiter** te Putten
drs. J.W.M. **Kuijpers** te Berkel en Rodenrijs
drs. R.H.D. **Lambeck** te Kapelle
prof.mr. C. **Lambers** te Opende
ir. P.H.R. **Langeweg** te Pijnacker
mr.ir. J.A.M. **van der Lee** te Hemmen
prof.dr.ir. J. **Leentvaar** te Lelystad
prof.dr.ir. H.N. **van Lier** te Kesteren
prof.dr. L. **Lijklema** te Renkum
dr. H.J. **Lindeboom** te Den Burg
ir. L.P.M. **Linssen** te Epe
ir. J.A. **Lörzing** te Rhenen

prof. mr. D.A. **Lubach** te Lutjegast
drs. H.R.J. **van Maanen** te Amersfoort
C. **van Maanen** te Wormerveer
prof. dr. ir. F.M. **Maas** te Breda
ir. A.D. **Maler** te Leiden
W.A.S. **van Meel** te Zwolle
dr. ing. A. **von Meier** te Nieuw Vennep
ir. P.G. **Meijer** te Vught
ing. W. **Meijnen** te Utrecht
ing. J.A. **Mertens** te Tilburg
drs. R.G. **Mes** te Leiderdorp
dr. ir. M.G. **Mey** te Delft
ir. N. **Molenaar** te Bilthoven
drs. R.H.J. **Mooren** te Arnhem
prof. dr. L.R. **Mur** te Vinkeveen
dr. H. **Nieboer** te De Bilt
ir. K. **Nije** te Amersfoort
prof. dr. P. **Nijkamp** te Leiden
drs. J.P.J. **Nijssen** te Brielle
dr. G.M.R.A. **van Oort** te Zeist
ir. W.A. **Oosting** te Leidschendam
dr. P.F.M. **Opdam** te Utrecht
ir. A. **Paape** te Voorschoten
ing. P.M. **Peeters** te Haarlem
lt. kol. b.d. W. **Pera** te Leiden
ir. P.A.R. **Post van der Burg** te Oostvoorne
ir. F. **van Rangeirooij** te Leiderdorp
dr. ir. P.E. **Rijtema** te Wageningen
prof. dr. J. **Ringelberg** te Putten
dr. ir. N.P.H.J. **Roorda van Eijsinga** te Delft
ing. C. **Roos** te Apeldoorn
ir. E.Ph.J. **de Rulter** te Nootdorp
prof. dr. ir. W.H. **Rulkens** te Wageningen
mr. D. **Samkalden** te Amsterdam
ir. J.B.R. **van der Schaaf** te Apeldoorn
ir. R.P.H.P. **van der Schans** te Bennekom
dr. R. **Schilt** te Hilversum
ir. P.T.H. **Schure** te 's-Hertogenbosch
drs. A.A. **Seln** te Ede
ir. D.F. **Sijmons** te Amsterdam
ir. D.L.H. **Siebos** te Abcoude
dr. W.A. **Smit** te Denekamp
drs. J.H. **Smittenberg** te Irnsum
ir. K.A.A. **van der Spek** te Amersfoort
ir. J.C. **Stans** te Gouda
ir. J.H.A.M. **Steenvoorden** te Bennekom

drs. J.W. **Stellingwerff** te Boskoop
prof. dr. C.W. **Stortenbeker** te Arnhem
ir. T. **Teeuwen** te Amersfoort
prof. ir. M. **Tels** te Eindhoven
prof. dr. J.H.J. **Terwindt** te Leusden
drs. S.P. **Tjallingii** te Gouda
dr. F.P.C.L. **Tonnaer** te Thorn
prof. dr. W.C. **Turkenburg** te Amsterdam
prof. dr. H.A. **Udo de Haes** te Leiden
ir. H. **Vaessen** te Zevenaar
dr. J. **Veen** te Wenum-Wiesel
ir. A.F. **in 't Veld** te Warnsveld
ir. A. **Verbeek** te Ugehelen
mr. P.J. **Verdam** te Bilthoven
ir. J.H.G. **Verhagen** te Wageningen
drs. R. **Verhoef** te Schagen
ir. J.J. **Vermelijden** te Gulpen
ir. W.J. **Vervetjes** te Middelburg
prof. drs. J.A.J. **Vervloet** te Bennekom
dr. W. **van Vierssen** te Bennekom
ir. J.J. **Vinje** te Emmeloord
mr. ing. A.H. **Vitters** te 's-Gravenhage
prof. dr. C.A.J. **Vlek** te Onnen
ir. A.W. **van der Vlies** te Zwijndrecht
dipl. ing. K.P. **Vollmer** te Rijswijk
ing. F. **van Voorneburg** te Apeldoorn
drs. ing. J.B. **Vos** te Almere
prof. ir. J.J. **van der Vuurst de Vries** te Aerdenhout
dr. N.P.J. **de Vries** te Groningen
ir. P. **Vrijlandt** te Wageningen
prof. ir. A.F. **van Weele** te Stolwijk
prof. mr. J. **Wessel** te Noordwijk
dr. A.A.E. **Wibowo** te Amsterdam
drs. J. **Wiertz** te Houten
prof. ir. H. **Wiggerts** te Arnhem
dr. G. **van Wirdum** te Wijk bij Duurstede
drs. P. **Winkel** te Voorschoten
ir. P.H.J. **de Wringer** te Leiden
ir. A.J.A. **Zaat** te Oegstgeest
ir. F.J. **Zandvoort** te Hendrik Ido Ambacht
prof. dr. J.Th. F. **Zimmerman** te Bergen

BIJLAGE 2

Lijst van personen die in 1994 zijn opgetreden als adviseur voor de Commissie, met woonplaats

- ir. H.F.M. **Aarts** te Renkum
drs. W. **Altenburg** te Groningen
ir. A.M.M. **Ansems** te Apeldoorn
dr. J.H. **Anthonissen** te Putten
ir. C.J.M. **Anzion** te Amersfoort
drs. G.J. **Baaijens** te Dwingeloo
dr. C.W. **Backes** te Aken (D)
dr.ir. P.J.T. **van Bakel** te Wageningen
dr. A. **Barendregt** te Voorthuizen
ir. S.J. **Bennema** te Zwolle
J.J. **van den Berg** te Warntsveld
dr. J.H. **van den Berg** te Zeist
drs. L. **Bijlmakers** te Gorinchem
dr. G.J. **van Blokland** te Maurik
ir. G. **Blom** te Wageningen
drs. T.J. **Blonk** te Gouda
ir. S.M. **Bodmer-Sluis** te 's-Gravenhage
ir. D.A. **Boogert** te Naarden
dr.ir. M.M. **Boone** te Zoetermeer
ir. A.T. **de Borst** te Schalkhaar
ir. A.P. **Bot** te Rotterdam
ing. P.F.J. **Brandsen** te Leiden
R. **Brink** te Wijchen
ir. A.P.M. **Broks** te 's-Hertogenbosch
P.C. **de Bruijne** te Bergen
dr. A.M.H. **Brunsting** te Wageningen
prof.dr. J. **Bult** te Utrecht
ir. M. **van Buuren** te Wageningen
drs. F.A.M. **Claessen** te Lelystad
ing. C. **Coenrady** te Barneveld
prof.dr.ir. J.C. **van Dam** te Pijnacker
ir. J. **Davidse** te Bennekom
ir. Tj. **Deelstra** te Delft
ing. J. **Dekker** te Krimpen aan de Lek
ing. B. **Delmee** te Diemen
ir. A.J. **van Dijk** te Ubbergen
ing. J.A. **van Dommelen** te Ruinen
ir. N. **van Dooren** te Utrecht
ir. W.J. **van Doorn** te Purmerend
drs. P.J.L. **van den Dries** te Lichtenvoorde
ir. R. **van Duin** te Ernst
ir. W. **van Eck** te Ede
dr. G.T.M. **van Eck** te Middelburg
ir. P. **van Eck** te Leiden
ing. J. **van Erkel** te Loenen (Gld)
dr. F.H. **Everts** te Groningen
ing. R. **Faassen** te Dronten
ir. M.J. **Fabery de Jonge** te Gorssel
ir. Y.C. **Feddes** te Amsterdam
dr. J.A. **Field** te Wageningen
dr. L.M. **Fliervoet** te Nijmegen
ir. G.J. **Flórián** te Velp
ir. M. **Geense** te Zwijndrecht
mr.dr. H.J.A.M. **van Geest** te Nijmegen
ir. A. **Geuze** te Rotterdam
ir. C. **van der Glessen** te Dulven
drs. C.P. **Gijberts** te Nijmegen
ing. P. **de Graaf** te Amsterdam
prof.dr.ir. J. **de Graauw** te Zoetermeer
prof.dr. J.M. **van Groenendael** te Bennekom
ir. J.R. **Groenhuijse** te Bunnik
ir. H.J. **van Grol** te Bergen
ing. G.A. **Guchelaar** te Emmeloord
ir. J.H.J. **van der Gun** te Schalkwijk
ir. W. **de Haas** te Bennekom
drs. J.J.F.M. **van Haeren** te Nijmegen
drs.ing. F. **Hagg** te Alkmaar
ir. D. **Hamhuis** te De Bilt
mr. Th.J.M. **Hanou** te Hendrik Ido Ambacht
mr. L. **Hartholt** te Capelle aan de IJssel
drs. A.C.P.M. **van der Heijden** te Vught
ir. G.J. **Hellings** te Enschede
ir. C.M.L. **Hermans** te Wageningen
G.F.W. **Herngreen** te Utrecht
drs. J.J.M.B. **Heuer** te Haps
drs. J.H. **Hoogendoorn** te Epse
drs. T.H.H. **Houben** te Nijmegen
ing. R.J. **Houben** te Houten
drs. A.J.M. **Jansen** te Culemborg
drs. S.R.J. **Jansen** te Doorwerth
drs. A.L. **de Jong** te Amstelveen
dr. J. **Joziasse** te Apeldoorn
ir. F.A. **van de Kant** te Maastricht
ir. W.H.A.M. **Keijzers** te Amsterdam
ir. G.W.A. **Keurentjes** te Roermond
drs. A.P. **de Klerk** te Middelburg
drs. C. **Klick** te Zaandijk
ir. M.L. **de Knegt** te Rotterdam
ir. A. **van der Knijff** te Millingen aan de Rijn
ir. J.I.A. **Koene** te Wageningen
ing. P.A. **Koers** te 's-Gravenhage
dr.ir. M. **Kok** te Hattem
ir. W.J.M. **Konz** te 's-Hertogenbosch
drs. M.A. **Koolman** te Utrecht
drs. F.B.J. **Koops** te Arnhem
dr.ir. J.A.M.M. **Kops** te Arnhem
prof.ir. J.L. **de Kroes** te Hilversum
H.C. **Kromhout** te Arnhem
jhr.ir. A.J. **Laman Trip** te Breda
drs. A. **van Leerdam** te Utrecht
ir. W.E. **van Lierop** te Hoogland
drs. E.W. **Lindeljer** te Utrecht
ir. E.A.J. **Luiten** te 's-Hertogenbosch
ir. A.J.G. **van der Maarel** te Zutphen
ir. B.P. **van Marle** te Dieren
drs. H. **de Mars** te Utrecht
ir. J.H.B. **te Marvelde** te Dordrecht
ing. A.G. **Meijer** te Emmen
ing. P.J. **Meijer** te Lunteren
dr.ir. C. **Meinardi** te Bilthoven
dr. J.T. **Meulemans** te Maarssen
ir. J. **Meyns** te Halle (B)
drs. A. **Molenaar** te Utrecht
prof.ir. A.G. **Montfoort** te Soest
ir. J.H.C. **Mülschlegel** te Zeist
dr.ir. J.H. **van Niejenhuis** te Bennekom
ir. L. **van Nieuwenhuijze** te Utrecht
drs.ing. J.W. **Nieuwenhuis** te Oudorp

J.G. **Nip** te Wolfheze
ir. J.P.M. **van Noorden** te Utrecht
dr. Ed.F. **Nozeman** te Castricum
ir. T.N. **Olsthoorn** te Heemstede
ir. D.C. **van Ooljen** te Dongen
drs. J.L.P.M. **van der Pluym** te Deventer
ir. E.H. **Poelstra** te Amsterdam
ir. R.J. **Post** te Deventer
ir. A.G. **Posthumus** te Twello
dr. C.E. **Rasmussen** te 's-Gravenhage
drs. C.C.D.F. **van Ree** te Voorschoten
ing. J. **Reinders** te Emmeloord
drs. J. **Renes** te Wageningen
ir. S. **Riemens** te 's-Gravenhage
ir. F.H.J. **Rodewijk** te Rijswijk
ir. H. **Rogaar** te Wageningen
drs. N.M. **de Rooij** te Bleiswijk
ir. K. **de Rulter** te Ede (GLD)
ir. J.R.A.G. **Schepman** te Deventer
ir. G.J. **Schierreck** te Dordrecht
drs. M. **Schmitz** te Baambrugge
ir. M.B. **Schöne** te Assen
dr. P.P. **Schot** te Amsterdam
ir. F.J. **Schuurman** te Deventer
prof.dr. W. **Seinen** te Utrecht
ir. J.L.Th. **Siepman** te Vught
drs. A.H.J.T. **Siepman** te Vught
drs. H.M. **Slaats** te Vught
ir. E.J.J. **van Slobbe** te Wageningen
drs. L.E. **Snulf-Verwey** te Zaandam
ir. H.E.M. **Stassen** te Oldenzaal
ing. L. **Sterkman** te Dordrecht
ing. G. **van der Sterre**, Msc te Oosterbeek
ir. B.G.M. **Strootman** te Utrecht
A. **Struijk** te Giessenburg
dr. K.V. **Sykora** te Wageningen
ir. R.J. **Swanenburg de Veye** te Alkmaar
ir. J.B.A.A. **Taks** te St. Michielsgestel
mr. A. **Tchernoff** te Bilthoven
ir. J. **Termorshuizen** te Bleiswijk
ing. H.W.J. **Thoonen** te Elst (GLD)

ing. W.J. **Tichelman** te Son en Breugel
ir. R.A. **van Tilburg** te Dordrecht
ing. W.G.J.M. **van Tongeren** te Raalte
ir. D. **van der Valk** te Balkbrug
ir. J.P.M. **van Veelen** te 's-Hertogenbosch
drs. J.M. **Veeken** te Zeist
drs.ing. P.H. **Veen** te Soest
drs. U. **Vegter** te Groningen
drs. B. **Veltman** te Zwolle
ir. B.L. **van de Ven** te Leusden
dr.ir. C.W. **Versluijs** te Bilthoven
drs. H.A. **Visée** te Overveen
ing. R.L. **Vogel** te Dieren
prof.ir. J. **Volmuller** te Driebergen-Rijsenburg
prof.dr. J.H. **Voogd** te Roden
ir. M.E. **Voekens-Drijfver** te Zeist
ir. L.J. T. **de Vreede** te Grave
ing. A. **Vrieling** te Veendam
ir. E. **de Vries** te Delft
prof.ir.drs. J.K. **Vrijling** te Rotterdam
ing. H.W. **de Vroome** te Assen
drs.ing. P.A. **van Vugt** te Capelle aan den IJssel
ir. J.C. **Wardenaar** te Arnhem
dr. M.J. **Wassen** te Haarlem
prof.ir. K.J. **Weber** te 's-Gravenhage
ir. W.T. **van Wijk** te Leersum
ing. E. **Wymenga** te Veerwoude
prof.dr. P.A.W.J. **de Wilde** te Den Burg
ir. J.J. **van Willigenburg** te Amsterdam
ing. H.S. **Wolf** te Alphen aan den Rijn
ir. J.W. **Wormgoor** te Apeldoorn
ir. E.F.H. **van Wouden** te Bilthoven
dr. ir. G. **Zeeman** te Wageningen
ir. J.H. **de Zeeuw** te Raalte
ir. C. **Zijdeveld** te Schiedam
prof.dr.ir. I.S. **Zonneveld** te Enschede

BIJLAGE 3

Samenstelling van presidium en secretariaat van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994

Voorzitter	: ir. P. van Duursen
Plaatsvervangend voorzitters	: mr. J.W. Kroon (OS) ing. E.M. Mastenbroek dr. J.Th. de Smidt mr. A.A.M.F. Staatsen ir. K.H. Veldhuis prof.dr.ir. D. de Zeeuw
Algemeen secretaris	: drs. J.J. Scholten
Adjunct-secretarissen	: drs. M. van Eck drs. S.A.A. Morel J. Oosterhof
Werkgroepsecretarissen	: drs. R.J. Bonte dr. N.W.M. van Buren drs. T. Gorter ir. V.J.H.M. ten Holder drs. A.J. Kolhoff (OS) drs. M. Odijk ing. R.A.M. Post (OS) ir. R.I. Seljffers mr. R.J. Sielcken ir. I.A. Steinhauer (OS) drs. V.C.F. Tersteeg drs. R.A.A. Verheem (per 1 maart) drs. A.L. Vernooij
Personeelsfunctionaris	: L. Meijer (tot 31 augustus) A. Dijkstra (per 12 september)
Bibliotheek-/documentatiemedewerkster	: M.J.W. van der Raay-Verdonk
Applicatie-/netwerkbeheerder	: P.A. Roos
Financieel-administratief medewerksters	: F.M. Sloos-van Doorn R. Oostdam-van Amerongen
Senior-secretaresse	: A.M. de Bruyn Prince
Secretaresses	: E.F.M. Bradic-Verstegen (per 15 november OS) A.C.M. Broekhuizen (per 4 april) Y. Haasbroek M.F.B. Huwaë P.B.N. Matitaputty J. van Oudbroekhuizen-De Leeuw (per 15 november) A.M.F. Ploeger (OS) (tot 15 november) M. Posthumus C.W.J. Röhner (OS) M.J.F. Wagenbuur (per 16 maart)
Administratief medewerkster	: B. Schouten

Voorts verrichtten in 1994 secretariaatswerkzaamheden voor m.e.r.-projecten: ir. M.P.T.M. de Cleen en drs. A.I.G. Rotjackers.

BIJLAGE 4

Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994

- Voorzitter : ir. P. van Duursen (voorzitter van de Commissie m.e.r.)
- Secretaris/penningmeester : prof.dr.ir. D. de Zeeuw (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r.)
- Overige bestuursleden : J.A.M. Altenburg (ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer)
ir. K.H. Veldhuis (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r.)
drs. R. Peters (ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij)
prof.dr.ir. D. de Zeeuw (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r.)
- Adviseurs : drs. J.J. Scholten (directeur Stichting Bureau Commissie m.e.r.)
J. Oosterhof (plv. directeur Stichting Bureau Commissie m.e.r.)

BIJLAGE 5

Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1994 uitgebrachte adviezen

Adviezen voor richtlijnen 1994

Project
nummer

557	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport over A2, Rondweg 's-Hertogenbosch
6 januari 1994	ISBN 90-5237-606-9	569	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport hoofdstuk Afvalstoffen in het Provinciaal Milieubeleidsplan 1995 Noord-Brabant
7 februari 1994	ISBN 90-5237-644-1
565	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport warmte/krachtcentrale Terneuzen
14 januari 1994	ISBN 90-5237-633-6	575	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport landinrichtingsproject Weerijds
9 februari 1994	ISBN 90-5237-639-5
561	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport landinrichtingsplan kust West-Zeeuwsch-Vlaanderen
14 januari 1994	ISBN 90-5237-626-3	572	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport rijksweg 13, Leeuwarden - Drachten
11 februari 1994	ISBN 90-5237-638-7
567	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport omleiding provinciale weg N201 te Uithoorn
18 januari 1994	ISBN 90-5237-641-7	563	Advies over richtlijnen voor het milieu-effect-rapport ruilverkaveling Laaghalen
11 februari 1994	ISBN 90-5237-636-0
568	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport Immobilisatie-installatie <i>Verwerking Bedrijfsafvalstoffen Maasvlakte (VBM)</i>
19 januari 1994	ISBN 90-5237-634-4	579	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport baggerbergingsplan Utrecht
25 februari 1994	ISBN 90-5237-649-2
564	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport uitbreiding stortplaats <i>Ullerberg</i> te Ermelo
22 januari 1994	ISBN 90-5237-624-7	577	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport aardgasbuisleiding naar het noordelijk gedeelte van Nederland en een gasverwerkings-
inrichting in het Eemshavengebied
4 maart 1994	ISBN 90-5237-656-5
573	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport A58, omlegging Etten-Leur, wegvakken Etten-Leur
27 januari 1994	ISBN 90-5237-650-6	581	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport landinrichtingsproject Westzaan
8 maart 1994	ISBN 90-5237-654-9
566	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport uitbreiding verwerkingscapaciteit <i>N.V. Afvalverwerking Rijnmond (AVR)</i>
1 februari 1994	ISBN 90-5237-637-9	582	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport zandwinning Amstelmeer
8 maart 1994	ISBN 90-5237-673-5
570	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport uitwerkingsplan spaarbekken Biesbosch
3 februari 1994	ISBN 90-5237-655-7	576	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport Internationaal Bedrijvenpark Friesland (IBF)
9 maart 1994	ISBN 90-5237-657-3
574	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport GFT-composteerinrichting Maastricht, Beatrixhaven (<i>Glas en Vuurvast</i>)
4 februari 1994	ISBN 90-5237-658-1	583	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport uitbreiding grondreinigingsinstallatie Moerdijk van <i>Heldemij Realisatie B.V.</i>
15 maart 1994	ISBN 90-5237-672-7

- 585 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport over uitbreiding be- en verwerking van (gevaarlijke) afvalstoffen *Booy Beheer B.V.*, Rotterdam-Botlek
17 maart 1994 ISBN 90-5237-664-6
- 584 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport herinrichting Leidschendam
17 maart 1994 ISBN 90-5237-680-8
- 588 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport uitbreiding composteringsbedrijf Zuid-Holland te Hoek van Holland
29 maart 1994 ISBN 90-5237-688-9
- 578 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Waalbandijkverbetering Gameren – Nieuwaaal
29 maart 1994 ISBN 90-5237-643-3
- 571 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport locatiekeuze stortplaats *De Achterhoek*
30 maart 1994 ISBN 90-5237-630-1
- 505 Aanvullend advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport woningbouwlocaties Buitestad/Corridor Dordrecht
6 april 1994 ISBN 90-5237-684-0
- 590 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport biomassavergassingsinstallatie Noord-Holland
8 april 1994 ISBN 90-5237-685-9
- 586 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Landinrichtingsproject Land van Maas en Waal
11 april 1994 ISBN 90-5237-662-X
- 592 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport be- en verwerken gevaarlijke afvalstoffen Mirec B.V. te Eindhoven
14 april 1994 ISBN 90-5237-679-4
- 589 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport BFI scheidings- en vergistingsinstallatie te Harderwijk en Arnhem
18 april 1994 ISBN 90-5237-682-4
- 580 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport locatiekeuze stortplaatsen provincie Gelderland
20 april 1994 ISBN 90-5237-678-6
- 594 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport champignonreststoffenbewerking te Maasdriel
21 april 1994 ISBN 90-5237-677-8
- 587 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport beheer Haringvlietsluizen
26 april 1994 ISBN 90-5237-663-8
- 595 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport natuurontwikkelingsplan Grensmaas
6 mei 1994 ISBN 90-5237-699-9
- 593 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport ruilverkaveling Odoorn
19 mei 1994 ISBN 90-5237-686-7
- 598 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport voor waterwinning *Suameer*
20 mei 1994 ISBN 90-5237-697-2
- 601 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Landinrichtingsproject Enschede-Zuid
26 mei 1994 ISBN 90-5237-694-8
- 602 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Landinrichting Enter
26 mei 1994 ISBN 90-5237-689-1
- 597 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport voor de herinrichting Schoonebeek
30 mei 1994 ISBN 90-5237-696-4
- 599 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Tienjarenprogramma Afval 1995 – 2005
30 mei 1994 ISBN 90-5237-706-5
- 603 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport woningbouwlocatie Pijnacker-Zuid
27 mei 1994 ISBN 90-5237-692-1
- 600 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport streekplanuitwerking windmolenlocaties Flevoland
3 juni 1994 ISBN 90-5237-693-X
- 607 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport over de wijziging van de inrichting voor opslag van radioactief afval door de Centrale Organisatie Voor Radioactief Afval (COVRA) N.V. te Borsele
6 juni 1994 ISBN 90-5237-718-9
- 596 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport trajectstudie Rijksweg 69, Eindhoven – Belgische grens
6 juni 1994 ISBN 90-5237-695-6
- 591 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport parallelle vijfde baan luchthaven Schiphol
6 juni 1994 ISBN 90-5237-710-3
- 604 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport GFT-bewerkingsinrichting *Koningspleij-Noord*
6 juni 1994 ISBN 90-5237-702-2
- 605 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport cultureel-recreatief centrum (megabioscoop) te Diemen
15 juni 1994 ISBN 90-5237-721-9

- 608 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport demping Houthavens Amsterdam
17 juni 1994 ISBN 90-5237-707-3
- 610 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport/trajectstudie capaciteitsuitbreiding Coentunnel te Amsterdam
17 juni 1994 ISBN 90-5237-720-0
- 606 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport Oevergrondwaterwinning Opperduif/Streefkerk
20 juni 1994 ISBN 90-5237-711-1
- 609 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport grondwaterwinning Over-Betuwe
6 juli 1994 ISBN 90-5237-716-2
- 611 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport ontgronding en inrichting waterleiding-plas 2 Loenderveen
6 juli 1994 ISBN 90-5237-732-4
- 613 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport verwerking C2- en C3-afvalstoffen op stortplaats *Boeldershoek*
12 juli 1994 ISBN 90-5237-734-0
- 619 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport inrichting terrein stortplaats *Noordwest* te Zoetermeer
13 juli 1994 ISBN 90-5237-727-8
- 612 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport corridors tussen de regio's Amsterdam, Almere en 't Gooi (CRAAG)
14 juli 1994 ISBN 90-5237-728-6
- 616 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport voor de Kortsluitroute Rotterdam – Pendrecht
21 juli 1994 ISBN 90-5237-747-2
- 617 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport verplaatsing en uitbreiding waterwinning *Brucht* te Hardenberg (Ov.)
28 juli 1994 ISBN 90-5237-743-X
- 620 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport NAC-stadion, Lunetstraat te Breda
12 augustus 1994 ISBN 90-5237-738-3
- 622 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport Streekplanuitwerking Internationaal bedrijvenpark Friesland
25 augustus 1994 ISBN 90-5237-739-1
- 618 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport zandwin- en natuurbouwproject *Beeckerheide (N-Br)*
26 augustus 1994 ISBN 90-5237-737-5
- 614 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport herinrichting Groenraven-Oost
1 september 1994 ISBN 90-5237-722-7
- 624 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport inrichting *Combi Terminal Twente*
6 september 1994 ISBN 90-5237-745-6
- 621 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport verbetering Ooijsebandijk (Ubbergen – Nijmegen)
6 september 1994 ISBN 90-5237-751-0
- 625 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport tracévaststelling Aldtsjerk – Leeuwarden
8 september 1994 ISBN 90-5237-736-7
- 627 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport verplaatsing en uitbreiding drinkwatervoorziening Vlieland
22 september 1994 ISBN 90-5237-752-9
- 623 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport spaarbekken Panheel
23 september 1994 ISBN 90-5237-748-0
- 628 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport baggerspeciedepot IJmeergebied
30 september 1994 ISBN 90-5237-782-0
- 626 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport woningbouwlocatie Wateringse Veld
14 oktober 1994 ISBN 90-5237-749-9
- 629 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport stadsuitbreiding Amsterdam-Nieuw Oost, tweede fase
14 oktober 1994 ISBN 90-5237-750-2
- 615 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport A4, Burgerveen – Leiden
17 oktober 1994 ISBN 90-5237-786-3
- 634 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport mestbe- en -verwerkingsinstallaties Helvoirt, Gemert, Bergetijk, Baarle-Nassau
19 oktober 1994 ISBN 90-5237-775-8
- 633 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport landinrichting Olst-Wesepe
20 oktober 1994 ISBN 90-5237-779-0
- 631 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport shredderinstallatie *De Rutter Schroot B.V.* te Nijmegen
26 oktober 1994 ISBN 90-5237-787-1
- 630 Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport trajectstudie tangenten Eindhoven
1 november 1994 ISBN 90-5237-790-1

636	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport verbreding A2, Everdingen – Deil / Zaltbommel – Empel
2 november 1994	ISBN 90-5237-789-8	639	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport woningbouwlocatie <i>Buitenplaats Ypenburg</i> (Zuid-Holland)
23 november 1994	ISBN 90-5237-794-4
632	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport verbetering Millingse Bandijk en Duffeldijk
7 november 1994	ISBN 90-5237-793-6	643	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport metaal-recyclinginstallatie te Rotterdam Europoort
15 december 1994	ISBN 90-5237-797-9
635	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Grensoverschrijdend Bedrijventerrein Aken – Heerlen
15 november 1994	ISBN 90-5237-788-X	642	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Bedrijventerrein Medel
16 december 1994	ISBN 90-5237-798-7
637	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Batterijenverwerking Nedstaal BV
17 november 1994	ISBN 90-5237-792-8	644	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Aanleg N22
27 december 1994	ISBN 90-5237-801-0
640	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Baggerstortlocatie in de Oostvlietpolder en Ommedijksepolder
21 november 1994	ISBN 90-5237-799-5			

Toetsingsadviezen 1994

Projectnummer

438	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport verwerking fotografische chemische afvalstoffen Moerdijk
3 januari 1994	ISBN 90-5237-632-8	373	Aanvullend toetsingsadvies over het milieu-effectrapport ondergrondse gasopslag Norg
24 januari 1994	ISBN 90-5237-648-4
439	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport stortplaats zuidoostelijke regio Noord-Holland; deel I locatiekeuze
6 januari 1994	ISBN 90-5237-640-9	413	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport composteringsinstallatie Elbeweg te Rotterdam-Europoort
2 februari 1994	ISBN 90-5237-536-4
492	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport polymerenfabriek <i>S.C. Johnson Polymer B.V.</i> bij Heerenveen
11 januari 1994	ISBN 90-5237-642-5	435	Toetsingsadvies MER kuststrook Noord, gemeente Lelystad
7 februari 1994	ISBN 90-5237-572-0
367	Aanvullend toetsingsadvies composteringsinstallatie Midden-Zeeland (Borssele)
14 januari 1994		490	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport centrale bewerkingseenheid voor afgewerkte olie bij Paktank/Texaco te Botlek
11 februari 1994	ISBN 90-5237-600-3
394	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport slijverbrandingsinstallatie Noord-Brabant
20 januari 1994	ISBN 90-5237-623-9	390	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport woningbouwlocatie in streekplan Utrecht
16 februari 1994	ISBN 90-5237-635-2
266	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport <i>Ecogrint</i> Dordrecht
20 januari 1994	ISBN 90-5237-647-6	459	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport champignoncompost CNC te Moerdijk
18 februari 1994	ISBN 90-5237-651-4

- 476 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport recreatieproject *Graskuilen/De Schatberg* te Se venum
24 februari 1994 ISBN 90-5237-665-4
- 447 Toetsingsadvies over het natuur- en geluidas- pectenonderzoek Eder- en Ginkelse Heide
2 maart 1994 ISBN 90-5237-670-0
- 436 Toetsingsadvies over de inhoud van het milieu- effectrapport Rijksweg 32, gedeelte Hasker- dijken – Heerenveen-noord
7 maart 1994 ISBN 90-5237-674-3
- 430 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport stortplaats *Smlnk* te Hoogland Amersfoort
9 maart 1994 ISBN 90-5237-661-1
- 295 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport baggerspeciebergingslocatie Ketelmeergebied, fase 2
18 maart 1994 ISBN 90-5237-671-9
- 519 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport kernenergiecentrale Borssele
23 maart 1994 ISBN 90-5237-681-6
- 480 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport GFT-vergistingsinstallatie te Lelystad
25 maart 1994 ISBN 90-5237-675-1
- 463 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Rijksweg 73-Zuid
29 maart 1994 ISBN 90-5237-659-X
- 537 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport definitieve opslag jarosiet en afvalwaterneutra- lisatiegips door Budelco te Budel
12 april 1994 ISBN 90-5237-676-X
- 339 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport woningbouwlocaties in het HAL-gebied
14 april 1994 ISBN 90-5237-653-0
- 556 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport afvalverwerkingsinrichting Oostelijk Zuid-Lim- burg
11 mei 1994 ISBN 90-5237-700-6
- 532 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport uitbreiding warmte-krachtcentrale *Delesto* b.v.
16 mei 1994 ISBN 90-5237-683-2
- 300 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport corridorstudie Amsterdam – Utrecht
17 mei 1994 ISBN 90-5237-627-1
- 428 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport locatiekeuze afvalberging regio Eindhoven
20 mei 1994 ISBN 90-5237-645-X
- 377 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport golfbaan Eemland te Eemnes
25 mei 1994 ISBN 90-5237-669-7
- 499 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport woningbouw Dronten-West
30 mei 1994 ISBN 90-5237-690-5
- 370 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport ontwikkelingsplan *Harlingen Waddenstad*
6 juni 1994 ISBN 90-5237-691-3
- 253 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport industriezandwinning locatie *Geertjesgolf*
9 juni 1994 ISBN 90-5237-705-7
- 265 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Rijksweg A59, gedeelte Rosmalen – Geffen
23 juni 1994 ISBN 90-5237-719-7
- 534 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport verdubbeling N33
28 juni 1994 ISBN 90-5237-729-4
- 535 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport internationale spoorverbinding Randstad – Noord-Nederland – Noord-Duitsland door de provincie Groningen
28 juni 1994 ISBN 90-5237-730-8
- 508 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport reststoffenbewerkingsinstallatie NAM te Delfzijl
28 juni 1994 ISBN 90-5237-709-X
- 523 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport over hoofdstuk Verwijdering in het Milieube- leidsplan Groningen
30 juni 1994 ISBN 90-5237-726-X
- 469 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport grondreinigingsinstallatie BSN te Weert
5 juli 1994 ISBN 90-5237-735-9
- 389 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Distripark Maasvlakte
5 juli 1994 ISBN 90-5237-598-4
- 485 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport uitbreiding *AVIRA* verbrandingslijn-4 te Duiven
7 juli 1994 ISBN 90-5237-715-4
- 301 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport stortplaats zuidwestelijke regio provincie Noord-Holland
8 juli 1994 ISBN 90-5237-553-4
- 484 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport grootschalige woon- en werklocaties stadsregio 's-Hertogenbosch
11 juli 1994 ISBN 90-5237-704-9

574	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport GFT-composteringsinrichting Maastricht
12 juli 1994	ISBN 90-5237-712-X	450	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport glasrecycling Groot te Heiloo
5 september 1994	ISBN 90-5237-773-1
410	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport overlaad- en bewerkingsinrichting afvalstoffen te Delft
13 juli 1994	ISBN 90-5237-725-1	461	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport verwerking verfresten c.a. door Exachem/Inter-Che-M te Beuningen
6 september 1994	ISBN 90-5237-53-7
483	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport grootschalige woon- en werklocaties stadsregio Tilburg
19 juli 1994	ISBN 90-5237-703-0	565	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport WKC Elsta te Terneuzen
15 september 1994	ISBN 90-5237-771-5
514	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport over een GFT-composteringsinrichting te Oss
20 juli 1994	ISBN 90-5237-724-3	127	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport voor de wegverbinding Zwolle - Almelo (A35/A36 ¹)
23 september 1994	ISBN 90-5237-768-5
482	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport windmolenpark Eemsmond
8 augustus 1994	ISBN 90-5237-741-3	500	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport wijziging en uitbreiding thermische grondreinigingsinstallatie van NBM te Schiedam
10 oktober 1994	ISBN 0-5237-776-6
399	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport baggerspeciedepot Averijhaven Velsen
9 augustus 1994	ISBN 90-5237-652-2	527	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Milleucentrum Deurne
10 oktober 1994	ISBN 90-5237-770-7
318	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport recreatieve eindafwerking stortplaats Gulbergen te Nuenen
22 augustus 1994	ISBN 90-5237-754-5	524	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Centrale Bewerkingseenheid (CBE) voor afgewerkte (smeer)olie North Refinery te Delfzijl
13 oktober 1994	ISBN 90-5237-781-2
334	Toetsingsadvies over het integrale milieu-effectrapport Schiphol en omgeving
23 augustus 1994	ISBN 90-5237-766-9	504	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport uitbreiding GFT-composteringscapaciteit VAM-Wijster
13 oktober 1994	ISBN 90-5237-783-9
405	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport UMER-S4S2 (vaststelling van de geluidzone van de luchthaven Schiphol voor het vierbanenstelsel met zuidelijk gebruik van de Zwanenburgbaan en verlenging van de Kaagbaan)
23 augustus 1994	ISBN 90-5237-767-7	378	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport GFT-composteringsinrichting te Duiven
13 oktober 1994	ISBN 90-5237-708-1
494	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport en de aanvulling daarop over de opslagfaciliteit radioactief afval ECN te Petten
29 augustus 1994	ISBN 90-6237-688-3	171	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport compagniesoefenterrein (COT)-minus Havelte
14 oktober 1994	ISBN 90-5237-740-5
308	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport baggerspeciedepot Hollandsch Diep
29 augustus 1994	ISBN 90-5237-723-5	454	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport warmtekrachteenheid (WKE) Galileistraat te Rotterdam
14 oktober 1994	ISBN 90-5237-780-4
502	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport verplaatsing drinkwaterwinning Schiermonnikoog
30 augustus 1994	ISBN 90-5237-744-8	507	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport bouwlocatie Delfgauw te Pijnacker
17 oktober 1994	ISBN 90-5237-733-2
474	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport bewerkingsinrichting gevaarlijk afval ATF Drachten
5 september 1994	ISBN 90-5237-772-3	475	Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport kernenergiecentrale Dodewaard
25 oktober 1994	ISBN 90-5237-784-7

1 Dit betreft ook de verbinding Almelo - Vriezenveen.

<p>543 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport hoofdstuk Verwijdering in het Provinciaal Milieubeleidsplan 1995 - 1998 Drenthe
11 november 1994 ISBN 90-5237-746-4</p> <p>378 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport GFT-composteringsinrichting te Dulven
11 november 1994 ISBN 90-5237-708-1</p> <p>516 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport grootschalige woon- en werklocaties Stadsregio Eindhoven - Helmond
28 november 1994 ISBN 90-5237-742-1</p> <p>408 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Uitbreiding Afvalverwerking Vink Barneveld
28 november 1994 ISBN 90-5237-774-X</p> <p>330 Toetsingsadvies over de aanvulling op het milieu-effectrapport Betuweroute, behorend bij het voorontwerp-tracébesluit
28 november 1994 ISBN 90-5237-805-3</p> <p>541 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Provinciaal Milieubeleidsplan Limburg hoofdstuk afvalverwijdering 1995 - 1998
1 december 1994 ISBN 90-5237-795-2</p> <p>526 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Milieubeleidsplan hoofdstuk Verwijdering Afvalstoffen provincie Overijssel
1 december 1994 ISBN 90-5237-777-4</p> | <p>141 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport behorende bij de nieuwe HSL-Nota over het Nederlandse deel van de hogesnelheidsspoorverbinding Amsterdam - Brussel - Parijs / Londen
2 december 1994 ISBN 90-5237-323-X</p> <p>491 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport bewerkingsinstallatie voor halonen F.M. Hugen Holding B.V. te Zevenaar
5 december 1994 ISBN 90-5237-800-2</p> <p>578 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Waalbandijkverbetering Gameren-Nieuwaal
8 december 1994 ISBN 90-5237-778-2</p> <p>573 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport A58 omlegging Etten-Leur, wegvakken Etten-Leur
12 december 1994 ISBN 90-5237-804-5</p> <p>486 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Van Vliet Sloop- en GFT-afval Wateringen
12 december 1994 ISBN 90-5237-796-0</p> <p>412 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport woningbouwlocatie Haarlemmermeer-West
13 december 1994 ISBN 90-5237-701-4</p> <p>544 Toetsingsadvies over het milieu-effectrapport Ophoging regionale stortplaats Nauernasche Polder
22 december 1994 ISBN 90-5237-803-7</p> |
|---|---|

Adviezen in het kader van de samenwerkingsovereenkomst met DGIS 1994

Project-nummer			
002	Advisory Review of the Environmental Impact Statement Kasur Tanneries Effluent Treatment Plant Punjab Province, Pakistan 13 januari 1994 ISBN 90-5237-646-8	29 juni 1994	ISBN 90-5237-714-6
010	Advisory review of the Environmental Impact Statement of the Arun III Hydroelectric project, Nepal 2 juni 1994 ISBN 90-5237-698-0	012	Advisory review of the Environmental Impact Statement Oil refinery Tout Lui Faut, Surinam 7 juli 1994 ISBN 90-5237-713-8
003	Advice on the specifications for the content of a strategic environmental impact statement for the Rio Paute catchment, Ecuador 27 juni 1994 ISBN 90-5237-687-5	004	Advice for terms of reference for the environmental profile of Shabwah Governorate, Republic of Yemen 29 juli 1994 ISBN 90-5237-667-0
007	Advisory review of the Environmental Impact Statement Kerawalapitiya reclamation project, Sri Lanka	012	Final advisory review of the additional information and the environmental impact statement Oil refinery Tout Lui Faut, Surinam 25 november 1994 ISBN 90-5237-802-9

Overige adviezen 1994

Project-
nummer

334	Advisory guidelines for the environmental impact statement on Amsterdam airport and surroundings
4 December 1994	ISBN 90-5237-755-3	254	Advisory guidelines for the environmental impact statement on gravel extraction and relandscaping in the area Stevensweert/Ohé en Laak
22 February 1990	ISBN 90-5237-756-1
463	Advisory guidelines for the environmental impact statement on the southern part of the (Dutch) National Motorway 73, from Venlo to St. Joost
26 May 1994	ISBN 90-5237-761-8	533	Advisory guidelines for the environmental impact statement on deep infiltration of levee groundwater for Southeast Utrecht
15 October 1993	ISBN 90-5237-763-4
516	Advisory guidelines for the environmental impact statement on large-scale residential and industrial building sites in the area of Eindhoven and Helmond
27 August 1993	ISBN 90-5237-758-8	562	Advisory guidelines for the environmental impact statement on landfill 'Braambergen' at Almere
28 December 1993	ISBN 90-5237-764-2
135	Advisory guidelines for the environmental impact statement on a 600 MWe coal-fired power station in Amsterdam
21 August 1987	ISBN 90-5237-765-0	501	Advisory guidelines for the environmental impact statement on a waste incineration plant in the region of Twente
18 June 1993	ISBN 90-5237-762-6
384	Advisory guidelines for the environmental impact statement on expansion of the ESSO refinery with a hydrocracker
24 January 1992	ISBN 90-5237-760-X	354/
599	Advisory guidelines for the environmental impact statement Ten Years Programme Waste of the Waste Management Council 1992-2002 and advisory guidelines for the environmental impact statement Ten Years Programme Waste of the Waste Management Council 1995-2005
20 June 1991/
30 May 1994	ISBN 90-5237-759-6
			635	Richtlinienempfehlung für die Umweltverträglichkeitsprüfung zum grenzüberschreitenden Gewerbegebiet Aachen - Heerlen;
15 november 1994	ISBN 90-5237-785-5

Overige publicaties 1994

EIA-methodology in the Netherlands, Views of the Commission for EIA
June 1994

ISBN 90-5237-717-0

EIA-methodology: Scoping of alternatives a study based on ten representative cases
August 1994

ISBN 90-5237-757-X

BIJLAGE 6

Overzicht van procedures: stand van zaken per 31 december 1994

LEGENDA: = niet onder wettelijke m.e.r.-plicht gestart
 = onder wettelijke m.e.r.-plicht gestart
 = tijdens interim-beleid (tot mei 1986) gestart
 = (voorlopig) gestopt

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	eerste evaluatie
101 Oeververbinding Rotterdam (2e Benelux)							
102 Baggerspectieberging (Slufterdam)							
103 Grevelingenmeer zout of zoet							
105 Strandvlakte IJmuiden							
107 Compagniesoefenterrein Ginkelse helde							
109 Zutveringslibplan Zuid-Holland							
111 C ₂ -deponie op de Maasvlakte							
112 Amsterdam Nieuw-Oost							
112a Amsterdam Nieuw-Oost, 1e fase							
113 Provinciaal afvalstoffenplan Drenthe							
114 Westerschelde oeververbinding							
115 Gasontzwavelingsinstallatie Emmen							
116 Geluidhinderrecreatie Breda							
117 Afvalstortplaats Midden-IJssel ¹⁾							
118 Kampeer-/watersportcentrum Broekerhaven te Stede Broec							
119 Ontgrondingenplan Noord-Brabant							
120 Uitbreiding luchthaven Maastricht							
Nader rapport							
Aanvullend MER							
121 Luchtscheiding/mengstation Ommen							
123 Opslag en verwerking radioactief afval							
Locatiegebonden (PZEM-terrein)							
Locatie Sloe							
125 Baanverlenging luchthaven Eelde							

¹⁾ Dit project vindt zijn vervolg in project 256.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eerste eva-luatie
126 Dollarthafenproject Emden ^{2]}]	
127 RW 35/36 Zwolle – Almelo (- Vriezenveen)							
128 HELP Melderslo							
129 (Dubbel) eenheidsoefenterrein De Haar ^{3]}]			
130 Afvalstortplaats De Dolten (Nijehaske)							
131 Rijksweg 57 op Walcheren							
132 Rijksweg 16 bij Rotterdam ^{4]}]			
133 Nadere regelen oltelozing offshoremijnbouw							
134 Stort zuiveringsslib Slufterdam							
135 Hemwegcentrale-8 Amsterdam							
136 Afvalverwerking stadsgewest Den Bosch]			
137 Ondergrondse opslag radioactief afval]				
138 Eenheidsoefenterrein Groote Veld]			
139 Amer-9 kolencentrale Geertruidenberg							
140 Provinciaal afvalstoffenplan Noord-Brabant							
141 Hogesnelheidsspoorlijn Parijs – Amsterdam							
142 Stormvloedkering Nieuwe Waterweg							
143 Afvalberging van TDF Tiofine ^{5]}]			
144 Uitbreiding natuurpark De Efteling							
145 Kolenreststoffenberging Flevo-centrale]			
146 Provinciaal afvalstoffenplan Noord-Holland							
147 Rijksweg A30/Recreatieplas Maanderbroek							
148 Verbranding zuiveringsslib Oost-Brabant ^{6]}]			
149 Zoutwaterlozing op de Eems]	
153 Afvalverwerkingslocatie De Marsen							

2 Toetsing 'Zusammenfassende Umweltuntersuchung'.

3 Dit project wordt vervolgd onder nr. 538.

4 Deze procedure wordt voortgezet als onderdeel van de m.e.r.-procedure voor het Integraal Plan Noordrand Rotterdam (project 247).

5 Tijdens de opstelling van het MER is voor een niet-m.e.r.-plichtige oplossing gekozen; m.e.r.-procedure stopgezet.

6 Procedure is gestopt; zie verder onder project 394.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	eerste evaluatie
154 Grondwaterwinning Alblasserwaard/Vijfheerenland							
155 Uitbreiding afvalstortplaats Geldermalsen							
156 HELP Rossum-Oost							
157 Oppervlaktedelfstoffenwinning IJsselmeer							
158 Regionaal ontgrondingenplan Noordzee							
159 Provinciaal afvalstoffenplan Limburg							
160 Waterbeheer Veerse Meer							
161 Keersluis Ramspol ^{7]}							
162 Rijksweg A50							
163 Stortplaats Helloo							
165 Afvalverwerkingsinstallatie-West A'dam							
166 Golfbaan De Utrecht Hilvarenbeek							
167 Centrale slibverbranding Zutphen							
168 Golfbaan Lochem							
169 Afvalverwerking ARCG/Westerkwartier ^{8]}							
170 Westrandweg/Hoofdwegen regio Schiphol							
171 COT-minus Havelte							
172 Stadsgewestpark Noorddijk Groningen							
173 Polypropeenfabriek DSM Geleen							
174 HELP Baarderadeel							
175a Diepinfiltratie NAM in Zuidoost-Drenthe							
176 Afvalverwijdering Z.O.-Brabant (STAZOB)							
177 Afvalstortplaats regio Arnhem							
179 Afvalstortplaats Velsen							
180 Toer./recr. inrichting Neeltje Jans							
181 Slib- en baggerspectieplan Noord-Holland							
182 Afvalverwerkingsinr. Zuid-Holland west							
183 Wegverbinding Zutphen - Deventer - Raalte							

7 Dit project vindt zijn vervolg in project 406.

8 Dit project is opnieuw gestart onder projectnummer 421.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	eerste evaluatie
184 Afvalberging Lickebaert							
185 Zuiveringsslibplan Flevoland							
186a Golfbaan Het Zelle Hengelo							
187 Stortplaats Nauernasche polder Zaanstad							
188 Shredder Zaanse Schroothandel b.v.							
189a Golfbaan Heinenoord							
190a Mestverwerking Kr.hetde Sevenum							
191a Golfbaan De Witdonk Meijel/Roggel							
192 Plan bouw- en sloopafval Zuid-Holland							
193 Provinciaal afvalstoffenplan Utrecht							
194 Golfbaan Sybrook Enschede							
196 Golfbaan Scherpenberg Apeldoorn							
198 Afvalverwerkingsinrichting Wijster							
199 Diepinfiltratie Overveen							
203 Golfbaan Zeddam							
204 Golfbaan Ambt Delden							
205 VerTech-installatie Apeldoorn							
207 Kolenvergassing Buggenum							
208 Reststoffenverwerking Boeldershoek ⁹⁾							
Aanvullend MER inzake mestverwerking							
209 Draattrommeloven-9 bij AVR-chemie							
210a Golfbaan Rosmalen							
211 Composteerinrichting Amersfoort							
212 Afvalstortplaats Zoetermeer-Noordwest							
215 Afvalstortplaats Derde Merwedehaven							
216 COT Ermelo-Noord							
217 Ind. zandwinningsplan Gelderland, fase 2							
218 Themapark Diamonda Lelystad							
219 Berging mijnbouwreststoffen NAM							

9 Zie voor het onderdeel afvalverbranding nr. 501, onder dit nummer wordt de mestverwerking voortgezet.

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	eerste evaluatie
220	Verdringing Mg-houdende pekel (NAM)						
221	COT/EOT Oirschot						
222	Eurodrôme Arnhem (Hulssen)						
223	Afvalstortplaats Weert						
224	Afvalstortplaats Linne/Montfort						
225	Afvalverwerkingslocatie Moerdijk						
226	Baanverlegging circuit Zandvoort						
227	Berging/verwerking van jarosiet bij Budelco						
	Verwerking van jarosiet bij Budelco ¹⁰⁾						
	Definitieve berging van jarosiet bij Budelco						
228	Afvalstortplaats Landgraaf						
229	Composteerinr. Purmerend						
230	DOP Oost-Abstpolder						
231	Woningbouwlocatie Purmerend						
232	Sporeuitbreiding Zwolle – Amersfoort						
234	Sportcentrum Oisterwijk						
235a	Golfbaan Willem Arntzhoeve te Zelst						
236a	Shredder Born						
239	Uitbreiding ARN Beuningen						
240	Rijksweg 61 Terneuzen – Ter Hole						
241	Provinciaal afvalstoffenplan Flevoland						
243	Locatiekeuze baggerspeciestort Zeeland ¹¹⁾						
244	Shredderinstallatie 's-Gravendeel						
245	Mestverwerking Dordrecht						
246	HELP Baarle-Nassau						
247	Integraal plan noordrand Rotterdam						
248	Landelijke richtlijnen baggerspeciedepots						
249a	Mestcompostering CNC te Milsbeek						
250	Mestverwerking Promest Helmond						

10 Procedure is gestopt en vervolgd onder project 448.

11 De m.e.r. wordt uitgevoerd in drie fasen. Voor de tweede fase is het MER uitgebracht.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eerste eva-luatie
251	Locatekeuze afvalverwerking West-Brabant						
252	Grondreinigingsinstallatie Broerius						
253	Industriezandwinning Geertjesgolf (Gld.)						
254	Stevol-ontgrindingen Maasbracht						
255	Afvalstortplaats Wambach-groeve						
256	Afvalverwerkingsinstallatie Ramelerveld						
257	Golfbaan Euverem Valkenburg (L.)]	
258	Uitbreiding Eemscentrale						
259	Shredder te Oosterhout]		
260	Bedrijventerrein Helerhoeve te Venlo						
261	Herontwikkeling haven Scheveningen]			
262	Compagniesoefenterrein Weerterheide]			
263	Ethylbenzeen-/styreenfabriek Dow Benelux						
264	Structuurschema Groene Ruimte						
265a	Rijksweg 59, gedeelte Rosmalen – Geffen						
266	Ecogrind Dordrecht						
267	Graan-, gras- en mestdrogerij Planta Koea]			
268	Golfbaan waterwingebied Tilburg						
269	Rijksweg 58, gedeelte Schoondijkje - Sluis						
270	Golfresort Sterna te Bergen						
271	Logistiek park Ossendrecht]
272	Nieuwbouw Elektrolyse Aluminium Delfzijl]			
273	Uitbreiding energiecentrale Maasvlakte]	
274	Z.W. structuur 's-Hertogenbosch - Vught						
275	Hoogspanningsleiding Zwolle – Meeden ^{12]}]			
276	Berging baggerspecte Zuid-Holland						
277	Stortplaats Spinder						
279	Dempingen Waal-/Eemhaven Rotterdam						
280	Afvalberging Schinnen/Spaubeek						

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eerste eva-luatie
281 Afvalverwerking Oost-Veluwe (Wilp)							
282 Archeon, Alphen a/d Rijn							
283 Stortplaats Hoge Nespolder te Zwijndrecht]			
284 Compostfabriek Noord-Limburg							
285 Huisvuilcentrale AVI Boekelermeer Alkmaar							
286 Dieptinfiltratie Zuid-Holland							
287 380kV hoogspanningslijn Meeden - Eems							
288 Buisleiding Waddenzee ^{13]}]			
289 Golfbaan Gendersteijn (Veldhoven c.a.)							
290 Beleidsplan drink- en industriewatervoorz.							
291 Zwanenburgbaan Schiphol ^{14]}]			
293 Zandwinning en hercultivering te Kekerdom]			
294 Golfbaan 't Hout te Breda]		
295 Berging baggerspecie Ketelmeergebied							
296 Modificatie raffinaderij Shell Pernis ^{15]}]			
296a Hycon-installatie raffinaderij Shell Pernis							
297 Filterpers en rwzi te Heerenveen							
298 Uitbreiding stortplaats Uden							
299 Bouwlocatie Amersfoort							
300 Corridorstudie Amsterdam - Utrecht							
301 Grofvuilstortplaats Z.W.-Noord-Holland							
305 Afvalverwijderingsinrichting Wieringermeer							
306 Herontgronding en (her)inrichting Osen]			
307 Noordelijke randweg Haagse regio							
308 Baggerspeciedepot Hollandsch Diep							
309 Provinciaal ontgrondingenplan Limburg]			
310 Beleidsplan baggerspecie Gelderland							
311 Golfbaan Herfte - Wijthem te Zwolle							

13 M.e.r.-procedure voorlopig stilgelegd vanwege de keuze van aanlanding van aardgas in Duitsland.

14 Deze procedure wordt voortgezet als onderdeel van de procedure voor Schiphol en omgeving (334).

15 Dit project vindt zijn vervolg in de projecten 396a en 423.

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eerste eva-luatie
312 Composteringsinrichting Alphen a/d Rijn							
313 Polyetheenfabriek DSM							
314 Slibontwatering oostelijke mijnstreek ¹⁶⁾]			
315 GFT-composteerinrichting Moerdijk							
316 Provinciaal afvalstoffen plan PAP Friesland							
317 Golfterrein Aerwinkel, tweede fase]		
318 Stortplaats Gulbergen							
319 Destillatiefabriek VOTT Europoort							
320 Mestoverslag Wanssum]			
321 Slibdrooginstallatie R.I.-Oost Amsterdam							
322 Uitbreiding Afvalverwerking Botlek (AVB) Rotterdam]			
323 Recreatiegebied De Groene Ster Leeuwarden							
324 Nieuwe roosteroven AVR Rijnmond							
325 Kalvergiërbewerkingsinstallatie Putten							
326 Kalvergiërbewerkingsinstallatie Elspeet							
327 Kalvergiërbewerkingsinstallatie Ede							
328 Kalvergiërbewerkingsinstallatie Barneveld							
329 Stortplaats Zevenbergen							
330 Goederenspoorlijn Rotterdam - Zevenaar - Duitsland							
Aanvulling							
331 Provinciaal afvalstoffenplan PAP Gelderland							
332 Stortlocatie Skinkeskans Leeuwarden							
333 Stortplaats Hollandse Brug Naarden							
334 Plan van aanpak Schiphol en omgeving							
Aanvullend MER							
335 Shredder Moerdijk							
336 Zuidelijke ontsluitingsweg, Boxtel							
337 Huisvuilverwerking Leiden							
338 Huisvuilverwerking Rotterdam/Dordrecht]					

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	eerste evaluatie
339	Woningbouwlocaties HAL-gebied						
340	Bedrijventerrein Wijchen/Nijmegen						
341	Aanleg Oostboog Flevolijn						
343	Woningbouw Over Betuwe regio Nijmegen						
344	Composteringsinrichting Espel						
345	Slibverwerkingsinstallatie te Mierlo						
346	Noordoosttangent Tilburg						
347	Heropening AVI Leeuwarden (OLAF) ^{17]}						
348	Bos en Golf te Vries (gem. Assen)						
349	Afvalverbranding Zuidoost Nederland ^{18]}						
350	Overslagstation Venlo ^{19]}						
351	Verblijfsrecreatie en golfbaan Steenwijk						
352	Baggerdepot Hollandsche IJssel						
353	Gasgestookte WKC Moerdijk						
354	Tienjarenplan Afvalstoffen AOO						
355	Afronding omlegging Nistelrode ^{20]}						
356	Rijksweg 34/37 Hoogeveen - Duitse grens						
357	Slibdrooginstallatie Beverwijk						
358	Structuurschema Elektriciteitsvoorziening						
359	Schrootverwerkingsinst. Kootstertille						
360	Rijksweg 15 Ressen - Dulven						
361	GFT-vergistingsinstallatie Rijnmond						
362	Woningbouw Enschede-Glanerbrug						
363	Afvalopslag 'Laagraven' Nieuwegein						
364	Draaltrommeloven (DTO)-10 bij AVR						
365	Warmte/krachtinstallatie UNA Diemen						
366	Binnenduinrandzone Hollum - Ballum						
367	Composteringsinstallatie Midden-Zeeland						

17 AVI wordt niet heropend.

18 Locatiekeuzebesluit Inrichtings-MER voortgezet onder nr. 656

19 Procedure gestaakt in verband met wijziging van het Besluit m.e.r. (vervallen van de m.e.r.-plicht).

20 In afwachting van vaststelling van het tracébesluit over de A50 is deze procedure voorlopig stilgelegd.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	eerste evaluatie
368 Waterrecreatiegebied Emmen-Zuid							
369 Slibverbrandingsinstallatie Shell]			
370 Masterplan Harlingen							
371 Polymeerfabriek Shell Moerdijk]					
372 Infiltratie Maaskant							
373 Ondergrondse gasopslag Norg ²¹]							
374 Drooginstallatie stapelbare mest Vefinex							
375 Provinciaal afvalstoffenplan PAP-III Zeeland							
376 Berging chemisch afval op Bovenveld]			
377 Golfbaan Zuidpolder te Veen (Eemnes)							
378 GFT-composteringsinrichting Dulven							
379 Katalysatorberging DSM Geleen							
380 Vuilverwerkingsbedrijf Noordoostpolder e.o.]			
381 GFT-composteringsinrichting Boeldershoek							
382 Baggerspectedeponie Limburg							
383 Mestcompostering Theeuwen Blitterswijk							
384 Esso hydrocracker							
385 Integraal stadsrandmodel Beers/Cuijk							
386 GFT-composteringsinstallatie Utrecht]			
387 Promest Zeeland							
388 Stortplaats 't Klooster Nieuwegein							
389 Distripark Maasvlakte							
390 Woningbouwlocaties streekplan Utrecht							
391 Woningbouwlocaties Stadshagen Zwolle							
392 Uitbr. elektriciteitscentrale RoCa-3 Rotterdam							
393 Scarabee mestverwerkingsinr. Borculo							
394 Slibverbranding Noord-Brabant							
395 MTBE-fabriek Nerefco in Europoort							
396 Golfresidentie Dronten							
397 Grootschalige mestverwerking Dulven							

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	eerste evaluatie
398	Fleuren Compost Middelharnis						
399	Baggerberging Avertjhaven Velsen						
400	GFT-vergisting 'Midden-Brabant' Tilburg						
401	Golfcomplex Staadegaard Renkum (Gld)						
402	Composteringsnr. Noord-Holland-Zuid						
403	Afvalverwerking Veendam						
404	Incinerator Aramidemaatschappij Delfzijl						
405	Gebruik Zwanenburg-/Kaagbaan Schiphol						
	Aanvulling MER						
406	Keersluis Ramspol, tweede fase						
407	Opslag/verwerking chem. afval Dordrecht						
408	Stortplaats Aanschoterweg Barneveld						
409	Akzo Pharma Oss, locatie II						
410	BFI overlaad-/bewerkingstnr. afval Delft						
411	Woningbouwlocaties Zaanstad						
412	Woningbouwlocatie Haarlemmermeer-West						
413	Composteerinrichting PROAV Rotterdam						
414	Open Beerdam Rotterdam						
415	Baggerspecieberging Hansweert						
416	Scarabee mestverwerking Sevenum						
417	Baggerberging Amerikahaven Amsterdam						
418	Uitbreiding UCN Urenco						
419	S11/N54 Zuidelijke Randweg Wateringen						
420	HFK-fabriek Dordrecht						
421	Afvalverwerking ARCG Westerkwartier						
423	Shell hydrocracker Pernis						
424	Afvalstoffenterminal Moerdijk (ATM)						
425	Stadion Amsterdam						
427	Zuidelijke Ringweg Groningen (Rijksweg 7)						
428	Afvalberging Helmond/Eindhoven						
429	Warmtekrachtcentrale Nijmegen (EPON)						
430	Stortplaats Smink Amersfoort						

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eerste eva-luatie
431 Hoogers chemisch afval Geldrop							
432 Structuurvisie Ede/Veenendaal							
433 Bestemmingsplan Beitel-Zuid te Heerlen]				
434 Tracéstudie A4/A16							
435 Noordelijke kuststrook Lelystad							
436 Rijksweg 32 Heerenveen							
437 Afvalverwerking De Jong Gorcum							
438 Chem. afvalverwerking Argentia Moerdijk							
439 Stortplaats z.o.-regio Noord-Holland]	
440 A58 omlegging Etten-Leur							
441 A58/A16 Princeville Breda/Prinsenbeek							
442 Flevo milieu-en energiepark Lelystad							
443 Mestverwerking Scarabee Venray							
444 Afvalscheiding/-vergisting Dordrecht ^{22]}]			
445 Mestverwerking Scarabee Nederweert							
446 Vliegassilo's Maasvlakte							
447 Luchtmobiele Brigade Eder/Ginkelse heide							
448 Co-treatment in oxysmeltoven bij Budelco ^{23]}]			
449 Mestverwerkingsinstallatie Ede							
450 Glasrecyclinginstallatie Heloo							
451 Oevergrondwaterwinning Langerak							
452 Uitwijkhaven Weurt							
453 Golfbaan Mereveld							
454 Warmtekrachtenheid Rotterdam							
455 Zandwinning Westvaarders Wadden							
456 Natuurontwikkeling IJsselmonding]			
457 Mestcompostering Heveco Grubbenvorst							

22 Procedure stopgezet in december 1994 vanwege stopzetting samenwerking Proav en Gevudo voor dit project. Proav heeft het initiatief voortgezet voor zo'n installatie via project 489.

23 Deze procedure is stopgezet omdat de initiatiefnemer geen perspectief zag op realisering van het voornemen. Inmiddels zijn vergunningen verleend voor de overslag van 'historisch' jarosiet uit bestaande bekkens naar nieuwe bekkens, en voor de opslag van bij de zinkproductie vrijkomend jarosiet in een nieuw bekken.

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	eerste evaluatie
458	Grondreinigingsinstallatie Texaco Botlek]			
459	Champignonmest CNC Moerdijk]			
460	GFT-composteringsinstallatie AVU Utrecht]				
461	Verw. verfresten e.a. Exachem Beuningen						
462	Wijziging C3-deponie Loswalweg Rotterdam						
463	Rijksweg 73 Venlo/Maasbracht						
464	Warmtekrachtcentrale Swentibold Geleen						
465	GFT-composteerinstallatie Lage Weide]				
466	Chemische afvalverwerking TCR Botlek						
467	Afvalberging Z.W. Midden-Utrecht						
468	Scheidingsinstallatie Hoog Zestdihoven						
469	Grondreinigingsinstallatie BBS te Weert						
470	Secundaire weg S205/S210						
471	Golfbaan Teteringen						
472	Loswal in de Noordzee voor baggerspecte						
473	GFT-composteerinrichting Maastricht ²⁴⁾]			
474	Chemisch afval ATF Drachten						
475	Kernenergiecentrale Dodewaard						
476	Recreatie Graskuilen/De Schatberg Sevenum						
477	Mestverwerkings-/koolstoffenfabriek Zutphen						
478	Uitbreiding stortplaats Zelhem						
479	Aluminiumalkylen Akzo Rotterdam						
480	GFT-vergistingsinstallatie Lelystad						
481	Bedrijventerrein Vossenbergr-West Tilburg						
482	Windmolenpark Groningen						
483	Woon- en werklocaties stadsregio Tilburg						
484	Woon- en werklocaties regio 's-Hertogenbosch						
485	Uitbreiding AVIRA Duiven						
486	Van Vliet sloop- en GFT-afval Wateringen						
487	Grondreiniging Boeldershoek						

24 Dit project wordt vervolgd onder nummer 574.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	eerste evaluatie
488	Rijksweg 4 Delft – Schiedam						
489	Afvalscheiding en vergisting Moerdijk						
490	CBE Paktank Botlek						
491	Halonen Hugon B.V. Zevenaar						
492	Polymerenfabriek Johnson Friesland						
493	Calandverbinding						
494	Kernenergie ECN Petten						
495	AVI-slakkenbehandeling Dordrecht						
496	Hoger Onderwijs Reactor (IRI) Delft						
497	PAP-III Zuid-Holland						
498	Centrale bewerkingsseenheid (CBE) Lelystad						
499	Woningbouwlocatie Dronten-West						
500	Grondreinigingsinstallatie Schiedam						
501	Afvalverbrandingsinstallatie Twente						
502	Drinkwaterwinning Schiermonnikoog						
503	Omleiding RW 706 Halfweg/Zwanenburg						
504	GFT-compost.capaciteit VAM-Wijster						
505	Stadsontwikkeling Dordrecht						
506	Woningbouw- en bedrijventerreinen Twente						
507	Bouwlocatie Delfgauw te Pijnacker						
508	Reststoffenbewerking NAM Delfzijl						
509	Verwijdering zuiveringsslib Gr. Fr. en Dr.						
510	Chemisch afval Hengelo/Enschede						
511	Zuid-Willemsvaart bij 's-Hertogenbosch						
512	Baanverlenging Groninger Airport Eelde						
513	Intergemeentelijk Structuurplan Utrecht						
514	GFT-composteerinrichting Oss						
515	Verwerkingscap. zuiveringsslib Zuid-Holland						
516	Woon- en werklocaties Eindhoven/Helmond						
517	Rivierdijkverbetering Bomendijk						
518	Industrieterrein Graethelde te Geleen						
519	Kernenergiecentrale Borssele						

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	eerste evaluatie
520 Be- en verw.install. FCA Bergen op Zoom							
521 Bosplan Bentwoud bij Zoetermeer							
522 Grondreinigingsinstallatie Drachten							
523 Milieubeleidsplan Groningen							
524 Centrale bewerkingseenheid (CBE) Delfzijl							
525 GFT-verwerking ICOVA Den Haag							
526 Milieubeleidsplan Overijssel							
527 Milieucentrum Deurne							
528 Toepassing reststoffen ILP-Wal Europoort							
529 Zeefzandreinig. Roosend./Tilburg/ Helmond							
530 Stortplaats De Goudsberg Lunteren							
531 Recreatiegebied Aakvlaai							
532 Uitbr. WKC Delesto BV Delfzijl							
533 Dieptinfiltratie oevergrondwater ZO Utrecht							
534 Verdubbeling van de N33 Groningen							
535 Internationale spoorverbinding Groningen							
536 Landinrichting Bergen-Egmond-Schoorl							
537 Stort jarosiet en gips Budelco							
538 Dubbel eenheidsoefenterrein De Haar							
539 Landinrichting Saasveld-Gammelke							
540 Landinrichting Rijssen							
541 Milieubeleidsplan Limburg							
542 Landinrichting Haren							
543 Milieubeleidsplan Drenthe							
544 Stort Nauernasche Polder Zaanstad							
545 Landinrichting Drachten							
546 Windenergieopwekking Friesland							
547 Natte reinigingsinstallatie Den Haag							
548 Structuurplan Kloosterveen Assen							
549 Golf- en countryclub Harderwold Zeewolde							
550 Landinrichting Achtkarspelen-Zuid							
551 Be- en verwerking gevaarlijk afval Uden							

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	eerste evaluatie
552 Omleidingen Appingedam en Holwerde							
553 Uitwijkhaven Lobith (Gelderland)							
554 Haven- en industrieterrein Axelsche Vl.							
555 Stortterrein Eijsden AVL Deponie							
556 Stortplaats Landgraaf							
557 Verbreding A2 rondweg 's-Hertogenbosch							
558 Verlengde berging zuiveringsslib Slufter							
559 Stort en verw. afval ZW regio Noord-Holland							
560 Be- en verwerking KCA Rotterdam (Roteb)							
561 Landinrichting Kust West Z-Vlaanderen							
562 Vuilstortplaats Braambergen Almere							
563 Landinrichting Laaghalen							
564 Stortplaats De Ullerberg Ermelo							
565 Warmte/krachtcentrale Terneuzen							
566 Uitbreiding AVR Rotterdam							
567 Omleiding provinciale weg N201 Uithoorn							
568 Immobilisatie-installatie VBM Maasvlakte							
569 Milieubeleidsplan, Noord-Brabant							
570 Uitwerkingsplan 4e spaarb. Blesbosch							
571 Locatiekeuze stortplaats Achterhoek							
572 RW 31, Leeuwarden – Drachten							
573 Omlegging A58 Etten-Leur							
574 GFT-composteerinrichting Maastricht							
575 Landinrichting Weerijls							
576 IBF Internationaal Bedrijvenpark Friesland							
577 Aardgasbuisleiding Noord-Nederland							
578 Waalbandijkverbetering Gameren – Nieuwaal							
579 Baggerspeciebergingsplan Utrecht							
580 Locatiekeuze stortplaatsen Gelderland							
581 Landinrichting Westzaan							
582 Zandwinning Amstelmeer							
583 Grondreiniging Heidemij Moerdijk							

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toet-sings-advies	besluit ge-nomen	eerste eva-luatie
584 Herinrichtingsplan Leidschendam							
585 (gevaarlijke) afvalstoffen Booy, Botlek							
586 Landinrichting Land van Maas en Waal							
587 Beheer Haringvlietsluizen							
588 Composteringsbedrijf 'Zuid-Holland'							
589 BFI vergisting Harderwijk of Arnhem							
590 Biomassavergassing Noord-Holland							
591 Parallele vijfde baan, luchthaven Schiphol							
592 Gevaarlijk afval Mirec B.V. Eindhoven							
593 Ruilverkaveling Odoorn							
594 Champignonreststoffen Maasdriel							
595 Natuurontwikkelingsplan Grensmaas							
596 RW 69, Eindhoven - Belgische grens							
597 Herinrichting Schoonebeek							
598 Waterwinning Suameer							
599 Tienjarenprogramma Afval 1995 - 2005							
600 Windmolenlocaties Flevoland							
601 Landinrichtingsproject Enschede-Zuid							
602 Landinrichting Enter							
603 Woningbouwlocatie Pijnacker Zuid							
604 GFT-bewerking Koningspleij-Noord							
605 Mega-bioscoop Diemen							
606 Oevergrondwaterwinning Opperd./Str.kerk							
607 Opslag radioactief afval (COVRA) Borsele							
608 Demping Houthavens te Amsterdam							
609 Grondwaterwinning Over-Betuwe							
610 Capaciteitsuitbreiding Coentunnel							
611 Waterleidingplas 2 Loenderveen							
612 Corridors A'dam, Almere en 't Gooi (CRAAG)							
613 C2- en C3-afval Boeldershoek							
614 Herinrichting Groenraven-Oost							
615 A4, Burgerveen - Leiden							

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eerste eva-luatie
616	Kortsluitroute Rotterdam - Pendrecht						
617	Waterwinning Brucht te Hardenberg						
618	Zandwin- en natuurbouw Beekerheide						
619	Inrichting terrein Noord-West te Zoetermeer						
620	NAC-stadion, Lunetstraat te Breda						
621	Ooijsebandijk (Ubbergen/Nijmegen)						
622	Internationaal Bedrijvenpark Friesland						
623	Spaarbekken Panheel						
624	Inrichting Combi Terminal Twente						
625	Tracévaststelling Aldtsjerk - Leeuwarden						
626	Woningbouwlocatie Wateringse Veld						
627	Drinkwaterwinning Vlieland						
628	Baggerspeledepot IJmeergebied						
629	Amsterdam Nieuw-Oost, 2e fase						
630	Trajectstudie Tangenten Eindhoven						
631	Shredderinstallatie De Ruiters Nijmegen						
632	Verbetering Millingse Bandijk en Duffeltdijk						
633	Landinrichting Olst - Wesepe						
634	Be- en verwerking van mest te Helvoirt, Gemert, Bergeyk, Baarle-Nassau en Uden						
635	Bedrijventerrein Aken/Heerlen						
636	RW A2, Everdingen-Deil/Zaltbommel-Empel						
637	Batterijenverwerking Nedstaal B.V.						
638	Nat industrieterrein Meppel						
639	Bouwlocatie Buitenplaats Ypenburg						
640	Baggerst. Oostvliet- en Ommedijksepolder						
641	Mestbewerkingsinstallatie Wehl						
642	Bedrijventerrein Medel te Echteld						
643	Metaal-recyclinginstallatie Rotterdam						
644	Aanleg N22 te Haarlemmermeer						
645	Verb. Rijnbandijk, Kandla-Loo-Schans						
646	Herinrichting Krimpenerwaard						

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toef-sings-advies	besluit ge-nomen	eerste eva-luatie
647	Verbetering IJsselbandijk, RW 12-Lathum						
648	Uitbreiding MDI te Rotterdam-Botlek						
649	Dijkversterking Oostelijk Flevoland						
650	Dijkversterking Noordoostpolder						
651	Mestbewerkingsinstallatie Raalte						
652	Exploratie-boringen Noordzee/Ameland						
653	Projectnota/MER Waterkering Kampen						
654	Projectnota/MER Landinrichting Reeuwijk						
655	Projectnota Boskoop (landinrichting)						
656	AVI-ZON Maasbracht						
657	Afvalstoffen Transport Friesland						
658	Vegetatieve Landfarming Schoonebeek						
659	Uitbreiding afvalberging Sminck, Amersfoort						
660	Kunststof bewerkingsinstallatie Oostplaat						
661	Grondreiniging Ecotechniek B.V. Rotterdam						
662	Landinrichting Midden-Groningen						

ONTHEFFINGEN

Project	advies over ontheffing	ontheffing verleend	ontheffing niet verleend, niet gebruikt of vernietigd
164	Golfbaan Ruigoord		
175	Diepinfiltratie NAM (Drenthe)		
178	Golfbaan Cromstrijen		
186	Golfbaan Het Zelle, Hengelo		
189	Golfbaan Heinenoord		
190	Mestverwerking Sevenum		
191	Golfbaan De Witdonk Meijel/Roggel		
195	Recreatiepark De Lutte		
197	Mestverwerking Gemert		
200	Mestverwerking Vefinex		
201	Boorspoeling Versaclean		
202	Stort Wca-grond voormalig EMK-terrein Krimpen		
206	Baggerslibberging Cromstrijen		
210	Golfbaan Rosmalen		
213	Mestverwerking Scarabee Ysselsteyn		
214	Mestverwerking OVB Ysselsteyn		
233	Stort Wca-grond bij Verolme-dok I Rotterdam		
235	Golfbaan Willem Arntszhoeve te Zeist		
236	Shredderinstallatie Born		
237	Watertransportleiding naar Leiden		
238	Stort Wca-slib Enka Ede		
242	Hoogspanningslijn Doetinchem - Dodewaard		
249	Mestcompostering CNC Milsbeek		
265	Rijksweg 59, gedeelte Rosmalen - Geffen		
292	Verbrandingsinstallatie Gevudo Dordrecht		
302	Pluimveemest Legro B.V. te Asten		
303	Recreatie- en woningbouwplan Het Goese Meer		
304	Toelating Carbo SEA boorvloeistoffen		
342	Watertransportleiding Bergambacht - Wassenaar		
422	NAM waterinjectie Borgsweer		
426	NAM waterinjectie West-Nederland		

In deze reeks zijn tot dusver verschenen:

Nrs. 1 + 1A	UITVERKOCHT	
2 Methodologies, scoping and guidelines. Conclusions and recommendations	ISBN 90 346 0002 5	f 15,-
3 Scoping and guidelines	ISBN 90 346 0003 3	f 25,-
4 Methodologies Nrs. 5 t/m 16	ISBN 90 346 0004 1	f 20,-
17 Prediction in environmental impact assessment	UITVERKOCHT	
18 Handling uncertainty in environmental impact assessment	ISBN 90 346 0347 4	f 35,-
Effectvoorspelling	ISBN 90 346 0521 3	f 35,-
19 I Algemene inleiding	ISBN 90 346 0434 9	f 20,-
20 II Lucht	ISBN 90 346 0473 x	f 42,-
21 III Oppervlaktewater	ISBN 90 346 0628 7	f 42,-
22 IV Bodem	ISBN 90 346 1087 x	f 60,-
23 V Planten, dieren en eco-systemen	ISBN 90 346 1088 8	f 35,-
24 VIa Landschap	LNv 12527/v/12-92	f 45,-
25 VII Geluid	ISBN 90 346 2301 7	f 20,-
27 IX Straling	ISBN 90 346 1594 4	f 55,-
28 X Gezondheid	ISBN 90 346 1989 3	f 27,50
39 XI Multicompartmentale methoden	ISBN 90 346 2682 2	f 15,-
29 Jaarverslag van de Voorlopige Commissie voor de milieu-effectrapportage 1984	UITVERKOCHT	
30 Verkenning alternatieven bij milieu-effectrapportage	ISBN 90 346 0804 2	f 36,-
31 Jaarverslag van de Voorlopige Commissie voor de milieu-effectrapportage 1985	UITVERKOCHT	
32 Evaluatie Interimbeleid Nrs. 33 t/m 36	ISBN 90 346 0884 0	f 10,-
37 Brochure over het opstellen van het evaluatie-onderzoeksprogramma bij milieu-effectrapportage voor afvalstoffenplannen	UITVERKOCHT	
38 Jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1990	ISBN 90 346 2320 3	f 12,50
40 Jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1991	UITVERKOCHT	
41 Evaluatie bij milieuvergunningen	6162/112	f 11,50
42 Inventarisatie-onderzoek "wegen van effecten"	6163/112	f 17,50
43a Jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1992	6178/112	f 20,-
43b Beschrijving van projecten (bijlage 7 bij het jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1992)	6179/112	f 54,-
44 Werkboek m.e.r. Gevaarlijke afvalstoffen	6180/112	f 65,-
45a Jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1993	6181/112	f 20,-
45b Beschrijving van projecten (bijlage 7 bij het jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1993)	6182/112	f 35,-
46 Kwaliteit milieu-effectrapportage	6183/112	f 27,-
47 The Quality of Environmental Impact Statements	6188/112	f 16,-
48 Gebruik en effectiviteit van m.e.r. in besluitvorming	6185/112	f 11,-
49 Use and Effectiveness of Environmental Impact Assessments in Decision Making	6186/112	f 10,-

Met het oog op de invoering van milieu-effectrapportage in Nederland wordt een reeks publikaties uitgegeven. Deze publikaties hebben betrekking op onderzoeksrapporten, verslagen, richtlijnen en dergelijke.

Deze uitgaven zijn schriftelijk te bestellen bij:
Distributiecentrum VROM,
Postbus 351,
2700 AJ Zoetermeer

Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Ministerie van Landbouw,
Natuurbeheer en Visserij

M E R

Publikatie van:

Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Centrale Directie Voorlichting
en Externe Betrekkingen
Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag

VROM 95107/h/3-95
6189/112